

De Nederlandse sporteconomie

De bijdrage van sport aan de

Nederlandse economie in 2006-2015

De Nederlandse sporteconomie

De bijdrage van sport aan de

Nederlandse economie in 2006-2015

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2018-2019	2018 tot en met 2019
2018/2019	Het gemiddelde over de jaren 2018 tot en met 2019
2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2018 en eindigend in 2019
2016/'17-2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2016/'17 tot en met 2018/'19

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2019.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting 5

1. Inleiding 10

2. De sporteconomie in macro-economisch perspectief 16

2.1 Sport en de Nederlandse economie 17

2.2 Structuur van de sporteconomie 23

3. De kern van de sporteconomie 29

3.1 Bestedingen aan sport- en fitnessdiensten 30

3.2 Toegevoegde waarde sport en recreatie 31

3.3 Investerings in sportaccommodaties 32

4. Sportbenodigdheden 34

4.1 Bestedingen aan sportbenodigdheden 35

4.2 In- en uitvoer van sportbenodigdheden 37

4.3 Toegevoegde waarde industrie, landbouw en handel 38

5. Horeca, vervoer en sporttoerisme 40

5.1 Bestedingen aan horeca, vervoer en sporttoerisme 41

5.2 Toegevoegde waarde horeca, overige dienstverlening en vervoer en opslag 43

6. Media 45

6.1 Bestedingen aan sport in de media 46

6.2 Toegevoegde waarde informatie en communicatie 47

7. Overheidsdiensten 49

7.1 Overheidsdiensten binnen de sporteconomie 50

7.2 Toegevoegde waarde openbaar bestuur en overheidsdiensten 51

8. Medische diensten 53

8.1 Sport-gerelateerde kosten in de zorg 54

8.2 Toegevoegde waarde gezondheids- en welzijnszorg 56

9. Onderwijs 57

- 9.1 Bestedingen sportonderwijs 58
- 9.2 Toegevoegde waarde onderwijs 61

Literatuur 62

Bijlagen 64

Tabellenset 88

Samenvatting

Een samenleving zonder sport is moeilijk voor te stellen. Sport kan geassocieerd worden met gezondheid, vermaak, bloed, zweet en tranen, medailles en toejuichingen. Het kan geassocieerd worden met mooie stadions, fancy sportschoenen en voedingssupplementen. Sport kan zelfs geassocieerd worden met bier, politie en televisie kijken. Sport, met andere woorden, is een veelzijdig fenomeen dat vanuit talloze invalshoeken kan worden bekeken. De voorliggende satellietrekening sport, die in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is samengesteld, brengt al deze facetten onder één noemer, namelijk de bijdrage van sport aan de Nederlandse economie. De satellietrekening sport maakt het mogelijk de sporteconomie te vergelijken met de totale Nederlandse economie en binnen de sporteconomie zelf de bijdragen van de verschillende sportgoederen en -diensten en bedrijfstakken. De sporteconomie is hier grofweg gedefinieerd als het sporten zelf, de goederen en diensten die nodig zijn om te kunnen sporten (bijvoorbeeld sportkleding) én datgene dat voortvloeit uit het bestaan van het fenomeen sport (bijvoorbeeld sportuitzendingen op televisie).

Aandeel sporteconomie in totale economie stabiel

Hoe heeft de sporteconomie zich in de periode 2006–2015 ontwikkeld? Voor de sporteconomie als geheel geldt ruwweg dat de waardeontwikkeling van de belangrijkste macro-economische grootheden zoals productiewaarde, consumptieve bestedingen en economische omvang (toegevoegde waarde) redelijk gelijke tred hielden met de ontwikkeling van de totale economie. Het aandeel van sport in het bbp was en is 1,0 procent. Het aandeel van sport in de consumptieve bestedingen van huishoudens schommelt rond de 2,9 procent. Het aandeel van sport in het totaal aan in Nederland geproduceerde goederen en diensten schommelt rond de 0,9 procent. Met andere woorden, het economische belang van sport is ongeveer gelijk gebleven.

Belang in- en uitvoer iets toegenomen

Binnen de sporteconomie is wel sprake van verschuivingen. Zo is het aandeel van sport in de invoer iets toegenomen van 0,4 procent in 2006 tot 0,5 procent in 2015. Het belang van de invoer in het totale aanbod van sportgoederen en -diensten is dan ook iets toegenomen. In 2006 bestond dit totale aanbod voor 13 procent uit invoer, in 2015 was dit opgelopen tot 16 procent.

Ook het aandeel van sport in de uitvoer is tussen 2006 en 2015 toegenomen van 0,4 procent naar 0,5 procent. Het belang van de uitvoer in de totale bestedingen aan sport nam hierdoor toe van 13 procent in 2006 tot 17 procent in 2015. De toename van de in- en uitvoer komt vooral door een sterke toename van de in- en uitvoer van sportartikelen en -kleding. Een groot deel van deze ingevoerde goederen wordt overigens min of meer direct weer uitgevoerd (wederuitvoer) en dus niet in Nederland gebruikt. In 2015 bestond twee derde van de uitvoer van sportgoederen uit wederuitvoer. Wederuitvoer betreft goederen die niet in Nederland zijn geproduceerd. Het is vooral de handels- en vervoerssector die hier geld aan verdient.

Ondanks een toename van de in- en uitvoer van sportgoederen blijft de sporteconomie een economie waarbij in 2015 84 procent van het totale aanbod van sportgoederen en -diensten afkomstig is uit binnenlandse productie (87 procent in 2006) en 83 procent van het gebruik binnenlands gebruik betreft (87 procent in 2006).

Werkgelegenheid iets afgenomen

In 2015 waren er 130 duizend personen werkzaam in de sporteconomie. Dit was in 2006 ook zo. Uitgedrukt in arbeidsjaren (voltijdsequivalenten) was dit in 2015 goed voor 90 duizend voltijdsequivalenten (100 duizend in 2006). Het aandeel van de sporteconomie in de totale werkgelegenheid is hiermee teruggelopen van 1,4 procent in de jaren 2006 tot en met 2010 tot 1,3 procent in de jaren 2012 en 2015. Cijfers over de werkgelegenheid in de sporteconomie dienen met terughoudendheid te worden geïnterpreteerd. Meer dan in andere bedrijfstakken wordt in de sport gebruik gemaakt van vrijwilligers en is het dus tot op zekere hoogte mogelijk betaalde arbeid te vervangen door vrijwilligerswerk. Vrijwilligers worden in de gehanteerde methodiek niet tot de (formele) werkgelegenheid gerekend.

Sport en fitness groeit vooral tussen 2006 en 2010

De kern van de sporteconomie, de bedrijfstak sport zelf, groeide over de gehele periode 2006–2015. De bestedingen aan sport- en fitnessdiensten namen per saldo iets meer toe (30 procent) dan de totale bestedingen binnen de sporteconomie (26 procent). Het aandeel van de bedrijfstak sport en recreatie in de sporteconomie nam toe van 18 procent in 2006 tot 20 procent in 2015. Echter, deze groei vond praktisch volledig plaats in de periode 2006–2010. Daarna stagneerden de bestedingen aan sport- en fitnessdiensten en nam de toegevoegde waarde van de bedrijfstak sport en recreatie zelfs iets af.

Tussen 2012 en 2015 vooral groei van sportbenodigdheden

Bleven de uitgaven aan sportbenodigdheden in de periode 2006–2010 juist achter bij de uitgaven aan sport- en fitnessdiensten, tussen 2012 en 2015 werd de groei van de sporteconomie juist gedragen door een toename van de bestedingen aan sportbenodigdheden. Over de gehele periode 2006–2015 namen de consumptieve bestedingen aan sportbenodigdheden toe met 21 procent.

Onderwijs met 24 procent grootste bedrijfstak binnen de sporteconomie

Binnen de sporteconomie is de bedrijfstak onderwijs prominent vertegenwoordigd; een kwart van de sporteconomie bestaat uit sportonderwijs (24 procent). Sportonderwijs bestaat voornamelijk uit de uren bewegingsonderwijs op basis- en middelbare scholen. Het aandeel van de bedrijfstak sport en recreatie zelf was 20 procent. De overheid heeft

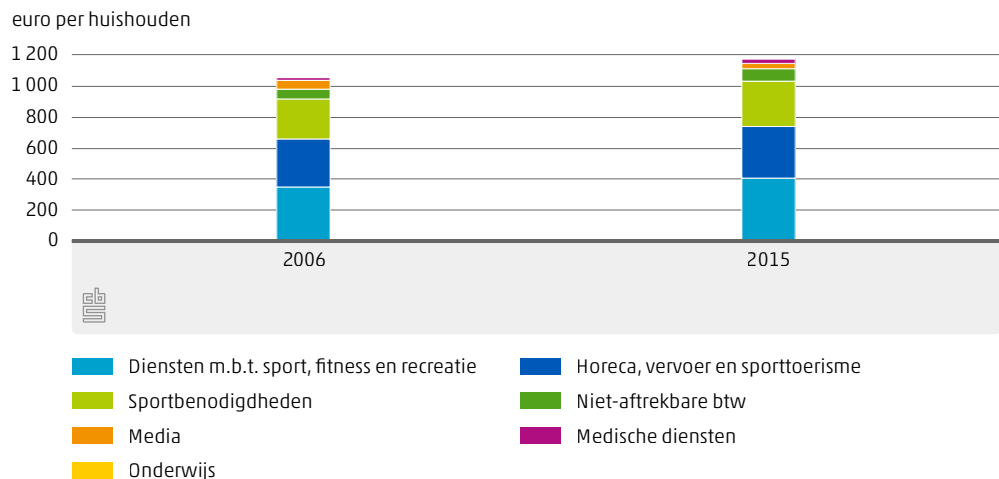

in haar rol als openbaar bestuurder een aandeel van 12 procent in de sporteconomie. Met name de lokale overheid exploiteert bijvoorbeeld gemeentelijke zwembaden of andere sportaccommodaties. De rijksoverheid levert bijvoorbeeld politie-inzet tijdens sportevenementen. Met de substantiële bijdrage van deze drie bedrijfstakken – 56 procent van de gehele sporteconomie – wordt het publiek-private karakter van de sporteconomie goed geïllustreerd. Naast de bedrijfstak sport zelf zijn de handel (16 procent) en de horeca (11 procent) de twee belangrijkste commerciële bedrijfstakken binnen de sporteconomie. De handel verdient geld aan de marges op de verkoop van sportbenodigdheden: zowel de sportbenodigdheden die in Nederland worden verkocht, als de goederen die worden in- en (weer) uitgevoerd. De horeca is zichtbaar aanwezig bij tal van sportevenementen en wordt daardoor gezien als een aan sport gerelateerde dienst. Zoals de horeca een substantiële bijdrage levert aan de sporteconomie, zo levert de sporteconomie omgekeerd een niet te verwaarlozen bijdrage aan de horeca; zes procent van de toegevoegde waarde van de totale bedrijfstak horeca is aan sport gerelateerd.

59 procent bestedingen is consumptie door huishoudens

Van alle bestedingen aan sportgoederen en -diensten kwam in 2015 59 procent voor rekening van de huishoudens. Dit is een kleine twaalfhonderd euro per huishouden (in 2006 was dit nog een kleine elfhonderd euro). De uitgaven aan sport- en fitnessdiensten hadden hierin het grootste aandeel (37 procent) gevolgd door de uitgaven aan horecadiensten (19 procent). Over de gehele periode 2006–2015 nam de consumptie van sportgoederen en -diensten door huishoudens met 19 procent toe.

Consumptie sportgoederen en -diensten door huishoudens (incl. izw's)

De gemiddelde uitgaven aan sport- en fitnessdiensten bedroegen in 2015 408 euro per huishouden. De uitgaven aan sportbenodigdheden bedroegen 291 euro per huishouden. Het gaat hier met name om sportartikelen, sportkleding, vervoermiddelen en benodigdheden paardensport. De derde belangrijke uitgavenpost zijn de uitgaven aan horeca, vervoer en sporttoerisme (333 euro per huishouden). Het betreft hier vervoer van en naar sportwedstrijden en -evenementen, logies- en accommodatiekosten naar aanleiding van het deelnemen en bezoeken van sportwedstrijden en -evenementen en reisbemiddeling- en verzekeringskosten in verband met actieve dan wel sportvakanties.

23 procent bestedingen is consumptie door de overheid

Van alle bestedingen aan sportgoederen en -diensten kwam in 2015 23 procent voor rekening van de overheid. De uitgaven aan sportonderwijs vormden met 1,7 miljard euro de grootste post gevolgd door overheidsgoederen en -diensten. Over de gehele periode 2006-2015 nam de consumptie van sportgoederen en -diensten door de overheid met 28 procent toe.

Macro-economische indicatoren sporteconomie

	2006	2008	2010	2012	2015
	mln euro				
<i>Sporteconomie</i> ¹⁾					
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	5 170	5 620	6 000	6 020	6 230
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	5 730	6 210	6 640	6 630	7 060
Productie	10 190	11 070	11 520	11 520	12 260
Invoer	1 570	1 680	1 740	1 630	2 400
Finale bestedingen	12 320	13 330	13 900	13 760	15 500
waaronder					
consumptie huishoudens (incl. izw's)	7 610	8 110	8 410	8 410	9 070
consumptie overheid	2 750	3 080	3 330	3 310	3 510
uitvoer totaal	1 560	1 670	1 680	1 720	2 610
waarvan					
uitvoer uit binnenlandse productie	680	650	640	640	910
wederuitvoer	890	1 020	1 040	1 070	1 710
	aantal (x 1 000)				
Aantal werkzame personen	130	130	130	130	130
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	100	100	100	90	90
	%				
<i>Aandeel sporteconomie</i>					
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Productie	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9
Invoer	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5
Finale bestedingen	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3
waaronder					
consumptie huishoudens (incl. izw's)	2,8	2,8	3,0	2,9	2,9
consumptie overheid	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0
uitvoer totaal	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5
waarvan					
uitvoer uit binnenlandse productie	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
wederuitvoer	0,6	0,5	0,6	0,5	0,8
Aantal werkzame personen	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3

¹⁾ Alle waarden over de sporteconomie zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's dan wel tien duizendtallen.

1.

Inleiding

Voorliggende publicatie geeft een beschrijving van de Nederlandse sporteconomie. Deze beschrijving is ontleend aan de zogeheten nationale rekeningen; de kwantitatieve beschrijving van de totale Nederlandse economie. Daarom wordt het ook wel een satellietrekening genoemd, als satelliet bij deze nationale rekeningen. In deze satellietrekening zijn voor de sporteconomie de belangrijkste macro-economische variabelen berekend (productie, consumptie, toegevoegde waarde, werkgelegenheid e.d.). Daar de satellietrekening – zoals gezegd – gedestilleerd is uit de beschrijving van de totale Nederlandse economie kan het aandeel van sport in de verschillende macro-economische totalen worden bepaald. Daarnaast kan voor de sporteconomie zélf worden aangegeven wat de belangrijkste goederen en diensten zijn en welke bedrijfstakken een meer of minder grote rol spelen binnen de sporteconomie.

Maar wát is de sporteconomie eigenlijk? Wat betekent sport in economische zin? Sport biedt vermaak, bevordert gezondheid en welzijn en vergroot maatschappelijke betrokkenheid. Het sporten zelf kan zelfstandig of in ongeorganiseerd verband worden beoefend, maar ook in sterk georganiseerd verband of op hoog niveau in competitieverband. Voor sommigen is (top)sport zelfs hun beroep. In 2015 deed 52,1 procent van de bevolking van 12 jaar en ouder wekelijks aan sport (53,5 procent in 2012; 52,8 procent in 2018). Sporten via een sportvereniging is hierbij overigens niet altijd meer de overheersende wijze van sportbeoefening. In 2016 was bijna een op de drie (31 procent) mensen van zes jaar en ouder lid van een sportvereniging (32 procent in 2012). In toenemende mate beoefent men sport echter ook alleen of met een zelf georganiseerde groep van vrienden of kennissen (SCP et al. 2018).

Ook het vermaak dat sport biedt varieert van een wedstrijd van de lokale club met een handjevol toeschouwers en een kort stukje in de plaatselijke krant, tot een groot evenement zoals het WK Beachvolleybal met duizenden toeschouwers en integraal uitgezonden wedstrijden op televisie. In 2016 bezocht een op de vijf mensen van 12 jaar en ouder minstens eenmaal per maand een sportwedstrijd of -evenement (21 procent in 2012). Zes op de tien mensen van zes jaar en ouder (59 procent) volgde in 2016 minimaal wekelijks sport via de media zoals televisie, radio, kranten of tijdschriften of internet (was ook 59 procent in 2012).

De relatie tussen sport en gezondheid kent eveneens verschillende kanten. Enerzijds is er de algemene opvatting dat sport, of in ieder geval regelmatig bewegen, goed is voor de gezondheid. Dit wordt dan ook bijgehouden. Zo voldeed in 2015 46,4 procent van de Nederlanders van 12 jaar en ouder aan de Beweegrichtlijnen (46,4 procent in 2012; 46,0 procent in 2018). Aan de andere kant leidt sporten ook tot blessures. In 2017 gaf 12 procent van de wekelijkse sporters van vier jaar en ouder aan in de afgelopen drie maanden geblesseerd te zijn geweest.

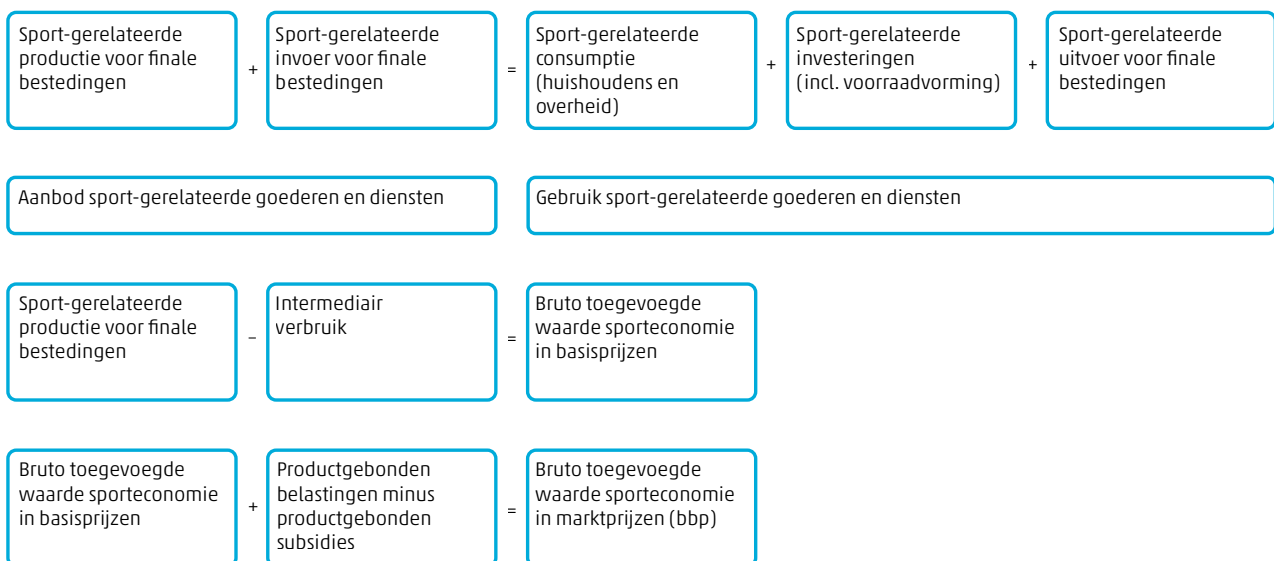
Het voorgaande illustreert dat naast het sporten zelf er allerlei activiteiten zijn die daar voor nodig zijn (accommodaties, sportkleding, sportartikelen e.d.) dan wel uit voortvloeien (wedstrijdbezoek, mediagebruik, horecadiensten e.d.). In een satellietrekening sport worden al deze goederen en diensten samengebracht en uitgedrukt in geld. Sport wordt beschreven als een 'gewone' bedrijfstak die goederen en diensten produceert en daarmee een bijdrage levert aan de Nederlandse economie en werkgelegenheid.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft enige tijd geleden een aantal kernindicatoren in het domein sport en bewegen vastgesteld.¹⁾ Deze kernindicatoren zijn door de minister benoemd om de ontwikkelingen in de sport en de daaraan gerelateerde zaken, in de tijd op hoofdlijnen te kunnen volgen. Het bevat indicatoren over de deelname aan sport, maar ook over het aanbod van sportaccommodaties en het aantal blessures zoals hiervoor al genoemd. In deze lijst van twintig kernindicatoren komen ook twee indicatoren voor die afkomstig zijn uit de satellietrekening sport, te weten het bruto binnenlands product (bbp) van de sporteconomie en de werkgelegenheid in de sporteconomie.

Wat is een satellietrekening sport?

Deze twee indicatoren – en de satellietrekening sport in zijn algemeenheid – brengen de verschillende facetten van sport onder een noemer, namelijk onder die van de nationale rekeningen. De nationale rekeningen beschrijven alle transacties in de Nederlandse economie op een consistente en boekhoudkundig sluitende wijze. Bij het samenstellen van de satellietrekening sport wordt van al deze transacties bepaald welk deel hiervan sport betreft of hieraan gerelateerd is. Met uitzondering van de werkgelegenheid, worden al deze transacties uitgedrukt in hun monetaire waarde zodat ze op het punt van waarde met elkaar en met de rest van de economie vergeleken kunnen worden.

1.1 Overzicht van de sporteconomie in macro-economische termen

¹⁾ Zie <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren>. De cijfers genoemd in deze inleiding zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig van deze website, geraadpleegd op 7 juni 2019.

In de satellietrekening sport wordt dus op systematische wijze voor alle goederen en diensten zoals onderscheiden in de nationale rekeningen, bepaald wat het aan sport gerelateerde deel is. Dit gebeurt voor verschillende macro-economische variabelen zoals productie, invoer, consumptie en uitvoer. Soms is dit makkelijk te bepalen omdat het aan sport gerelateerde deel apart wordt onderscheiden (bijvoorbeeld de goederengroep sportartikelen). Soms is het moeilijker te bepalen en wordt op basis van aanvullende bronnen het aan sport gerelateerde deel uit een groter geheel gefilterd (bijvoorbeeld de zorgkosten voortvloeiend uit sportblessures uit de totale zorgkosten). Het uiteindelijke resultaat is een consistente en sluitende beschrijving van de sporteconomie die vergeleken kan worden met de totale Nederlandse economie.

Om de satellietrekening sport op te kunnen stellen is een duidelijke afbakening van de sporteconomie nodig. In internationaal verband heeft de *EU working group Sport and Economics in Vilnius* hierover consensus bereikt. De hieruit voortgekomen *Vilniusdefinitie* van sport maakt onderscheid tussen een kerndefinitie, een smalle en een brede definitie van de sporteconomie (zie het kader in dit hoofdstuk). Sport en de hieraan gerelateerde zaken zijn hierbij gedefinieerd in termen van goederen en diensten die al dan niet tot de sporteconomie worden gerekend. De brede definitie van de sporteconomie wordt nationaal en internationaal gehanteerd als uitgangspunt voor het samenstellen van een satellietrekening sport. In tabel I.1 achter in deze publicatie is exact aangegeven welke goederen en diensten uit de *Classification of products by activity 2008* (CPA 2008) tot sport zijn gerekend, hoe deze zich verhouden tot de goederenindeling zoals gehanteerd in de nationale rekeningen en hoe ze zijn gegroepeerd tot de goederengroepen zoals in de voorliggende satellietrekening gepubliceerd.

Afbakening van de sporteconomie

De kerndefinitie van sport

Dit zijn alle door bedrijven en verenigingen geleverde sport- en fitnessdiensten.¹⁾

Smalle en brede definitie van sporteconomie

Naast de sport- en fitnessdiensten zijn er allerlei aanvullende goederen en diensten nodig voor sport en sportbeoefening (*smalle definitie*) en zijn er allerlei goederen en diensten die voortvloeien uit het bestaan van sport in de samenleving (*brede definitie*). Vanuit de smalle definitie omvat de sporteconomie naast de sport- en fitnessdiensten bijvoorbeeld ook de kosten van het bewegingsonderwijs op scholen en de uitgaven aan sportkleding en sportartikelen. De brede definitie omvat daarnaast ook zaken als sportbijlagen in kranten, sportuitzendingen op tv, zorg gerelateerd aan sportblessures en horeca-uitgaven van sporters en bezoekers van sportevenementen. Alleen de sport en de aan sport gerelateerde productie die bestemd is voor zogeheten finale bestedingen, worden meegerekend.²⁾ Dat betekent dat goederen en diensten die dienen als input voor een ander sportproduct (het zogenaamde intermediair verbruik) niet meetellen. Voorbeelden van dit laatste zijn materialen voor sportschoenen of sportfietsen die onderdeel zijn van de uiteindelijke sportschoen of -fiets.

Voor een uitgebreidere uitleg en de operationalisering van welke goederen en diensten wel en niet tot de sporteconomie worden gerekend, wordt hierbij verwezen naar bijlage I achter in deze publicatie.

- 1) Dit komt feitelijk overeen met de internationale CPA 2008 categorie 93.1 (sportdiensten). In deze publicatie wordt gerapporteerd over de goederengroep diensten m.b.t. sport, fitness en recreatie. Hierin is ook het gokken op sportwedstrijden opgenomen en sport gerelateerde recreatie-activiteiten. Het overgrote deel van deze goederengroep bestaat echter uit sportdiensten.
  - 2) Dit geldt ook voor de uitvoer. Alleen de uitvoer die leidt tot een finale besteding in het buitenland wordt meegerekend.
-

Historie en achtergrond

De satellietrekening sport wordt in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) samengesteld. Een eerste proeve van een satellietrekening is opgesteld voor het jaar 2006 in samenwerking met de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Dit heeft ook geresulteerd in een handboek voor het samenstellen van de satellietrekening sport (CBS/HAN 2012). Samen met de richtlijnen voor het samenstellen van een satellietrekening sport genoemd in de Vilniusdefinitie ligt dit handboek ten grondslag aan de satellietrekening sport zoals die momenteel periodiek door het CBS wordt samengesteld. Na de eerste satellietrekening voor 2006 heeft het CBS ook voor de jaren 2008 en 2010 een satellietrekening sport gepubliceerd (CBS 2013) en voor het jaar 2012 (CBS 2015).

In het voorliggende rapport wordt de satellietrekening over 2015 gepresenteerd. Deze satellietrekening sport is gebaseerd op de definitieve nationale rekeningen van 2015, ná revisie. Periodiek worden de nationale rekeningen herijkt bijvoorbeeld om te voldoen aan nieuwe verplichte internationale richtlijnen. Daarnaast voert het CBS, net als vele andere Europese lidstaten, tegelijk ook een bronnenrevisie uit. Soms zijn er nieuwe, betere bronnen beschikbaar voor het samenstellen van (onderdelen) van de nationale rekeningen. Deze worden dan logischerwijze ingezet. Dit gaat meestal gepaard met een niveauverschil in vergelijking met de ramingen op basis van de tot dan toe gebruikte bronnen. Mochten de ontwikkelingen in de sporteconomie overwegend veroorzaakt zijn door deze revisie van de nationale rekeningen en in mindere mate door de realiteit zelf, dan wordt dit expliciet vermeld. Dit is echter maar in beperkte mate het geval.²⁾

De definitieve nationale rekeningen hebben op het gebied van de onderscheiden goederen en diensten en bedrijfstakken, het meeste detail en bieden daarom de beste aanknopingspunten om er de aan sport gerelateerde goederen en diensten uit te destilleren. De op het eerste gezicht wat lange tijd tussen het verslagjaar en het jaar van verschijnen wordt verklaard door het feit dat de satellietrekening sport in zijn huidige opzet wordt samengesteld op basis van de definitieve cijfers uit de nationale rekeningen. Bij aanvang van dit project waren dit de nationale rekeningen van 2015, na revisie.

²⁾ Zie voor meer informatie over de revisie 2015: <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2018/21/nationale-rekeningen-revisie-2015>.

Inhoud rapport

Hoofdstuk 2 begint met een vergelijking van de sporteconomie met de totale Nederlandse economie. Allereerst zal ingegaan worden op de belangrijkste macro-economische ontwikkelingen in de periode 2006–2015. De consumptieve bestedingen, de productie en de toegevoegde waarde staan hierbij centraal. Vervolgens zullen enkele structurele karakteristieken van de sporteconomie zelf worden uitgelicht aan de hand van de cijfers over het jaar 2015. Het zal zo niet alleen duidelijk worden welke producten en bedrijfstakken belangrijk zijn binnen de sporteconomie, maar ook welke bedrijfstakken het meest profiteren van het fenomeen sport.

Vervolgens wordt in de hoofdstukken 3 tot en met 9 steeds een onderdeel van de sporteconomie uitgelicht, bijvoorbeeld sportdeelname, sportbenodigdheden, onderwijs of media. In deze hoofdstukken wordt in meer detail beschreven om welke aan sport gerelateerde goederen en diensten het precies gaat en welke ontwikkelingen er zichtbaar zijn in de bestedingen en toegevoegde waarde in de periode 2006–2015. Ook wordt ingegaan op de berekening van de cijfers. Deze hoofdstukken bieden inzicht in de ontwikkelingen die ten grondslag liggen aan de macro-economische cijfers zoals gepresenteerd in hoofdstuk 2.

Deze rapportage is voorzien van een tweetal bijlagen. In de bijlage I worden de methode, gehanteerde uitgangspunten en definities van de voorliggende satellietrekening sport nader toegelicht. Ten slotte is achter in deze publicatie de tabellenset opgenomen die ten grondslag ligt aan de cijfers en het verhaal zoals in deze publicatie gepresenteerd.

2.

De sporteconomie

in macro-economisch

perspectief

In dit hoofdstuk wordt de sporteconomie beschreven vanuit een macro-economisch perspectief. Eerst wordt een vergelijking gemaakt met de Nederlandse economie als geheel. Het zal daarbij duidelijk worden dat de sporteconomie in de periode 2006–2015 nagenoeg net zo snel gegroeid¹⁾ is als de totale Nederlandse economie. Dit geldt voor zowel de waarde van de consumptieve bestedingen, de productie alsook voor de toegevoegde waarde. Over de gehele periode bezien werd de groei meer gedragen door de toename van de bestedingen aan sport- en fitnessdiensten en minder door een toename van aan sport gerelateerde goederen en diensten. In de laatste paragraaf zullen enkele meer structurele karakteristieken van de sporteconomie zelf uiteengezet worden aan de hand van cijfers over 2015. Er zal onder meer getoond worden welke bedrijfstakken het meeste bijdragen aan de sporteconomie en welke bedrijfstakken het meest verdienen aan sport.

2.1 Sport en de Nederlandse economie

Toegevoegde waarde bedrijfstak sport en recreatie blijft achter

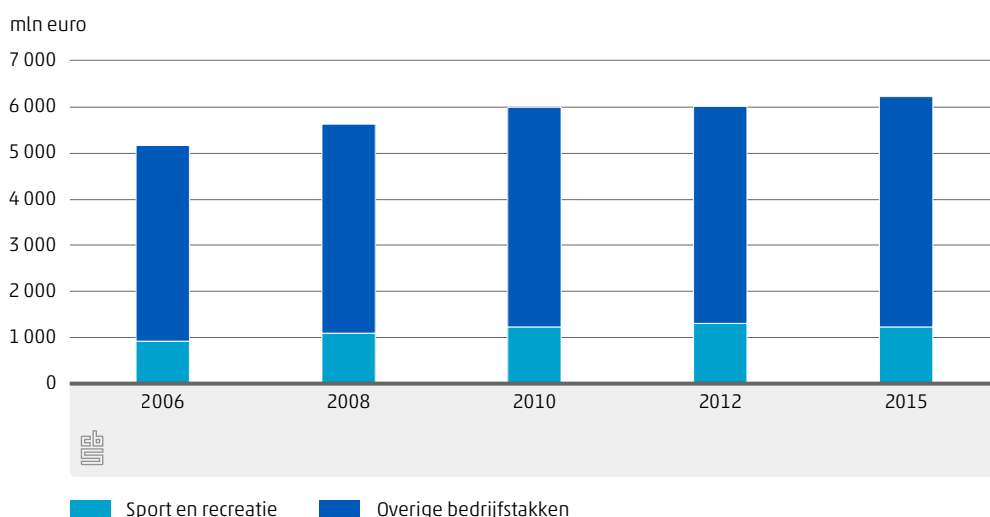
In 2015 bedroeg de bruto toegevoegde waarde van de sporteconomie 6,2 miljard euro. Dit is vier procent meer dan in 2012. Deze toename is veroorzaakt door de productie en de daarmee gepaard gaande toegevoegde waarde van aan sport gerelateerde goederen en diensten (+6 procent) en niet door een toename van de toegevoegde waarde van de bedrijfstak sport en recreatie zelf (-7 procent). Het aandeel van de bedrijfstak sport en recreatie in de sporteconomie is dan ook afgenomen van 22 procent in 2012 tot 20 procent in 2015. Over de gehele periode 2006–2015 bezien was de toename van de toegevoegde waarde van de bedrijfstak sport en recreatie wel groter (+33 procent) dan die van de andere bedrijfstakken (+18 procent). In 2006 was het aandeel van de bedrijfstak sport en recreatie in de sporteconomie dan ook nog maar 18 procent.

Het aandeel van de sporteconomie in de totale bruto toegevoegde waarde van alle bedrijfstakken was en is 1,0 procent. De groei van de sporteconomie als geheel houdt dus gelijke tred met die van de totale economie (zie de samenvattende tabel 2.1.5 in dit hoofdstuk).

Ter referentie: het aandeel in de totale economie voortvloeiend uit vergelijkbare satellietrekeningen voor cultuur en media en toerisme is respectievelijk 3,7 procent (CBS 2019) en 4,0 procent (Bron: StatLine).

¹⁾ Als in dit rapport over groei of toename van de macro-economische grootheden wordt geschreven betreft het de nominale groei; dit in tegenstelling tot de nationale rekeningen waar groei veelal wordt uitgedrukt als volumemutatie.

2.1.1 Bruto toegevoegde waarde (basisprijzen) sporteconomie

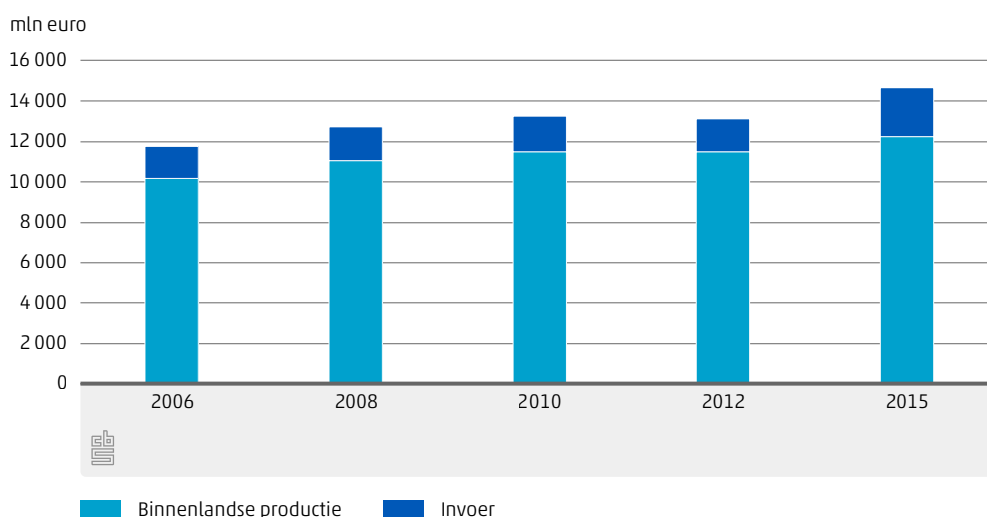

Aanbod sportgoederen en -diensten 14,7 miljard euro

Het totale aanbod van sport-gerelateerde goederen en diensten in 2015 bedroeg 14,7 miljard euro. Dit is een toename van 11 procent ten opzichte van 2012. Het aanbod van goederen en diensten bestaat uit de binnenlandse productie van deze goederen en diensten en de invoer. Het aanbod uit binnenlandse productie nam toe met zes procent. Deze toename werd grotendeels veroorzaakt door een toename van de handels- en vervoersmarges, de horecadiensten en de binnenlands gefokte rijpaarden. Over de gehele periode 2006–2015 nam het aanbod van sportgoederen en -diensten met 25 procent toe. Van het totale aanbod aan sportgoederen en -diensten in 2015 kwam 84 procent uit binnenlandse productie (88 procent in 2012). Voor Nederland als geheel was dat 72 procent. Het aandeel van de binnenlandse productie in de sporteconomie is hoog omdat deze voornamelijk bestaat uit diensten, die nu eenmaal minder makkelijk worden ingevoerd dan goederen.

Het aandeel van de invoer in het totale aanbod van sportgoederen en -diensten is van 2012 op 2015 dus toegenomen van 12 naar 16 procent. De belangrijkste producten bij de invoer zijn sportkleding, sportartikelen en vervoermiddelen (waaronder sportfietsen). Bij het gebruik van deze goederen zal blijken dat met name van de sportartikelen en de sportkleding een groot deel weer wordt uitgevoerd (wederuitvoer). Wederuitvoer is de uitvoer van goederen die niet in Nederland zijn geproduceerd. Het is voornamelijk de handels- en vervoerssector die hier geld aan verdient. De uitvoer van vervoermiddelen betreft wél substantiële uitvoer uit binnenlandse productie.

2.1.2 Aanbod goederen en diensten sporteconomie (basisprijzen)

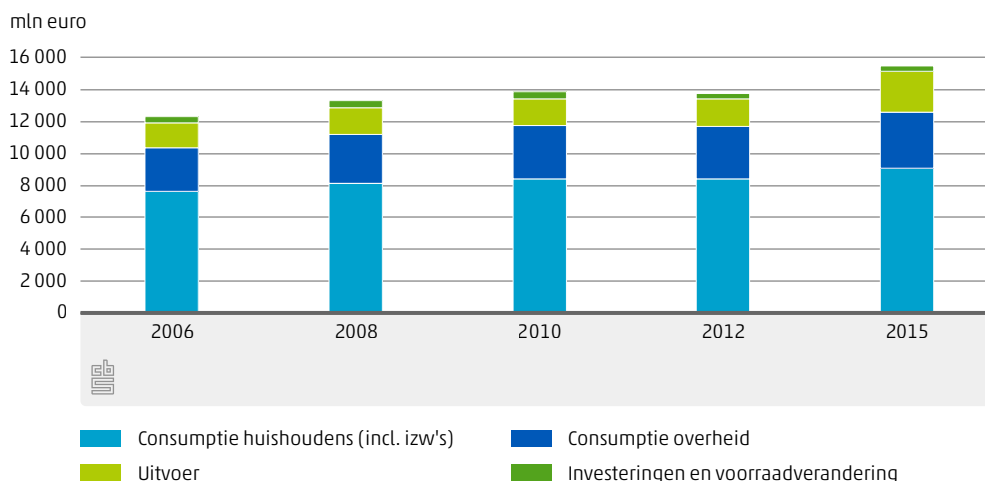
Consumptie huishoudens stijgt met acht procent

Het totale gebruik van sportgoederen en -diensten in 2015 bedroeg 15,5 miljard euro. Dit is 13 procent meer dan in 2012. Het verschil in waarde tussen het totale aanbod en het totale gebruik van sportgoederen en -diensten wordt veroorzaakt door een verschil in waardering. Het aanbod wordt gewaardeerd tegen basisprijzen. Dit is de prijs zoals de producent die ervaart. Deze prijs is lang niet altijd gelijk aan de prijs die de afnemer ervoor betaalt. Het verschil wordt gevormd door de productgebonden subsidies en belastingen waaronder de btw.

Het gebruik van sportgoederen en -diensten bestond in 2015 voor 59 procent uit consumptie door huishoudens. In vergelijking met 2012 is deze consumptie met acht procent toegenomen en bedroeg 9,1 miljard euro. Omgerekend per huishouden is dit een kleine 1 200 euro per jaar. De belangrijkste uitgaven van huishoudens aan sportgoederen en -diensten bestaan naast de uitgaven aan sport- en fitnessdiensten zelf, uit uitgaven aan horecadiensten, sportkleding en sportartikelen. Het aandeel van de consumptie van sportgoederen en -diensten in de totale consumptie van de Nederlandse huishoudens in 2015 was 2,9 procent (dit was in 2012 ook zo).

Van het totale gebruik van sportgoederen en -diensten werd 17 procent uitgevoerd. Dit was in 2012 nog maar 12 procent. Met name de uitvoer van sportkleding, sportartikelen en vervoermiddelen (waaronder sportfietsen) is toegenomen. Zoals bij de invoer reeds gememoreerd betreft de uitvoer van sportkleding en sportartikelen vooral wederuitvoer. De uitvoer van vervoermiddelen komt wel voor een substantieel uit binnenlandse productie. De totale uitvoer van sportgoederen en -diensten bestond in 2015 voor twee derde uit wederuitvoer. Dit is veel hoger dan voor de totale economie waar de uitvoer maar voor ruim een derde deel uit wederuitvoer bestaat. Het aandeel van sportgoederen en -diensten in de uitvoer van de totale Nederlandse economie in 2015 bedroeg 0,5 procent (0,3 procent in 2012). Voor de uitvoer uit binnenlandse productie en wederuitvoer waren deze aandelen in 2015 respectievelijk 0,2 en 0,8 procent (zie ook tabel 2.1.5 in dit hoofdstuk).

2.1.3 Gebruik goederen en diensten sporteconomie (aankooprijzen)

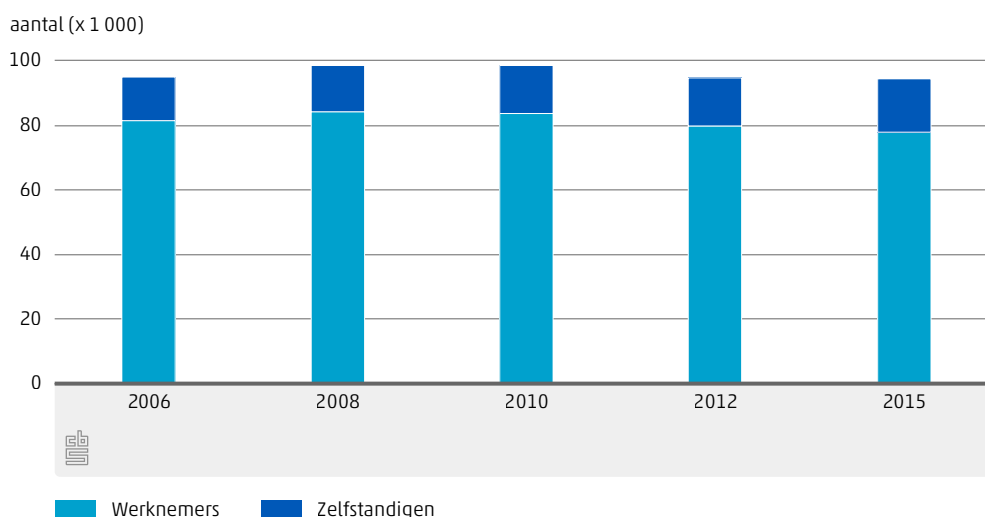
Werkgelegenheid sporteconomie afgenomen

Het aantal werkzame personen in de sporteconomie lag in de periode 2006-2015 rond de 130 duizend. In de beginjaren was dit goed voor een aandeel van 1,5 procent in het totale aantal werkzame personen in Nederland. In 2012 en 2015 was dit aandeel teruggelopen tot 1,4 procent. Het aantal werkzame personen in de sporteconomie hield in deze periode dus geen gelijke tred met de toename van het totale aantal werkzame personen in Nederland. Het aantal arbeidsjaren (of voltijdequivalenten) werkzaam in de sporteconomie schommelde in deze periode tussen de 100 en 90 duizend. Het aandeel van de sporteconomie in het totale arbeidsvolume in Nederland is ook afgenomen van 1,4 procent in de beginjaren tot 1,3 procent in de jaren 2012 en 2015. Binnen dit arbeidsvolume van de sporteconomie is het aandeel van de werknemers in de loop der jaren iets afgenomen; van 86 procent in 2006 naar 83 procent in 2015.²⁾ Het arbeidsvolume van werknemers in de sporteconomie is ook in absolute zin iets afgenomen, terwijl dat van de zelfstandigen iets toenam. Het aandeel van de zelfstandigen (meewerkende eigenaren, zzp'ers e.d.) is dus toegenomen van 14 procent in 2006 tot 17 procent in 2015. Dit is overigens vergelijkbaar met de ontwikkeling binnen het totale arbeidsvolume in Nederland waar het aandeel van de zelfstandigen ook toenam van 15 procent in 2006 tot 17 procent in 2015 (zie ook tabel 3 achter in de publicatie).

Merk op dat de cijfers over de werkgelegenheid in de sporteconomie slechts betrekking hebben op betaalde arbeidskrachten, terwijl de arbeidsinzet in delen van de sporteconomie meer dan bij andere bedrijfstakken, beïnvloed wordt door een omvangrijke inzet van vrijwilligers (zie kader).

²⁾ Het aandeel sportverenigingen dat personeel in loondienst heeft was in 2015 13 procent (12 procent in 2012; 17 procent in 2000) (Bron: StatLine).

2.1.4 Werkgelegenheid in de sporteconomie in arbeidsjaren

Vrijwilligers in de sport

Meer dan in andere bedrijfstakken wordt in de sport gebruik gemaakt van vrijwilligers. De arbeidsinzet van vrijwilligers wordt in de nationale rekeningen echter niet tot de werkgelegenheid gerekend en dus ook niet tot de werkgelegenheid in de satellietrekening sport.

In 2015 maakte 84 procent van de sportverenigingen gebruik van vrijwilligers (82 procent in 2012; 86 procent in 2000). De arbeidsinzet van deze vrijwilligers bedroeg in een referentieweek in september 2,1 miljoen uur (2,2 miljoen in 2012; 2,1 miljoen in 2000). Bij een 40-urige werkweek komt deze arbeidsinzet van vrijwilligers neer op 54 duizend arbeidsjaren in 2015 (56 duizend in 2012; 52 duizend in 2000). Dit is meer dan de helft van de (betaalde) arbeidsinzet in de totale sporteconomie. De arbeidsinzet van vrijwilligers bij sportverenigingen blijft door de jaren heen dus substantieel én redelijk stabiel.

Arbeidsproductiviteit in de sport

Het voorgaande heeft ook invloed op de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de sport. De arbeidsproductiviteit wordt veelal berekend als het quotiënt van de bruto toegevoegde waarde en de (betaalde) arbeidsinzet uitgedrukt in arbeidsjaren. De toegevoegde waarde van het werk van de vrijwilligers wordt zo impliciet wel meegerekend (*teller*) maar de arbeidsinzet zelf (*noemer*) niet. De toegevoegde waarde van de vrijwilligers wordt dus toegerekend aan de arbeidsinzet van de betaalde arbeidskrachten. Op deze manier wordt het niveau van de arbeidsproductiviteit in de sporteconomie dus wat overschat.

Bron: StatLine, SCP 2015, *Rapportage sport 2014*, SCP et al. 2018, *Rapportage sport 2018*.

2.1.5 Macro-economische indicatoren sporteconomie

	2006	2008	2010	2012	2015
	mln euro				
<i>Sporteconomie</i> ¹⁾					
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	5 170	5 620	6 000	6 020	6 230
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	5 730	6 210	6 640	6 630	7 060
Productie	10 190	11 070	11 520	11 520	12 260
Invoer	1 570	1 680	1 740	1 630	2 400
Finale bestedingen	12 320	13 330	13 900	13 760	15 500
waaronder					
consumptie huishoudens (incl. izw's)	7 610	8 110	8 410	8 410	9 070
consumptie overheid	2 750	3 080	3 330	3 310	3 510
uitvoer totaal	1 560	1 670	1 680	1 720	2 610
waarvan					
uitvoer uit binnenlandse productie	680	650	640	640	910
wederuitvoer	890	1 020	1 040	1 070	1 710
	aantal (x 1 000)				
Aantal werkzame personen	130	130	130	130	130
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	100	100	100	90	90
	%				
<i>Aandeel sporteconomie</i>					
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Productie	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9
Invoer	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5
Finale bestedingen	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3
waaronder					
consumptie huishoudens (incl. izw's)	2,8	2,8	3,0	2,9	2,9
consumptie overheid	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0
uitvoer totaal	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5
waarvan					
uitvoer uit binnenlandse productie	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
wederuitvoer	0,6	0,5	0,6	0,5	0,8
Aantal werkzame personen	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3

¹⁾ Alle waarden over de sporteconomie zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's dan wel tien duizendtallen.

In tabel 2.1.5 is het aandeel van de sporteconomie in de verschillende nationale macro-totale nog een samengevat. Het aandeel van de aan sport gerelateerde consumptieve bestedingen door huishoudens (2,9 procent) is veel groter dan het aandeel van de aan sport gerelateerde productie (0,9 procent). Dit komt door het feit dat in de sporteconomie – in tegenstelling tot de gehele economie – geen productie wordt opgenomen die als input dient voor een andere bedrijfstak (intermediair verbruik). Een voorbeeld hiervan is de productie van rubber dat wordt gebruikt om een fietsband te maken. Het aanbod en gebruik binnen de sporteconomie bestaat enkel uit goederen en diensten die worden aangeschaft door een eindgebruiker (in termen van de nationale rekeningen: finale

bestedingen).³⁾⁴⁾ Omdat de consumptie van huishoudens tot de finale bestedingen wordt gerekend, wordt wel alle consumptie van sport-gerelateerde goederen en diensten door huishoudens meegenomen. In die zin is het niet verrassend dat het aandeel sport in de productiewaarde lager uitvalt. Deze zelfde 'ongelijkheid' geldt voor de consumptie van de overheid maar weer niet voor de in- en uitvoer. Voor deze laatste twee grootheden geldt ook dat binnen de sporteconomie alleen de in- en uitvoer wordt meegenomen voor zover bestemd voor finale bestedingen in Nederland of in het buitenland.

2.2 Structuur van de sporteconomie

22 procent aanbod sporteconomie bestaat uit sport- en fitnessdiensten

In de voorgaande paragraaf is het aanbod van sportgoederen en -diensten over de jaren heen vergeleken. In figuur 2.2.1 is het aanbod van sportgoederen en -diensten voor 2015 gedetailleerd naar goederengroep en herkomst. De waarde van het totale aanbod van sportgoederen en -diensten in 2015 bedroeg zoals gezegd 14,7 miljard euro. De sport- en fitnessdiensten besloegen 22 procent (25 procent in 2012) van dit totale aanbod en waren hiermee de grootste goederengroep. Andere belangrijke categorieën binnen de sporteconomie zijn onderwijs (bewegings- en sportonderwijs; 12 procent) en horecadiensten (11 procent). Daarna volgen de door de groothandel, detailhandel en vervoerders geleverde diensten (11 procent).⁵⁾

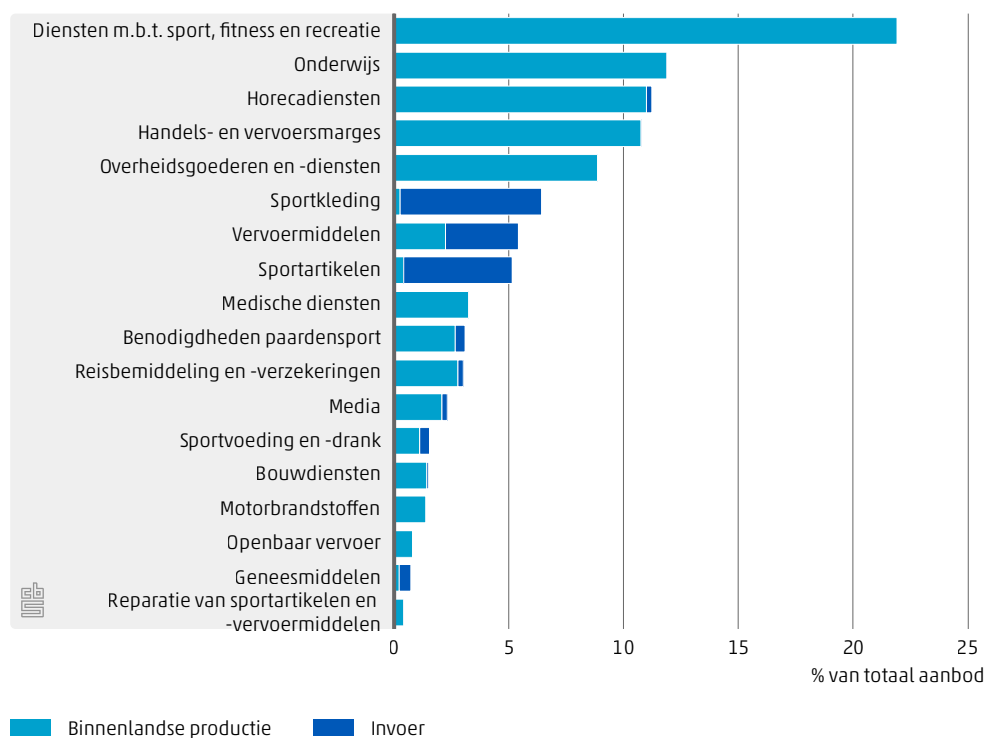
Voor de goederengroepen die het karakter van diensten hebben is het aandeel van de invoer veelal gering. Dit geldt bijvoorbeeld voor de sport- en fitnessdiensten zelf, maar ook voor het onderwijs en de overheidsgoederen en -diensten op het terrein van sport. De invoer van sportgoederen en -diensten bestaat praktisch volledig uit de goederengroepen sportkleding, sportartikelen en vervoermiddelen. Ook van de geneesmiddelen, wat overigens niet zo'n belangrijke goederengroep is, komt het overgrote deel van het aanbod uit invoer. Een toename van de consumptie van bijvoorbeeld sportkleding leidt dus maar in beperkte mate tot een toename van de binnenlandse productie van sportkleding, maar vooral tot extra invoer en de daarmee gepaard gaande handels- en vervoersmarges.

³⁾ Dit kan de overheid zijn, Nederlandse huishoudens of huishoudens in het buitenland (export).

⁴⁾ Zie voor meer informatie de methodebeschrijving in de bijlage.

⁵⁾ De handels- en vervoersmarges komen alleen voor aan de aanbodzijde van de sporteconomie. Aan de gebruikszijde, waar het gaat over de bestedingen, zijn de handels- en vervoersmarges verwerkt in de prijzen.

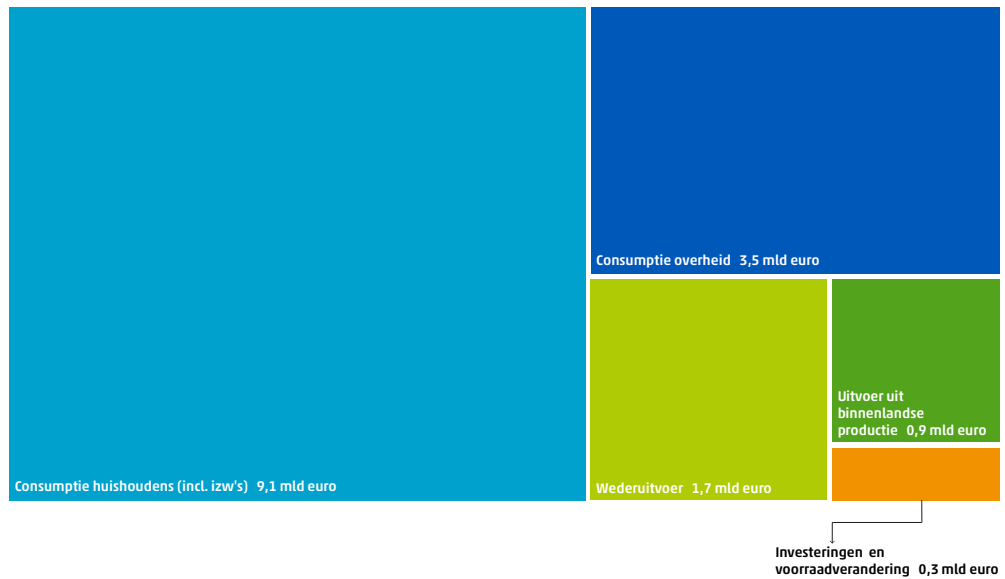
2.2.1 Aanbod goederen en diensten sporteconomie, 2015

Gebruik sporteconomie voor 59 procent consumptie door huishoudens

In figuur 2.2.2 zijn de belangrijkste bestedingscategorieën van de sporteconomie weergegeven. Het grootste deel van alle sportgoederen en -diensten wordt geconsumeerd door de huishoudens (59 procent), 23 procent wordt geconsumeerd door de overheid, 11 procent betreft wederuitvoer van met name sportgoederen, zes procent betreft uitvoer uit binnenlandse productie en de resterende twee procent zijn investeringen en voorraadverandering. Ruim 80 procent van alle sportgoederen en -diensten wordt dus geconsumeerd door ofwel de huishoudens ofwel de overheid. 17 procent wordt uitgevoerd waarbij de waarde van de wederuitvoer aanmerkelijk groter is dan de waarde van de uitvoer uit binnenlandse productie.

2.2.2 Gebruik sporteconomie naar bestemming, 2015

Overheidsconsumptie betreft vooral onderwijs

Zoals hiervoor gememoreerd wordt 23 procent van alle sportgoederen en -diensten geconsumeerd door de overheid. Uit figuur 2.2.3 blijkt dat dit vooral speelt bij de goederengroep onderwijs (waaronder lichamelijke opvoeding), medische diensten en logischerwijze de overheidsgoederen en -diensten zelf.

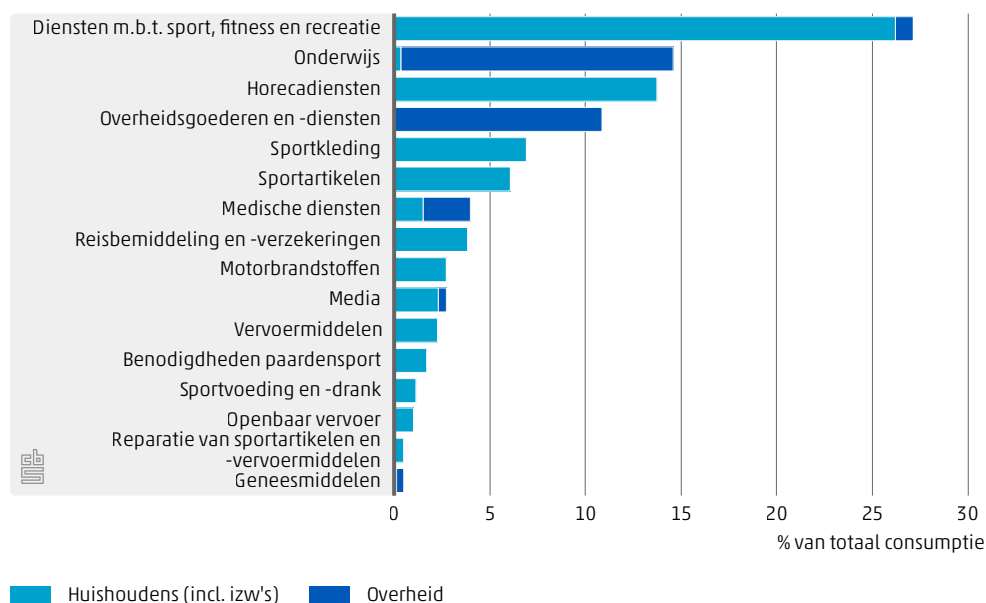
Overheidsconsumptie

Wanneer een dienst te groot is om individueel te consumeren (denk aan zorg, onderwijs of defensie) dan voorziet de overheid vaak in deze behoefte. We spreken dan van een publiek goed of van collectieve consumptie: uit algemene middelen wordt een activiteit gefinancierd die voor een grote groep of zelfs de gehele samenleving beschikbaar wordt gesteld.

In het boekhoudkundige systeem van de nationale rekeningen wordt dit verwerkt door een overheid die haar eigen productie 'consumeert'. We spreken dan van overheidsconsumptie (collectieve consumptie). Dus overheidsdiensten worden in theorie zowel geproduceerd als geconsumeerd door de overheid (en zijn dus ook gelijk aan elkaar). Maar in de praktijk zijn het individuele personen en huishoudens die gebruik maken van deze diensten. Een belangrijk verschil tussen uitgaven en consumptie zijn de investeringen. Investerings behoren wel tot de uitgaven van de overheid maar zijn in deze economische beschrijving een andere bestedingscategorie dan de consumptie.

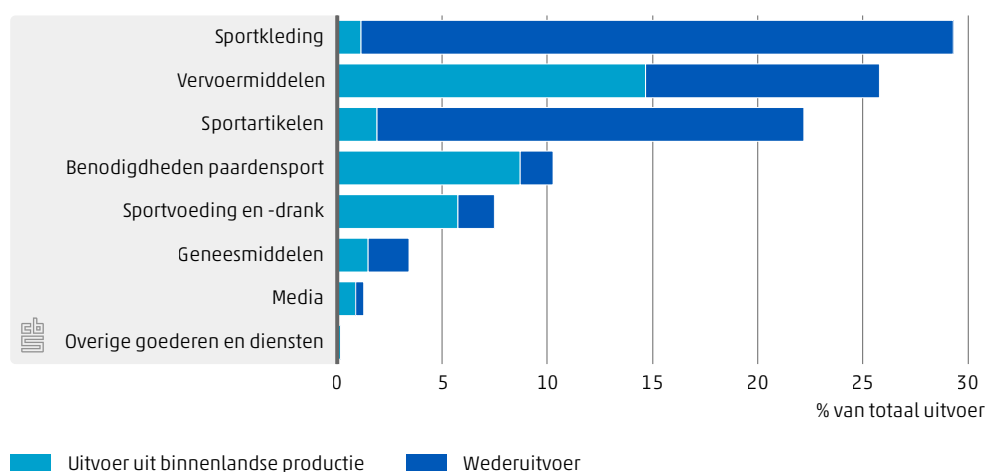
2.2.3 Consumptie goederen en diensten sporteconomie, 2015

28 procent uitvoer is wederuitvoer sportkleding

Van de totale uitvoer van sportgoederen en -diensten is de wederuitvoer van sportkleding met 28 procent de grootste post, daarna volgt de wederuitvoer van sportartikelen (20 procent). Van de uitvoer uit binnenlandse productie zijn de vervoermiddelen, de benodigheden paardensport en de sportvoeding en -drank het belangrijkste. Overall bestaat de totale uitvoer van de sporteconomie voor een derde uit uitvoer van in Nederland geproduceerde goederen. De binnenlandse productie van goederen en diensten levert normaliter per eenheid product een grotere bijdrage aan de Nederlandse economie (toegevoegde waarde) dan de wederuitvoer van goederen diensten.

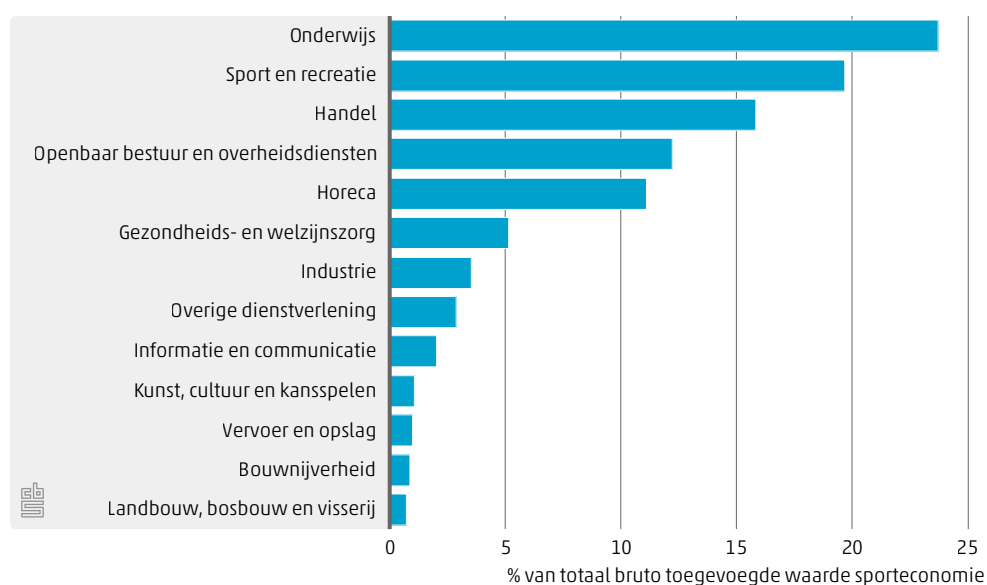
2.2.4 Uitvoer goederen en diensten sporteconomie, 2015

De sporteconomie per bedrijfstak

Naast het benoemen van de belangrijkste goederen en diensten binnen de sporteconomie en binnen de belangrijkste macro-economische grootheden (productie, consumptie, uitvoer e.d.) kan de sporteconomie ook gedetailleerd worden naar de verschillende bedrijfstakken die deze goederen en diensten produceren en zo bijdragen aan de toegevoegde waarde van de (sport)economie.

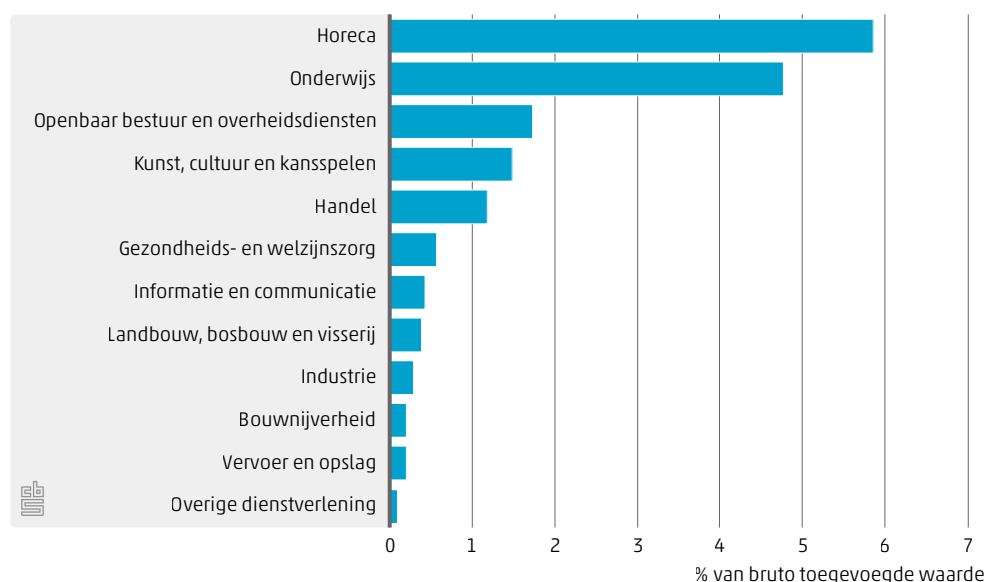
2.2.5 Aandeel verschillende bedrijfstakken in sporteconomie, 2015

Binnen de sporteconomie is de bedrijfstak onderwijs met een aandeel van 24 procent in de totale toegevoegde waarde van de sporteconomie, het grootste (25 procent in 2012). Het aandeel van de bedrijfstak sport en recreatie bedroeg 20 procent (22 procent in 2012). Ook in 2012 waren dit de twee grootste bedrijfstakken binnen de sporteconomie. Het aandeel van de bedrijfstak handel is toegenomen van 13 procent in 2012 tot 16 procent in 2015. Dit komt door de toegenomen handel in sportkleding en sportartikelen en de daaruit voortvloeiende handelsmarges. Ook het aandeel van de bedrijfstak horeca in de sporteconomie is toegenomen van 10 naar 11 procent.

Omgekeerd kan nagegaan worden voor welke bedrijfstakken sport een substantieel deel bijdraagt aan de toegevoegde waarde: binnen de bedrijfstak sport en recreatie komt 47 procent van de toegevoegde waarde voort uit de productie van sportgoederen en -diensten waaronder het sporten zelf (was 50 procent in 2012).⁶⁾ Ruim zes procent van de toegevoegde waarde van de bedrijfstak horeca kwam voort uit de aan sport en sportevenementen gerelateerde omzet. Dit is een niet te verwaarlozen aandeel. Ook voor het onderwijs is de sporteconomie van meer dan marginaal belang: vijf procent van de toegevoegde waarde van het onderwijs was aan sport gerelateerd. Precies een procent van de toegevoegde waarde van de bedrijfstak handel kwam voort uit aan sport gerelateerde omzet. Dus hoewel de bedrijfstak handel wel een groot aandeel heeft binnen de sporteconomie is sport voor de bedrijfstak handel in zijn geheel niet zo belangrijk.

2.2.6 Aandeel sporteconomie in verschillende bedrijfstakken, 2015

⁶⁾ De andere helft betreft de (niet aan sport gerelateerde) toegevoegde waarde van bedrijven uit sbi 93.2 zoals pretparken en kermissen en de toegevoegde waarde die gegenereerd is met de productie van goederen en diensten die niet binnen de Vilniusdefinitie vallen, zoals verhuur van gebouwen, reclame, investeringen in software in eigen beheer en oud papier.

3.

De kern

van de

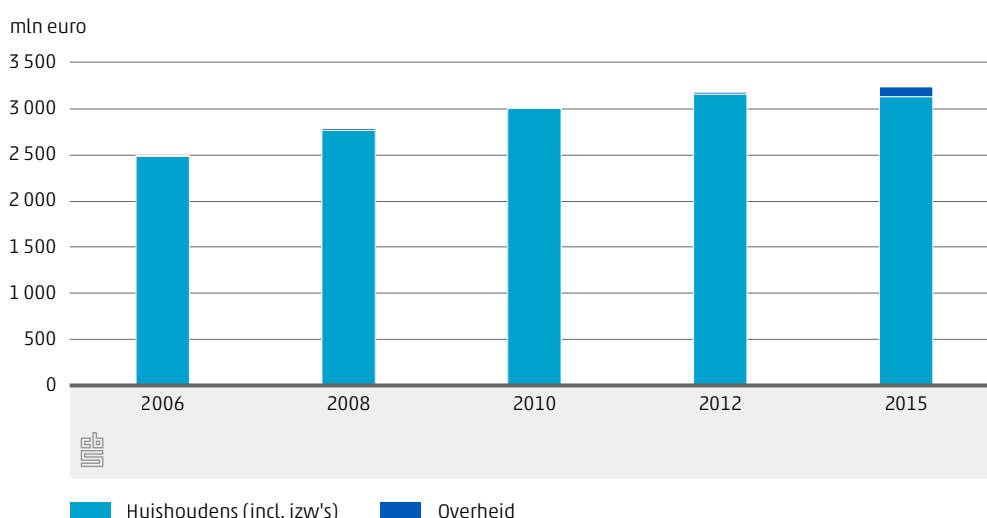
sporteconomie

Nederlandse huishoudens gaven in 2015 ruim 3,1 miljard euro uit aan sport- en fitnessdiensten. Dit is 26 procent meer dan in 2006. Vergeleken met 2012 is de consumptie van sport- en fitnessdiensten echter iets afgenomen. De investeringen in sportaccommodaties door de overheid en de sportsector zelf zijn de laatste jaren ook afgenomen. Dit komt onder andere tot uiting in een kleiner aandeel van de bouwnijverheid in de sporteconomie.

3.1 Bestedingen aan sport- en fitnessdiensten

De diensten geleverd door de sportverenigingen voor binnen- en buitensport, sportaccommodaties, fitnesscentra en overkoepelende sportorganen vormen de kern van de sporteconomie. Deze diensten worden praktisch volledig geconsumeerd door de huishoudens (97 procent in 2015). De uitgaven van huishoudens aan deze sport- en fitnessdiensten zijn gestegen van 2,5 miljard euro in 2006 naar 3,1 miljard euro in 2015. Dit is een toename van 26 procent. In 2015 komt dit gemiddeld neer op 408 euro per huishouden. De toename van deze uitgaven aan sport vond overigens vooral plaats tussen 2006 en 2010. Vanaf 2010 schommelen de uitgaven zo rond de 3,1 miljard euro. De diensten bestaan uit trainingen, het faciliteren van toegang tot sportfaciliteiten, maar ook uit het bieden van startplaatsen tijdens een wedstrijd of toeschouwers de toegang geven tot het bijwonen van een wedstrijd. Deze diensten worden voor het grootste deel bekostigd via contributies, les- en entreegelden. Ook het gokken op (uitslagen van) sportwedstrijden wordt tot deze goederengroep gerekend.

3.1.1 Consumptie van diensten t.b.v. sport, fitness en recreatie

Actieve en passieve sportparticipatie stabiel

Zoals in hoofdstuk 1 reeds gememoreerd deed in 2015 52,1 procent van de bevolking van 12 jaar en ouder wekelijks aan sport. Dit is een lichte daling ten opzichte van 2012 (53,5 procent). Van de personen van zes jaar en ouder was in 2015 31 procent lid van een sportvereniging (32 procent in 2012). Op hoofdlijnen lijkt het actieve sporten tussen 2012 en 2015 dus niet toegenomen.

Ook de passieve sportparticipatie – het bezoeken van sportwedstrijden en -evenementen – behoort tot deze goederengroep. In 2016 bezocht een op de vijf mensen van 12 jaar en ouder minstens eenmaal per maand een sportwedstrijd of -evenement (21 procent in 2012). Ook hier lijkt geen sprake meer van groei.¹⁾ Achter dit stabiele totaalbeeld kunnen overigens nog wel allerlei verschuivingen hebben plaatsgevonden zoals mensen die een dure sport inruilen voor een goedkopere, een tweede sport laten vallen of mensen die in plaats van eenmaal per week tweemaal per week gaan sporten. Dit wordt echter niet allemaal zichtbaar in de hier gehanteerde kernindicatoren.

Alle bestedingen aan het sporten in georganiseerd verband bij sportverenigingen, sport- en fitnessclubs in de vorm van contributies, les- en cursusgelden of abonnementen, dragen bij aan de uiteindelijke omvang van de sporteconomie. Hetzelfde geldt voor de entreegelden die mensen betalen voor het bijwonen van een sportevenement. Verder tellen bijdragen van de (lokale) overheid mee aan sport- en fitnessdiensten, bijvoorbeeld via de bekostiging van combinatiefunctionarissen²⁾ en buurtsportcoaches. Dit wordt gezien als uit collectieve middelen geproduceerde sportdiensten die de overheid namens de huishoudens consumeert.

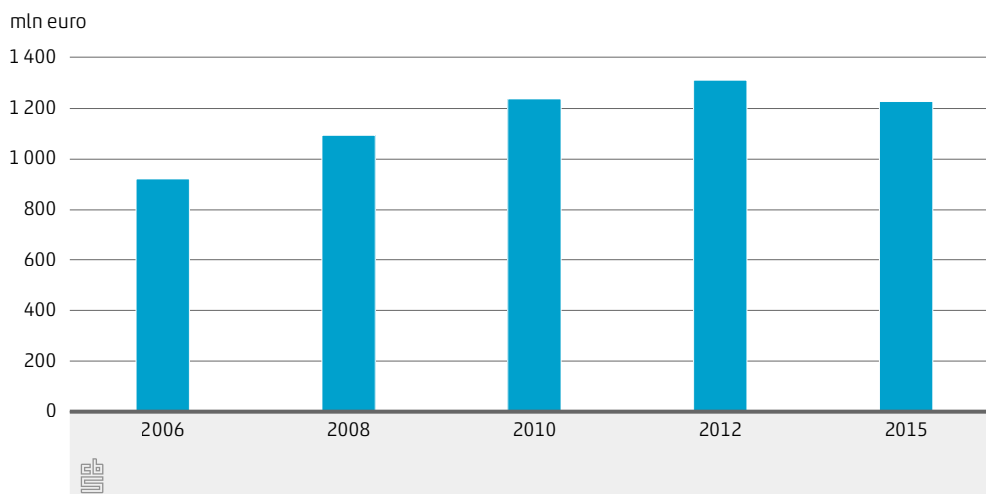
3.2 Toegevoegde waarde sport en recreatie

Het overgrote deel van de sport- en fitnessdiensten wordt geproduceerd binnen de bedrijfstak sport en recreatie (89 procent). De aan sport gerelateerde toegevoegde waarde in deze bedrijfstak groeide van 920 miljoen euro in 2006 tot 1 310 miljoen euro in 2012. De groei vond vooral plaats tussen 2006 en 2010 en zwakte daarna af. In 2015 was de toegevoegde waarde 1 230 miljoen euro en daarmee zelfs iets kleiner dan in 2012. Het aandeel dat de bedrijfstak sport en recreatie hiermee innam binnen de totale sporteconomie groeide van 18 procent in 2006 naar 22 procent in 2012. In 2015 is dit aandeel afgenomen tot 20 procent (zie ook hoofdstuk 2). Desalniettemin neemt alleen de bedrijfstak onderwijs met 24 procent een nog groter aandeel voor zijn rekening (zie ook hoofdstuk 9).

¹⁾ De bevolking in Nederland nam tussen 2102 en 2015 wel toe van 16,7 miljoen personen tot 16,9 miljoen personen.

²⁾ Een combinatiefunctionaris is een persoon die een combinatiefunctie vervult waarbij de combinatie van verschillende sectoren een hoofdrol speelt. In de praktijk zijn combinatiefunctionarissen veelal in dienst bij een gemeente en vormen ze de verbinding tussen onderwijs en sport of onderwijs en cultuur.

3.2.1 Toegevoegde waarde bedrijfstak sport en recreatie binnen sporteconomie

3.3 Investerings in sportaccommodaties

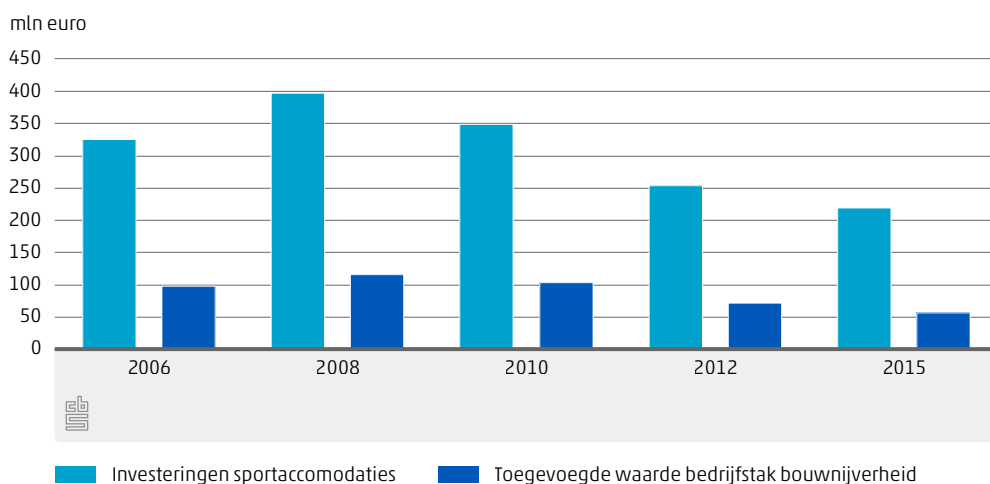
Zowel de overheid als bedrijven (bijvoorbeeld fitnesscentra) investeren in sportaccommodaties binnen de bedrijfstak sport. De investeringen die in deze cijfers zijn meegenomen, worden met name gedaan door gemeenten maar kunnen ook direct door sportverenigingen of door commerciële bedrijven zoals fitnesscentra gedaan worden.³⁾ Om de investeringen in sportaccommodaties in kaart te brengen, is informatie gebruikt over de investeringen binnen de sport en recreatie door overheid en bedrijven. De beschikbare overheidsdata beschrijven het totaal aan investeringen (dus zowel in gebouwen als in andere investeringsgoederen) in zowel sport als recreatie. Op basis van meer gedetailleerde gegevens uit de bedrijvendata is er een schatting gemaakt voor de investeringen specifiek in sportaccommodaties door de overheid.

³⁾ In de huidige satellietrekening sport komen alleen investeringen in sportaccommodaties voor. Dit komt enerzijds doordat er maar weinig investeringsgoederen in de Vilniusdefinitie voorkomen. Anderzijds zijn de overige investeringsgoederen waaraan gedacht kan worden binnen de Vilniusdefinitie (bijvoorbeeld enkele specifieke voertuigen zoals golfkarretjes, paardentrailers, of ijsdweilmachines aangeschaft door sportclubs) wegens gebrek aan informatie niet meetbaar. Bovendien worden alleen investeringen vanuit de bedrijfstak sport- en recreatie meegeteld. Als een hotel bijvoorbeeld investeert in de aanleg van een tennisbaan of zwembad, dan is dat wegens gebrek aan gegevens niet opgenomen in de satellietrekening sport.

Afnemende investeringen in sportaccommodaties

De geschatte gezamenlijke investeringen in sportaccommodaties vanuit gemeenten, sportverenigingen en commerciële sportaanbieders laten na 2008 een daling zien. Mogelijk dat de recessie en de dreigende bezuinigingen van de rijksoverheid ervoor hebben gezorgd dat de gemeenten of de sportaanbieders zelf, uitgaven aan hun sportaccommodatie hebben uitgesteld of helemaal niet meer uitvoeren.

3.3.1 Investeringen in sportaccommodaties en toegevoegde waarde bedrijfstak bouwnijverheid binnen sporteconomie

Afnemende investeringen in sportaccommodaties en het effect op de bouw

Het bouwen van sportaccommodaties of het levensduur verlengend groot onderhoud wordt in de regel uitgevoerd door bedrijven uit de bouwnijverheid. De toegevoegde waarde die dat oplevert is onderdeel van de sporteconomie. Niet verwonderlijk is dus dat de omvang van de aan sport gerelateerde toegevoegde waarde van de bouwnijverheid sterk afhankelijk is van de omvang van de investeringen. Net als de investeringen in sportaccommodaties daalde deze toegevoegde waarde dan ook na 2008. De bouwnijverheid genereerde in 2015 een procent van de totale toegevoegde waarde van de sporteconomie. In 2008 was dat nog twee procent. De uitgaven aan investeringen in sportaccommodaties blijven dus achter bij de groei van de totale bestedingen binnen de sporteconomie.

4.

Sportbenodigdheden

Als de kern van de sporteconomie gevormd wordt door de sport- en fitnessdiensten dan staan de sportbenodigdheden daar niet ver vanaf. De sportbenodigdheden worden gevormd door een breed scala aan goederen die onmisbaar zijn voor de beoefening van sport: van voetballen tot sportkleding en van racefietsen tot sportvoeding. De consumentenbestedingen aan sportbenodigdheden bedroegen in 2015 2,2 miljard euro. Typisch voor de sportbenodigdheden is dat ze maar in beperkte in Nederland worden geproduceerd, maar overwegend worden ingevoerd. De Nederlandse industrie profiteert daarom maar beperkt van een toename van de vraag naar sportbenodigdheden. Met de handel in sportbenodigdheden wordt meer verdiend.

4.1 Bestedingen aan sportbenodigdheden

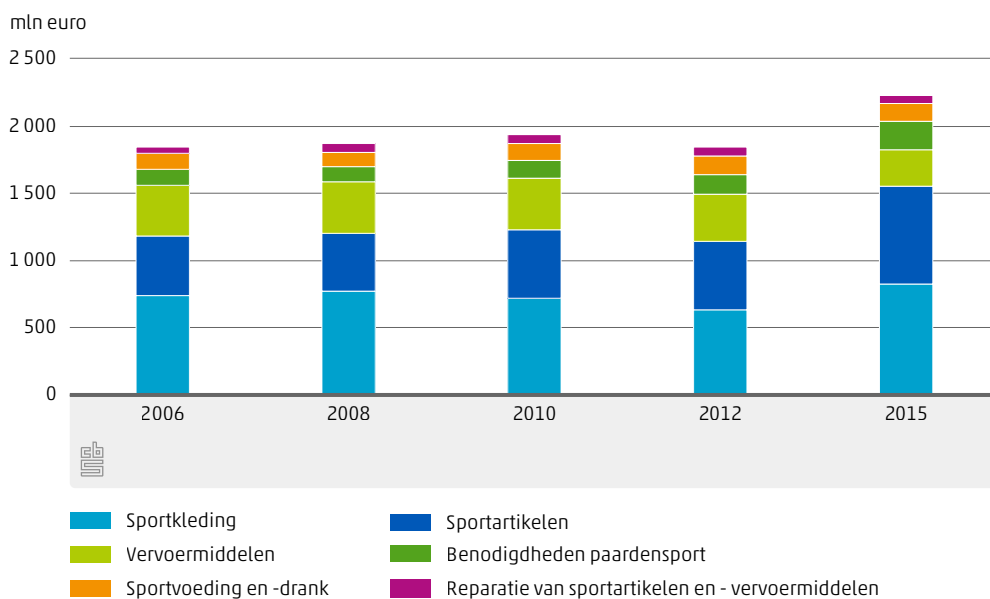
Onder de brede noemer van sportbenodigdheden zijn grofweg alle goederen samengebracht die worden gekocht om mee of in te sporten. In dit onderzoek gaat het om de sportartikelen¹⁾, vervoermiddelen (inclusief reparatie en onderhoud van beide), sportkleding, sportvoeding en benodigdheden voor de paardensport.²⁾ Denk hierbij aan tennisrackets, voetballen en snowboards, sport-(zonne)brillen, racefietsen en zeilboten, maar denk ook aan sportvoeding, speciale voedingssupplementen, racepaarden, bijkomend paardenvoer en veterinaire diensten.

De Nederlandse consument gaf in 2015 2,2 miljard euro uit aan sportbenodigdheden. Dat is beduidend meer dan in de voorgaande jaren toen deze consumptieve uitgaven rond de 1,8 miljard euro schommelden. Omgerekend per huishouden betekent dit dat een huishouden in 2015 gemiddeld 291 euro per jaar uitgaf aan sportbenodigdheden. Dit is overigens beduidend minder dan 408 euro per jaar aan sport- en fitnessdiensten zelf (zie hoofdstuk 3).

¹⁾ Hieronder vallen volgens de Vilniusdefinitie ook de meet- en regelapparatuur, zoals GPS-horloges, stappentellers en stopwatches. Hierover zijn echter geen gegevens gevonden.

²⁾ Zie aanbod- en gebruikstabellen sporteconomie in de bijlage.

4.1.1 Consumptie huishoudens (incl. izw's) sportbenodigdheden¹⁾

¹⁾ De toename van de consumptieve bestedingen van sportbenodigdheden in 2015 komt voor een deel voort uit een autonome opwaartse bijstelling van deze consumptie naar aanleiding van de revisie van de nationale rekeningen in 2015.

Consumptie sportkleding grootste post

In 2015 werd er in Nederland voor 830 miljoen aan sportkleding en sportschoenen uitgegeven. Ongeveer drie procent van alle uitgaven aan kleding is sport-gerelateerd. Bij schoenen ligt dit percentage fors hoger (17 procent).³⁾ Door de jaren heen waren de uitgaven aan sportkleding met een aandeel dat schommelt rond de 40 procent, altijd al de grootste post binnen de consumptieve bestedingen van huishoudens aan sportbenodigdheden. Nederlandse huishoudens gaven in 2015 730 miljoen euro uit aan sportartikelen als ski's, fitnessapparaten, sportbrillen, voetballen en golfclubs. Sportartikelen komen hiermee na de sportkleding op een tweede plaats binnen de uitgaven aan sportbenodigdheden.

Aan vervoermiddelen werd door Nederlandse (recreatieve) sporters 270 miljoen euro uitgegeven in 2015. Meer dan de helft hiervan bestaat uit uitgaven aan sportfietsen (racefietsen, mountainbikes en allterrainbikes). Andere vervoermiddelen die relevant zijn voor de sporteconomie zijn boten, sportauto's en sportmotoren. De boten (kano's, kajaks, zeilboten e.d.) vormen hiervan veruit de grootste groep.

Uit detailgegevens van de nationale rekeningen en de statistiek Internationale handel blijkt dat er in 2015 door de Nederlandse consument 210 miljoen euro werd uitgegeven aan benodigdheden in de paardensport. Deze uitgaven bestaan uit de aanschaf van een paard (door particulieren: de paarden aangekocht door een manege of andere bedrijven tellen niet mee), het voer voor het paard en de diensten van een veearts. In 2015 bedroegen de consumptieve uitgaven aan sportvoeding en sportdrank 140 miljoen euro. In 2006 was dat nog 120 miljoen euro. Het grootste deel van deze uitgaven bestaat uit aankopen van sportdranken.

³⁾ Dit blijkt uit de Statistiek Internationale Handel in Goederen van het CBS.

Op zich levert het voorgaande een plausibel beeld op. Praktisch alle sporters hebben sportkleding en -schoenen nodig om te kunnen sporten. Een groot deel van de sporters heeft bij het beoefenen van zijn of haar sport ook specifieke sportartikelen nodig zoals een bal, een hockeystick of gewichten. Vervoermiddelen hebben daarentegen slechts betrekking op een klein deel van de sporten, maar zijn wel weer duurder dan vele andere sportartikelen. Ditzelfde geldt voor de benodigdheden voor paardensport.

4.2 In- en uitvoer van sportbenodigdheden

Slechts een beperkt deel van deze bestedingen aan sportbenodigdheden heeft betrekking op producten die in Nederland gemaakt zijn. In 2015 werd slechts een derde deel (31 procent) van het totale aanbod aan sportbenodigdheden geproduceerd in Nederland. Dit komt overeen met een productiewaarde van 980 miljoen euro. De invoerwaarde was veel groter: 2,2 miljard euro in 2015.⁴⁾ Dit is daarmee ook gelijk goed voor 92 procent van de totale invoer binnen de sporteconomie.

Uitvoer sportkleding en -artikelen vooral wederuitvoer

De rol van de internationale handel in de sporteconomie is vele malen kleiner dan in de gehele economie. De waarde van de invoer van de sporteconomie ligt in dezelfde orde van grootte als de waarde van aan sport gerelateerde uitvoer. Per categorie zijn er echter wel verschillen in het handelssaldo zichtbaar.

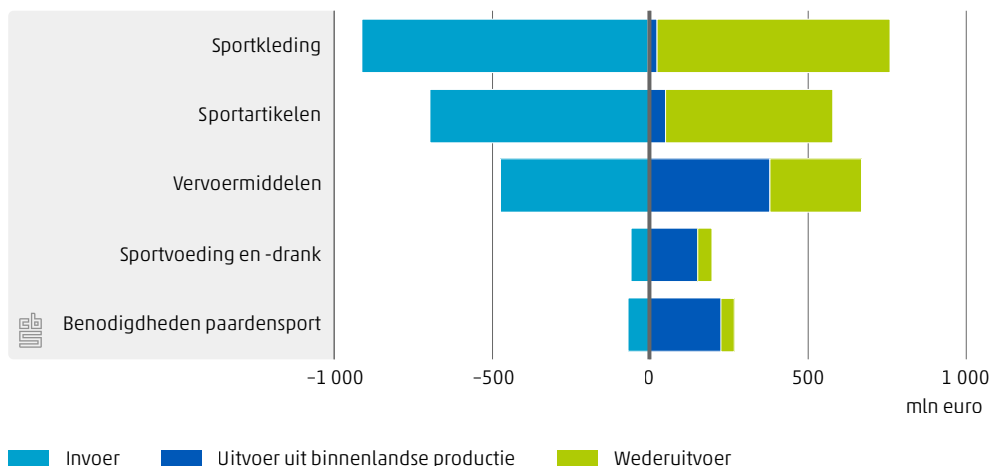
De invoerwaarde van de sportkleding en sportartikelen was groter dan de uitvoerwaarde. Voor de vervoermiddelen, sportvoeding en -drank en de benodigdheden voor de paardensport geldt daarentegen dat de uitvoerwaarde groter is dan de invoerwaarde. De totale uitvoerwaarde van de sportbenodigdheden is 2,5 miljard euro. Dat is 95 procent van de totale uitvoerwaarde van de sporteconomie.

Voor sportkleding en -artikelen geldt dat Nederland vooral een doorvoerland is. De invoerwaarde van deze goederen is hoog, veel hoger dan voor het binnenlands gebruik nodig is. Het grootste deel van deze goederen wordt dan ook weer uitgevoerd (wederuitvoer). Slechts een heel klein deel van deze uitvoer is afkomstig uit binnenlandse productie; vier procent van de uitgevoerde sportkleding en negen procent van de uitgevoerde sportartikelen.

⁴⁾ Merk op dat voordat de consument deze producten in handen krijgt hier nog de marges voor vervoerders, groot- en detailhandelaars bovenop komen.

Voor de andere drie goederengroepen geldt het omgekeerde. Hier is de uitvoerwaarde groter dan de invoer en is het aandeel in de uitvoer van de goederen die in Nederland zijn geproduceerd aanzienlijk. Voor deze goederengroepen is er dus sprake van binnenlandse productie die tot toegevoegde waarde leidt voor de industrie en de landbouw. Bij wederuitvoer is het met name de handels- en vervoerssector die hier geldt (toegevoegde waarde) aan verdient.

4.2.1 In- en uitvoer sportbenodigdheden 2015

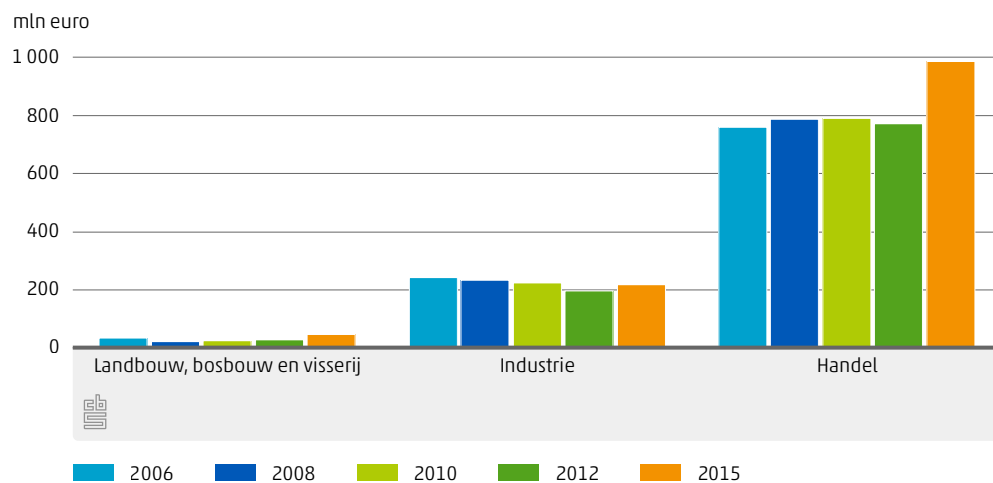

4.3 Toegevoegde waarde industrie, landbouw en handel

Slechts een beperkt deel van de sportbenodigdheden die worden geconsumeerd of uitgevoerd, wordt geproduceerd op Nederlandse bodem, zo bleek hierboven al. De toegevoegde waarde die de productie van sportbenodigdheden oplevert voor de industrie en landbouw (denk hierbij aan paarden en veevoer), is dan ook relatief klein; de toegevoegde waarde van de handel is vele malen groter. Het overgrote deel van de handels- en vervoersmarges in de sporteconomie wordt ook behaald met de handel in en het vervoer van sportbenodigdheden (95 procent). De handel verdient aan zowel de binnenlandse handel als de grensoverschrijdende handel (invoer en uitvoer) in sportbenodigdheden. De toegevoegde waarde van de landbouw in 2015 was 50 miljoen euro, die van de industrie 220 miljoen euro en die van de handel 990 miljoen euro. De toegevoegde waarde van de handel is hiermee goed voor 16 procent van de totale toegevoegde waarde van de sporteconomie.

4.3.1 Toegevoegde waarde bedrijfstakken handel, landbouw en industrie binnen sporteconomie

5.

Horeca, vervoer

en sporttoerisme

Dat de economische activiteit rondom sport- en fitnessdiensten bij sportclubs, fitnesscentra en overige sportorganisaties tot de sporteconomie gerekend worden is evident. Ook in het geval van bestedingen aan sportbenodigdheden, zoals sportartikelen en sportkleding, is er sprake van een direct en duidelijk verband met sport. Bij zaken als accommodatie, vervoer, verzekering en horecagebruik van sporters en toeschouwers is de relatie met sport minder duidelijk, maar zeker niet minder relevant. Zo staan de horecadiensten, qua economische omvang, in de top-3 van de goederen en diensten in de sporteconomie.

5.1 Bestedingen aan horeca, vervoer en sporttoerisme

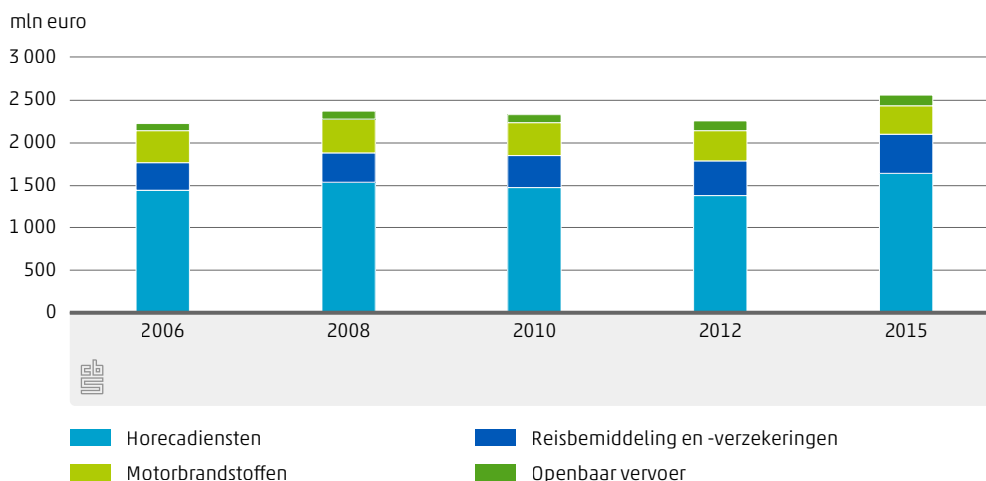
In 2015 werd in Nederland bijna 2,6 miljard euro uitgegeven aan logies en accommodaties, vervoer, reisbemiddeling en -verzekering en horecagebruik van sporters, toeschouwers en sporttoeristen. Dit is gemiddeld 333 euro per huishouden. Het gros van deze uitgaven betreft horecadiensten. Het gaat dan vooral om eten en drinken, maar bijvoorbeeld ook om uitgaven aan accommodaties voor overnachtingen van sporters en toeschouwers. Daarnaast speelt vervoer een belangrijke rol. Voor zover er kosten worden gemaakt om sporters en toeschouwers te vervoeren naar een sportactiviteit of sportevenement, worden uitgaven aan brandstof voor eigen vervoer, reizen met taxi en openbaar vervoer gerekend tot de sporteconomie. Ten slotte worden er ook uitgaven gedaan aan reisbemiddeling en -verzekering door mensen die actieve/sportieve reizen ondernemen (sporttoerisme).

Horeca grootste uitgavenpost

In 2015 werd door sporters en toeschouwers van sportwedstrijden en -evenementen in totaal ruim 1,6 miljard euro besteed aan eten, drinken en accommodaties tijdens een sportactiviteit of bezoek aan een sportevenement. Dat komt neer op gemiddeld 214 euro per huishouden. Dit soort consumptieve uitgaven in de horeca vindt op allerlei manieren en bij tal van gelegenheden plaats, variërend van een 'derde helft' na het wekelijkse avondje zaalvoetbal tot een overnachting in een hotel bij bezoek aan een groot sportevenement. Het is bekend dat speciale, grote evenementen een relatief grote impact kunnen hebben op de (lokale) economie. Zo wordt geschat dat het WK wielrennen in 2012 in Zuid-Limburg een economische impact van bijna 29 miljoen euro heeft gehad (SCP 2015). De (lokale) horeca profiteert sterk van dit soort grote evenementen. Binnen deze groep uitgaven die aangeduid zou kunnen worden als uitgaven voortvloeiend dan wel samenhangend met het bestaan van sport in een samenleving, zijn de horeca-uitgaven verreweg het grootste. De sport-gerelateerde bestedingen in de horeca zijn in de periode 2006-2015 per saldo met ongeveer 14 procent toegenomen. Horecadiensten worden overigens overwegend, maar niet uitsluitend verleend door de bedrijfstak horeca. Een deel van de horecadiensten wordt geleverd door de bedrijfstak sport en recreatie zelf (50 miljoen euro). Dit is de omzet van de kantine dan wel de bij de sportaccommodatie behorende (commerciële) horeca-uitbater. Daarnaast worden er ook overnachtingen aangeboden via verhuur van particuliere woningen (denk hierbij aan Airbnb) (170 miljoen euro). Deze vallen onder de

bedrijfstak overige dienstverlening. Acht procent van de totale uitgaven van huishoudens aan horecadiensten was in 2015 gerelateerd aan sport. Het grootste deel hiervan betrof eten en drinken. De resultaten over aan sport gerelateerde horeca-uitgaven zijn onder andere afgeleid uit informatie over bestedingen tijdens dagrecreatie uit het Continu Vrije tijdsonderzoek.

5.1.1 Consumptie huishoudens (incl. izw's) horeca, vervoer en reizen

Met uitzondering van thuis sporten of sport volgen op televisie of radio, is er met sport vrijwel altijd vervoer gemoeid. Dit varieert van het fietsen of brommen van en naar het sportveld tot een treinreis naar een groot sportevenement. In termen van economische bijdrage zijn niet alle vervoersbewegingen relevant. Zo leidt een fietsrit naar het voetbalveld bijvoorbeeld niet direct tot extra bestedingen. Wel is dat het geval bij een auto-, of brommerit naar een sportactiviteit. Daarvoor moet de brandstoftank immers worden bijgevuld. Ook in het geval van een taxi- of treinrit naar een sportevenement, is sprake van uitgaven die direct gekoppeld kunnen worden aan het evenement. Voor de satellietrekening sport is een schatting gemaakt van de brandstofuitgaven voor eigen vervoer, de uitgaven aan taxivervoer en de uitgaven aan openbaar vervoer die nodig zijn om bij een sportactiviteit te geraken en weer thuis te komen. Op basis van het Onderzoek Verplaatsingsgedrag (Ovin) en het onderzoek Dagrecreatie van het CBS is, voor verschillende typen vervoer, een schatting gemaakt van het aantal afgelegde kilometers met sport als motief. Deze resultaten zijn gecombineerd met het gemiddelde brandstofverbruik. Uit deze berekening blijkt dat er in 2015 330 miljoen euro werd afgerekend aan de pomp om te gaan sporten of sport te bekijken. In 2015 was vier procent van alle uitgaven van huishoudens aan motorbrandstoffen sport-gerelateerd. Ook voor het openbaar vervoer is een berekening gemaakt van het aantal verplaatste kilometers met sport als motief. Zo berekend werd er in 2015 120 miljoen euro uitgegeven aan openbaar vervoer dat gerelateerd was aan sport(eventementen). Dit is twee procent van de totale uitgaven van huishoudens aan het openbaar vervoer.

Bij grote meerdaagse sportevenementen en sportvakanties (sporttoerisme) wordt, naast de sportactiviteit zelf, vaak ook geld uitgegeven aan accommodatie, reisbemiddeling en reisverzekering. Denk bijvoorbeeld aan de Nijmeegse Vierdaagse. Dit grote, meerdaagse evenement trekt jaarlijks honderdduizenden toeristen uit binnen- en buitenland. Een deel van de bezoekers overnacht in de regio van Nijmegen. Dit creëert toegevoegde waarde voor de lokale economie. Een andere belangrijke vorm van Nederlands sporttoerisme is wintersport; jaarlijks reizen zo'n 1,5 miljoen Nederlanders af naar een wintersportgebied voor een korte of lange skivakantie. Veel van deze toeristen boeken een arrangement bij een Nederlandse reisbemiddelaar en sluiten een bijbehorende reisverzekering af.¹⁾ Om een waarde toe te kennen aan de bestedingen aan reisbemiddeling en reisverzekering die te maken hebben met sportieve en actieve vakanties, is op basis van het Continu Vakantieonderzoek berekend welk deel van de vakanties van de inwoners van Nederland een sportief of actief motief had. Vervolgens is dit gerelateerd aan de totale bestedingen in Nederland aan reisbemiddeling en -verzekering²⁾. Uiteindelijk resulteert dit in een geschatte 470 miljoen euro aan uitgaven voor reisbemiddeling en -verzekering in 2015. Dit is 41 procent meer dan in 2006. Van de totale uitgaven van huishoudens aan reisbemiddeling en -verzekering in 2015 was twee procent gerelateerd aan sport.

5.2 Toegevoegde waarde horeca, overige dienstverlening en vervoer en opslag

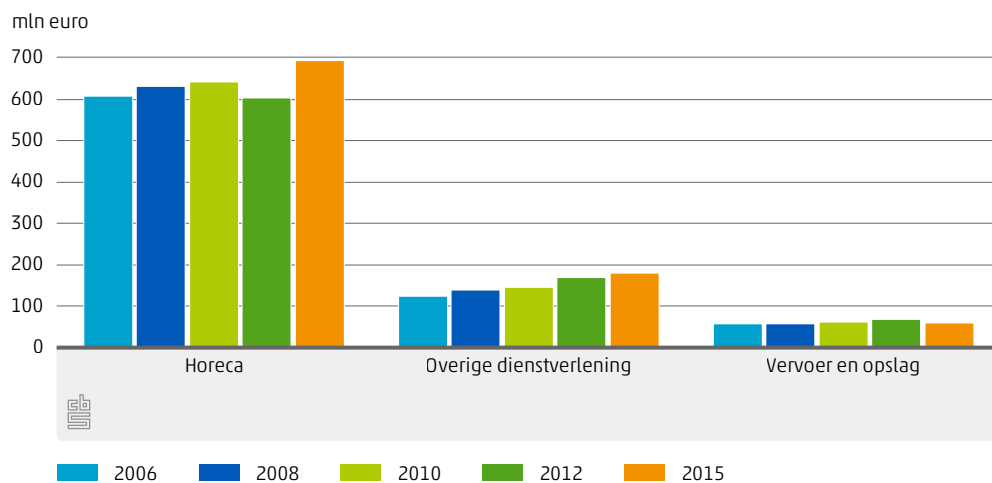
Tegenover de sport-gerelateerde bestedingen van huishoudens aan horeca, vervoer en reisbemiddeling en -verzekering staat de productie en toegevoegde waarde van de bedrijven die deze diensten aanbieden. Het gaat hier in het bijzonder om de bedrijfstakken horeca, vervoer en opslag en overige dienstverlening waar de reisbemiddeling en -verzekering en de verhuur van particuliere woningen in zitten.³⁾ De toegevoegde waarde van de horeca binnen de sporteconomie is door de jaren heen telkens wat toegenomen. Omgekeerd was in 2015 het aandeel in de toegevoegde waarde van de horeca dat gerelateerd was aan sport, zes procent. Dit is na de bedrijfstak sport en recreatie zelf, het grootste aandeel (zie ook hoofdstuk 2). De toegevoegde waarde van de bedrijfstakken overige dienstverlening en vervoer en opslag zijn vele malen kleiner. Ook het belang van de sport-gerelateerde goederen en diensten is voor deze bedrijfstakken niet zo groot.

¹⁾ Horeca-uitgaven van Nederlandse toeristen tijdens sportvakanties of sportevenementen in het buitenland zijn niet meegeteld.

²⁾ Binnen de categorie verzekeringen is hier ook een bedrag opgenomen voor de bestedingen aan verzekering van zeilboten, sportfietsen en paarden. Om deze bestedingen te schatten zijn uiteenlopende bronnen gebruikt die terug te vinden zijn in de bijlage. Tezamen hebben deze uitgaven een omvang van enkele tientallen miljoen euro.

³⁾ De bestedingen aan brandstof voor vervoer van en naar sportactiviteiten vallen binnen de bedrijfstak industrie. Omdat de industrie binnen de sporteconomie voornamelijk sportbenodigdheden produceert, wordt deze in hoofdstuk 4 besproken.

5.2.1 Toegevoegde waarde bedrijfstakken horeca, overige dienstverlening en vervoer en opslag binnen sporteconomie

6.

Media

Sport is al lang niet meer weg te denken uit dagbladen, tijdschriften en televisieprogrammering. Veel dagbladen hebben een eigen sportkatern en op televisie zijn er specifieke sportkanalen. Maar binnen het thema media speelt sport nog een bredere rol dan alleen in de actualiteiten. Denk bijvoorbeeld aan tijdschriften, videospellen en studieboeken, waarin sport centraal staat. Al deze goederen en diensten worden voornamelijk in Nederland geconsumeerd. De totale bestedingen aan sport-gerelateerde mediaproducten en -diensten zijn in de periode 2006–2015 met 16 procent gedaald.

6.1 Bestedingen aan sport in de media

Veel mensen volgen graag sport en dan met name topsport. De vraag van de Nederlandse consument naar informatie over sport is dan ook groot. Zes op de tien mensen van zes jaar en ouder (59 procent) volgde in 2016 minimaal wekelijks sport via media zoals televisie, radio, kranten of tijdschriften of internet (was ook 59 procent in 2012). Televisie, geschreven media en internet hebben hierin een belangrijk aandeel; radio wat minder. Binnen dit media-gebruik is het aandeel van internet toegenomen. In 2012 volgde 28 procent van de bevolking minimaal wekelijks sport (ook) via internet. In 2016 was dit toegenomen tot 36 procent. De andere drie onderscheiden vormen van media zijn min of meer gelijk gebleven (radio, tv) of iets achteruitgegaan (kranten en tijdschriften) (SCP 2018). Dit heeft deels ook te maken met de algemene trend in het gebruik van deze media.

Sportuitzendingen vaak 'kijkcijferkanon'

De bestedingen aan sport gerelateerde media bedroegen 360 miljoen euro in 2015. Dit is inclusief 30 miljoen euro aan (weder)uitvoer. In 2006 was dat 430 miljoen euro, waarvan 30 miljoen euro uitvoer. De aan sport gerelateerde bestedingen op het gebied van media zijn daarmee met 16 procent gedaald tussen 2006 en 2015. Deze daling heeft zowel in de binnenlandse als buitenlandse consumptieve bestedingen (uitvoer) plaatsgevonden. Binnen deze sport-gerelateerde bestedingen aan media waren de bestedingen aan geschreven media (boeken, kranten, tijdschriften e.d.) nog altijd het grootste gevolgd door de bestedingen aan audiovisuele media (film, radio, tv, video e.d.). De bestedingen aan computerspellen worden ook tot het mediagebruik gerekend en zijn nog veel kleiner dan de hiervoor genoemde twee vormen van mediagebruik. Met enkele tientallen miljoenen euro dragen de bestedingen aan computerspellen echter wel meer dan marginaal bij aan het sport-gerelateerde mediagebruik.

Publieke omroepen besteden naast professionele sport ook aandacht aan regionale amateursport. Maar de professionele sport en grote sportevenementen trekken landelijk verreweg de meeste aandacht. Van de top-100 van meest bekeken televisie-uitzendingen in 2015 was bijna een derde een sportprogramma. In absolute zin keken een kleine 100 miljoen mensen naar deze tv-uitzendingen. Wel is het zo dat het aandeel sportprogramma's in het totaal aantal radio- en tv-programma's en het absolute aantal

kijkers, enorm gevoelig is voor het al dan niet voorkomen van grote sportevenementen in een bepaald jaar. In de even jaren is er altijd sprake van een WK-voetbal (mannen) of een Olympische Spelen. In 2012 was het aandeel sportprogramma's in de top-100 van de best bekeken tv-programma's dan ook 70 procent en dit ging gepaard met 200 á 250 miljoen kijkers; aanmerkelijk meer dus dan in 2015 (SCP 2018).

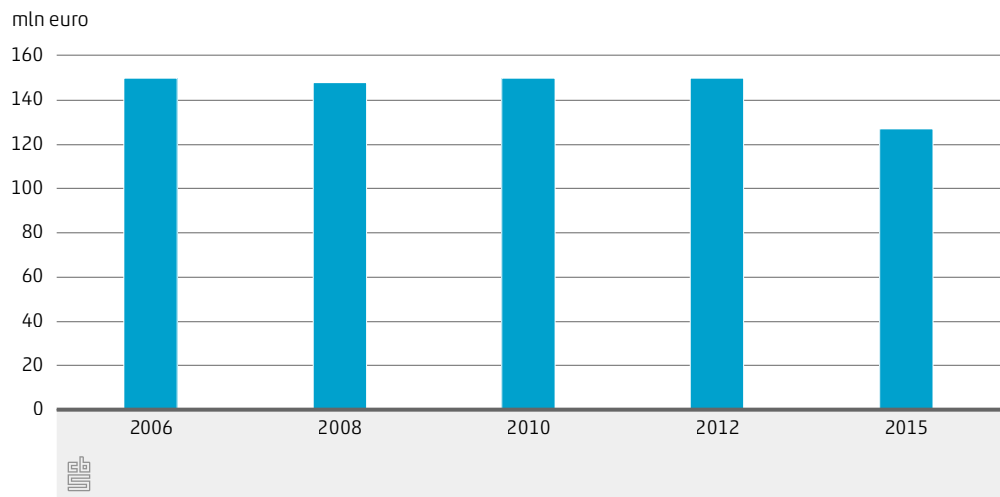
De economische bijdrage van sport via de publieke media wordt berekend op basis van jaarlijkse kijk- en luistercijfers van Stichting Kijkonderzoek en onderzoeksbureau Intomart GFK. In combinatie met cijfers van publieke omroepen over de verdeling van gelden tussen radio en televisie is een sportaandeel in geld berekend. De berekening van het economische belang van sport binnen de commerciële radio en tv is, net als bij de publieke media, mede gebaseerd op kijk- en luistercijfers. Deze gegevens zijn gecombineerd met cijfers over de uitgaven aan televisieabbonnementen om de monetaire bijdrage van sport uit te kunnen drukken.

Van de totale bestedingen aan sport-gerelateerd mediagebruik in 2015 werd 280 miljoen euro ofwel 77 procent geconsumeerd door de huishoudens. Omgerekend per huishouden is dit een bedrag van 36 euro.

6.2 Toegevoegde waarde informatie en communicatie

Het grootste deel van de economische activiteit met betrekking tot het product media vindt plaats in de bedrijfstak informatie en communicatie, met onder meer de grote mediabedrijven en uitgeverijen. Evenals de daling van de bestedingen aan sportmedia is de toegevoegde waarde die dit oplevert voor de bedrijfstak informatie en communicatie in de periode 2006-2015 afgenomen. Dit geldt met name voor het jaar 2015. Dit kan onder andere verklaard worden door het feit de oneven jaren verstoken zijn van de twee grootste mondiale sportevenementen, zoals hiervoor gememoreerd. Dit heeft grote invloed op het aan sport gerelateerde mediagebruik.

6.2.1 Toegevoegde waarde bedrijfstak informatie en communicatie binnen sporteconomie

7.

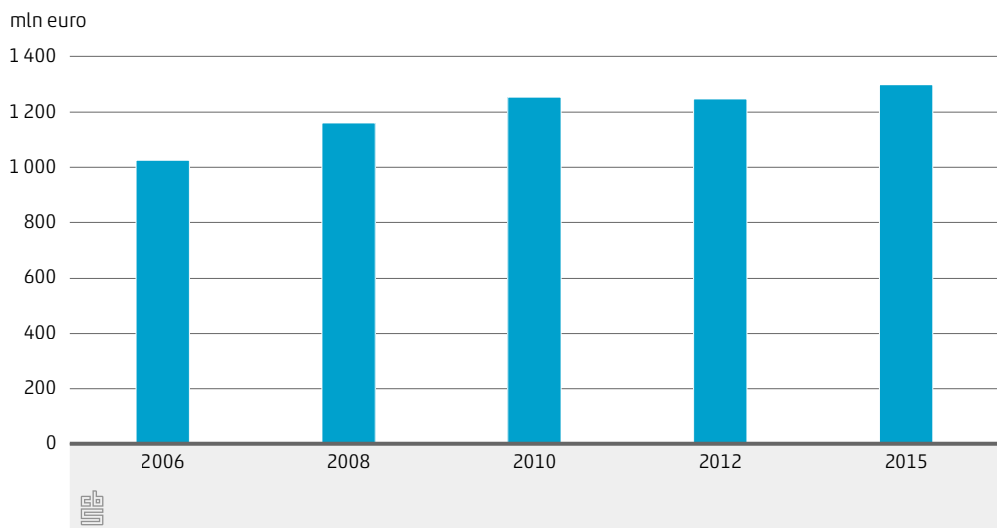
Overheidsdiensten

De overheid is een belangrijke pijler van de sporteconomie vanuit haar rol sportbeoefening te faciliteren en te stimuleren. Tussen 2006 en 2015 zijn de aan sport gerelateerde overheidsbestedingen met 26 procent gestegen. Deze toename vond grotendeels plaats tussen 2006 en 2010 en houdt gelijke tred met de toename van de totale bestedingen binnen de sporteconomie in de periode 2006–2015.

7.1 Overheidsdiensten binnen de sporteconomie

Binnen de sporteconomie bestaan de overheidsdiensten uit alle taken van het openbaar bestuur om sport te faciliteren. De belangrijkste hiervan zijn de exploitatie van gemeentelijke zwembaden en sporthallen, het onderhouden van sportaccommodaties, uitvoeren van sportstimuleringsprojecten, organiseren van topsportevenementen en het leveren van politie-inzet¹⁾ bij sportwedstrijden. Deze bijdragen van de overheid aan de sporteconomie worden voornamelijk op gemeenteniveau uitgevoerd. Tussen 2006 en 2010 namen de uitgaven²⁾ van de overheid aan diensten ten behoeve van sport toe. In 2006 ging het om 1,0 miljard euro en in 2010 en 2012 om 1,2 miljard euro. In 2015 bedroegen deze overheidsuitgaven 1,3 miljard euro.

7.1.1 Overheidsuitgaven aan sport

¹⁾ De gemeten politie-inzet ten behoeve van sport bestaat enkel uit de politie die wordt ingezet tijdens voetbalwedstrijden uit de eredivisie. De resultaten zijn berekend op basis van het jaaroverzicht Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme.

²⁾ Feitelijk zijn het niet de overheidsuitgaven maar de overheidsconsumptie, zie kader.

Deze gegevens over de overheidsuitgaven aan sport zijn grotendeels afkomstig uit de eigen administratie van de gemeenten.³⁾ Om het beeld compleet te maken zijn deze gegevens aangevuld met informatie uit het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme over de politie-inzet tijdens voetbalwedstrijden uit de eredivisie. Deze politie-inzet was tussen 2012 en 2015 overigens iets afgenomen.

Overheidsconsumptie

Wanneer een dienst te groot is om individueel te consumeren (denk aan zorg, onderwijs of defensie) dan voorziet de overheid vaak in deze behoefte. We spreken dan van een publiek goed of van collectieve consumptie: uit algemene middelen wordt een activiteit gefinancierd die voor een grote groep of zelfs de gehele samenleving beschikbaar wordt gesteld.

In het boekhoudkundige systeem van de nationale rekeningen wordt dit verwerkt door een overheid die haar eigen productie 'consumeert'. We spreken dan van overheidsconsumptie (collectieve consumptie). Dus overheidsdiensten worden in theorie zowel geproduceerd als geconsumeerd door de overheid (en zijn dus ook gelijk aan elkaar). Maar in de praktijk zijn het individuele personen en huishoudens die gebruik maken van deze diensten. Een belangrijk verschil tussen uitgaven en consumptie zijn de investeringen. Investerings behoren wel tot de uitgaven maar zijn in deze economische beschrijving een andere bestedingscategorie dan de consumptie.

7.2 Toegevoegde waarde openbaar bestuur en overheidsdiensten

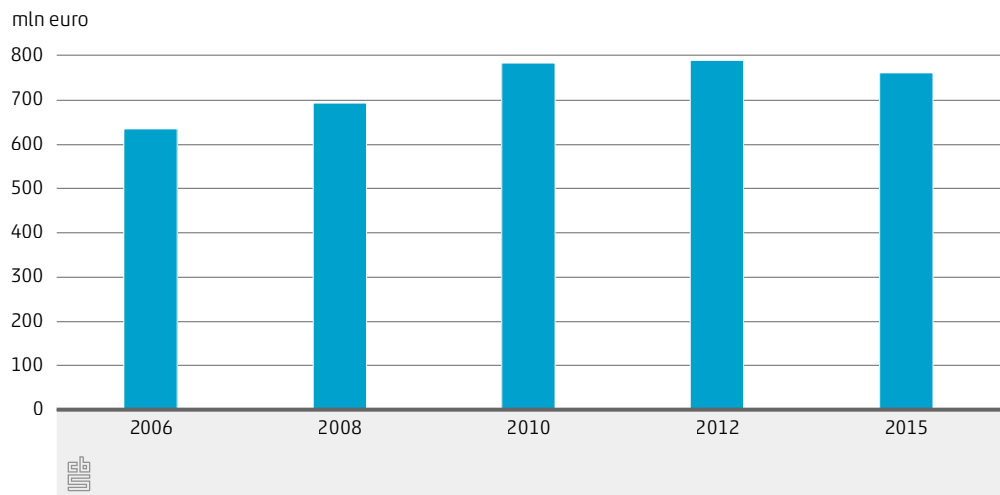
In 2015 zorgde de overheid⁴⁾ voor een aan sport gerelateerde toegevoegde waarde van 760 miljoen euro.⁵⁾ In 2006 was de toegevoegde waarde van de aan sport gerelateerde overheidsdiensten nog 630 miljoen euro. Daarmee groeide de toegevoegde waarde met 20 procent in de periode 2006–2015. De toegevoegde waarde van gehele overheid groeide in deze periode met 21 procent. Ten opzichte van 2012 nam de toegevoegde waarde van de overheid binnen de sporteconomie overigens iets af (van 790 naar 760 miljoen euro).

³⁾ Het Rijk, de provincies, de gemeenschappelijke regelingen en de gemeenten met meer dan 50 duizend inwoners worden integraal waargenomen. Van de kleine gemeenten wordt een steekproef genomen. Zie StatLine tabel 'Overheidsconsumptie naar functie', functie 8.1 recreatie en sport.

⁴⁾ Onder overheid verstaan we in dit hoofdstuk openbaar bestuur en overheidsdiensten (dus geen zorg en onderwijs).

⁵⁾ Zie aanbod- en gebruiktabel 2015 (tabel 2) in de bijlage.

7.2.1 Toegevoegde waarde bedrijfstak openbaar bestuur en overheidsdiensten binnen sporteconomie

8.

Medische diensten

Sport en bewegen hebben doorgaans een positief effect op de volksgezondheid. Maar sporten brengt ook risico's met zich mee, bijvoorbeeld de kans op sportblessures. Het klinkt dan ook enigszins vreemd om te zeggen dat sportblessures bijdragen aan de sporteconomie. Immers, wanneer iemand als gevolg van sport (tijdelijk) arbeidsongeschikt raakt, heeft dat ook nadelige gevolgen voor de productiviteit. Dit productieverlies wordt niet meegenomen in de berekening van de sporteconomie.¹⁾ Wat wel wordt meegenomen is de economische waarde van het extra zorggebruik in verband met sport.

8.1 Sport-gerelateerde kosten in de zorg

In 2017 gaf 12 procent van de wekelijkse sporters van vier jaar en ouder aan in de afgelopen drie maanden geblesseerd te zijn geweest. In 2017 waren er per 100 000 inwoners 3 700 bezoeken aan een Spoedeisende hulp post als gevolg van een opgelopen letsel; bijna een op de vijf (690) hiervan was als gevolg van een sportongeval. In totaal zijn dit zo'n 117 duizend bezoeken. Veldvoetbal, bewegingsonderwijs en paardensport waren hierbij de sportactiviteiten waarbij het vaakste sprake was van letsel leidend tot een bezoek aan een Spoedeisende hulp post. Het aantal sportblessures waarbij sprake is van ernstig letsel is tussen 2008 en 2017 overigens wel met 15 procent afgenomen. Al met al leidt sporten jaarlijks dus tot een flink aantal blessures die op hun beurt weer leiden tot zorgkosten. Ook op deze manier levert sport in economische zin een 'bijdrage' aan de economie.

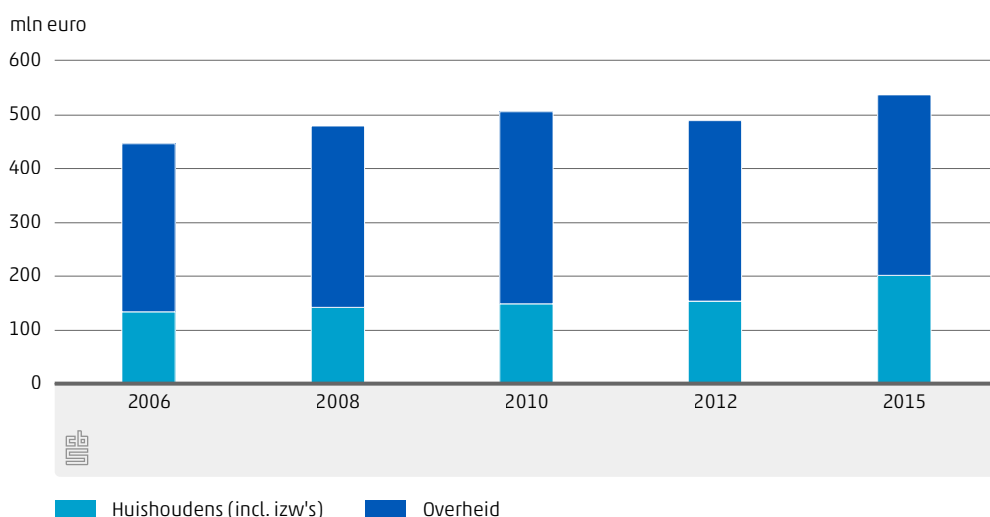
540 miljoen euro aan consumptie van medische diensten

In 2015 werd in totaal voor 540 miljoen euro aan medische zorgkosten gemaakt die gerelateerd kunnen worden aan sport. Dit is 20 procent meer dan in 2006. Het gros van deze kosten betreft ziekenhuiszorg en paramedische zorg waaronder fysiotherapie. Daarna komen de uitgaven aan geneesmiddelen en ten slotte zijn er nog uitgaven aan eerstelijns huisartsenzorg en preventieve zorg die betrekking hebben op sport. Zoals uit figuur 8.1.1 blijkt komt ongeveer twee derde deel van de consumptie van medische diensten voor rekening van de overheid. Dit komt doordat een groot aantal verzekeringen op het terrein van de gezondheidszorg verplicht is en daardoor gerekend wordt tot de collectieve middelen waarvan de overheid een deel van de – in dit geval – zorgkosten namens de bevolking consumeert. Iets vergelijkbaars is ook te zien bij onderwijs (zie hoofdstuk 9).

¹⁾ Ter indicatie: volgens <https://www.veiligheid.nl/organisatie/over-veiligheidnl/publicaties> bedroegen in 2016 de verzuimkosten van aan sport gerelateerde letsels voor zover waargenomen via een bezoek aan een Spoedeisende hulp post 200 miljoen euro. De directe medische kosten zouden zo'n 160 miljoen euro bedragen.

8.1.1 Consumptie medische diensten

Uitvoer geneesmiddelen

Medische diensten worden volledig in Nederland geproduceerd en ook afgenomen door respectievelijk de huishoudens en de overheid. Het aanbod van geneesmiddelen bestaat voor een deel uit binnenlandse productie (30 miljoen euro), maar voor een groter deel uit invoer (70 miljoen euro). Een deel van dit aanbod wordt geconsumeerd door huishoudens en overheid. Een groter deel van deze geneesmiddelen wordt uitgevoerd, waarbij de wederuitvoer groter is dan de uitvoer uit binnenlandse productie. De handels- en vervoersmarges op deze binnenlands geproduceerde dan wel ingevoerde geneesmiddelen bedroegen in 2015 tezamen 50 miljoen euro.

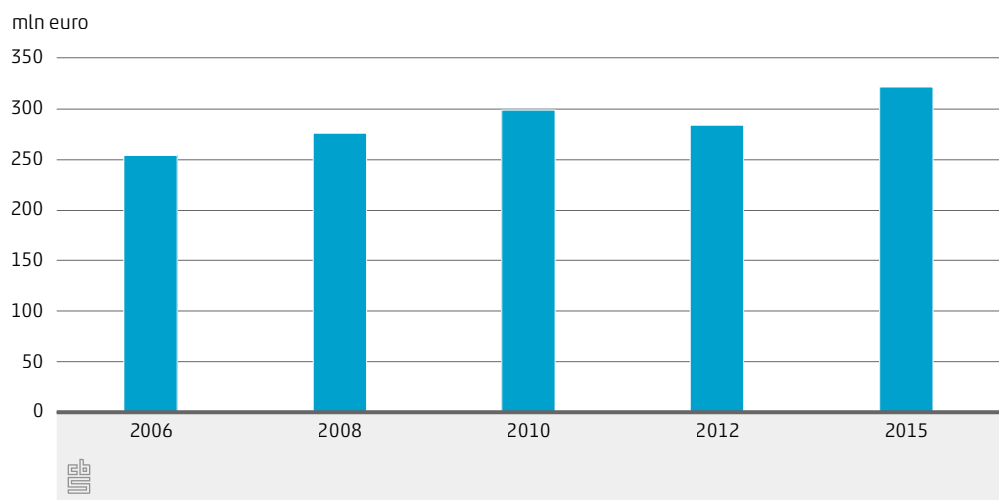
Wintersport en de sporteconomie

Wintersport is een populaire, maar ook blessuregevoelige activiteit. Als er sprake is van een ongeval tijdens een wintersportvakantie kunnen de medische kosten erg hoog zijn (denk aan een gipsvlucht). De medische kosten als gevolg van wintersportongevallen zijn niet apart in kaart gebracht voor de satellietrekening sport. Een groot deel van de desbetreffende medische dienstverlening wordt ook niet in Nederland verleend, maar in het buitenland. Strikt genomen behoort het echter wel tot de consumptie van medische diensten door ingezetenen in het buitenland. Wat wel een rol speelt in de Nederlandse sporteconomie is de verzekering die Nederlanders afsluiten voor wintersportvakanties. Dit aspect is in hoofdstuk 5 behandeld onder het kopje 'sporttoerisme'.

8.2 Toegevoegde waarde gezondheids- en welzijnszorg

De medische zorg wordt met uitzondering van de geneesmiddelen, geleverd vanuit de bedrijfstak gezondheids- en welzijnszorg. De sport-gerelateerde toegevoegde waarde die dit opleverde is in de periode 2006–2015 per saldo met 27 procent gestegen. Ten opzichte van 2012 was de toegevoegde waarde in 2015 13 procent hoger. Het aandeel van de bedrijfstak gezondheids- en welzijnszorg in de sporteconomie was hiermee vijf procent. Omgekeerd was het aandeel van sport in de toegevoegde waarde van de gezondheids- en welzijnszorg maar een procent (zie ook hoofdstuk 2).

8.2.1 Toegevoegde waarde bedrijfstak gezondheids- en welzijnszorg binnen sporteconomie

9.

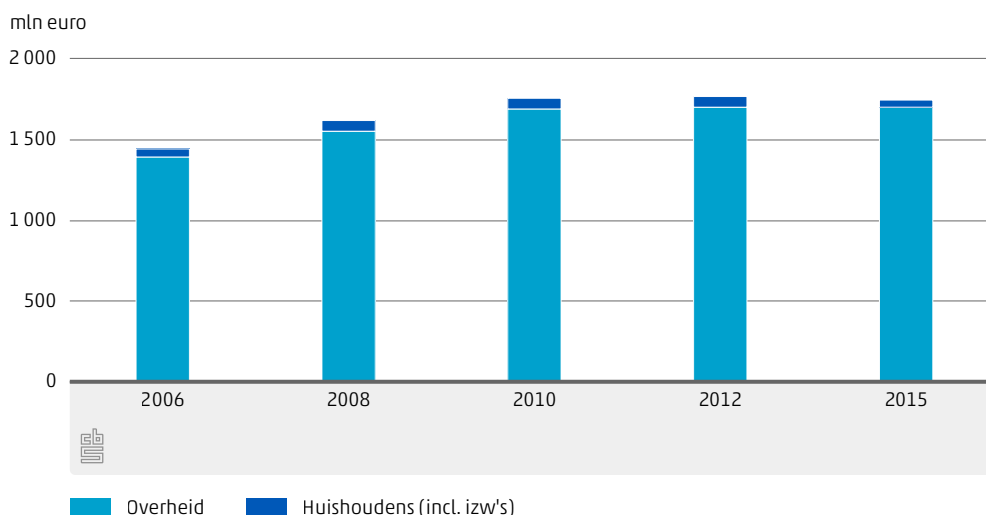
Onderwijs

Zo'n 11 procent van de bestedingen aan sport bestaat uit sportonderwijs, en bijna een kwart van de totale toegevoegde waarde binnen de sporteconomie wordt gegenereerd door de bedrijfstak onderwijs. Het sportonderwijs draagt daarmee aanzienlijk bij aan de totale omvang van de sporteconomie. De bestedingen aan sportonderwijs zijn in de periode 2006–2015 met meer dan 20 procent toegenomen, terwijl de 'hoeveelheid' sportonderwijs die geleverd werd niet of nauwelijks toenam.

9.1 Bestedingen sportonderwijs

De bestedingen aan sportonderwijs groeiden van 1,4 miljard euro in 2006 tot bijna 1,7 miljard euro in 2015. Ten opzichte van 2012 zijn de uitgaven aan sportonderwijs overigens iets afgenomen. Door de jaren heen bestaat het overgrote deel van de uitgaven aan sportonderwijs uit uitgaven door de overheid. Dit betreft het bewegingsonderwijs in het lager en voortgezet onderwijs en verder de sportopleidingen binnen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het hoger onderwijs (hbo en wo). Naast de overheid betalen ook huishoudens mee aan sportonderwijs. Het gaat dan om enkele tientallen miljoenen euro's aan college- en cursusgelden voor de sportopleidingen in het mbo en hoger onderwijs en om enkele tientallen miljoenen euro's voor particulier sportonderwijs, waartoe de danslessen, vlieglessen en racecursussen voor coureurs behoren. Vergelijken met de uitgaven aan gesubsidieerd onderwijs spelen de uitgaven aan particulier onderwijs slechts een marginale rol. De ontwikkeling van de uitgaven aan het sportonderwijs is dan ook sterk afhankelijk van de uitgaven aan het gesubsidieerd sportonderwijs.

9.1.1 Consumptie sportonderwijs

Om de uitgaven aan het gesubsidieerd sportonderwijs te bepalen is eerst vastgesteld hoeveel uren of jaren sport- en bewegingsonderwijs scholieren en studenten ontvangen ten opzichte van het totaal aantal lesuren of jaren onderwijs dat ze ontvangen. Vervolgens is aangenomen dat dit aandeel representatief is voor de kosten van het sportonderwijs. Hierbij wordt dus impliciet aangenomen dat de kosten van een uur wiskundeles even hoog zijn als een uur gymles en de kosten van een opleiding tot gymnastiekleraar even hoog als die tot laborant(e).¹⁾

Hoeveelheid sportonderwijs nam iets af

Binnen het lager en voortgezet onderwijs is de hoeveelheid (volume) sportonderwijs bepaald aan de hand van het aantal leerlingen en het aantal geadviseerde²⁾ dan wel wettelijk vastgestelde³⁾ lesuren bewegingsonderwijs. Tussen 2006 en 2015 daalde het aantal leerlingen in het lager onderwijs van bijna 1,6 miljoen naar net iets minder dan 1,5 miljoen. Tegelijk bleef het geadviseerde aantal uren bewegingsonderwijs evenals het totaal aantal lesuren per schooljaar (940 uur) gelijk. Vanwege de afname van het aantal leerlingen daalde de absolute hoeveelheid bewegingsonderwijs in de periode 2006–2015 met zo'n acht procent. Voor het voortgezet onderwijs is op vergelijkbare wijze bepaald hoeveel bewegingsonderwijs er werd gedoceerd. Net als voor het lager onderwijs geldt dat er noch sprake was van wijzigingen in het aantal verplichte uren bewegingsonderwijs noch van wijzigingen in het verplichte aantal lesuren per jaar. Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs groeide met zes procent in de periode 2006 tot en met 2015. Hier geldt dus dat onder invloed van het toegenomen aantal leerlingen de absolute hoeveelheid bewegingsonderwijs is toegenomen.

Sinds enige tijd houdt het Mulier instituut periodiek een enquête onder scholen in het primaire en het voortgezet onderwijs over de daadwerkelijk gegeven uren bewegingsonderwijs per week. Uit tabel 9.1.2 blijkt dat de groepen 1 en 2 uit het primair onderwijs niet aan de geadviseerde hoeveelheid bewegingsonderwijs komen (220 minuten per week) maar dat de groepen 3 tot en met 8 min of meer op de adviesnorm van 90 minuten per week uitkomen. In het voortgezet onderwijs haalt de onderbouw wel de voorgeschreven norm (100 tot 120 minuten bewegingsonderwijs per week), maar de bovenbouw niet meer. Daarnaast blijkt dat er over de gehele linie geen sprake is van een toename van het daadwerkelijk gegeven aantal uren bewegingsonderwijs tussen de twee beschikbare perioden.

¹⁾ De totale lasten van het primair en secundair onderwijs bestaan voor grofweg 80 procent uit personele lasten (Bron: Statline).

²⁾ Zie Marco van Berkel et al (2008).

³⁾ Zie: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2014/09/02/voorstel-aantal-lesuren-lichamelijk-opvoeding-op-vo>

Om de omvang en het aandeel van het sportonderwijs binnen het mbo en het hoger onderwijs te ramen, is het aantal ingeschreven studenten dat een sportopleiding volgt gebruikt en afgezet tegen het totaal aantal studenten.⁴⁾ Voor het hoger onderwijs steeg het aantal sportstudenten van ruim acht duizend in 2006 naar ruim 11 duizend in 2015.⁵⁾ Het totaal aantal inschrijvingen groeide in dezelfde periode van 633 duizend naar 749 duizend. In het mbo nam zowel het totale aantal studenten af als ook het aantal sportstudenten. Tussen 2006 en 2015 daalde het aandeel van de sportstudenten van 31 procent naar 22 procent.

5,7 procent van het onderwijs aan sport gerelateerd

Al met al was in 2015 het aandeel sport in het onderwijs 5,7 procent. Dit is minder dan in 2012 toen dit aandeel nog 5,9 procent bedroeg. De hiervoor geschetste ontwikkelingen in het door de overheid gesubsidieerde onderwijs resulteerde per saldo in een daling van het aandeel van sport van 6,4 procent naar 6,2 procent. Daarnaast namen ook de uitgaven aan het sport-gerelateerde particuliere onderwijs af van 80 miljoen euro in 2012 tot 40 miljoen euro in 2015.

9.1.2 Bewegingsonderwijs op het primair en voortgezet onderwijs

	2012/'13	2013/'14	2016/'17	2017/'18
	minuten per week			
<i>Primair onderwijs</i>				
Groep 1 en 2	121		113	
Groep 3 tot en met 8	91		89	
<i>Voortgezet onderwijs</i>				
Leerjaar 1		150		145
Leerjaar 2		125		125
Leerjaar 3		108		107
Leerjaar 4		97		96
Leerjaar 5		78		77
Leerjaar 6		58		59

Bron geraadpleegd op 19-07-2019:

<https://www.sportenbewegenin cijfers.nl/kernindicatoren/bewegingsonderwijs>

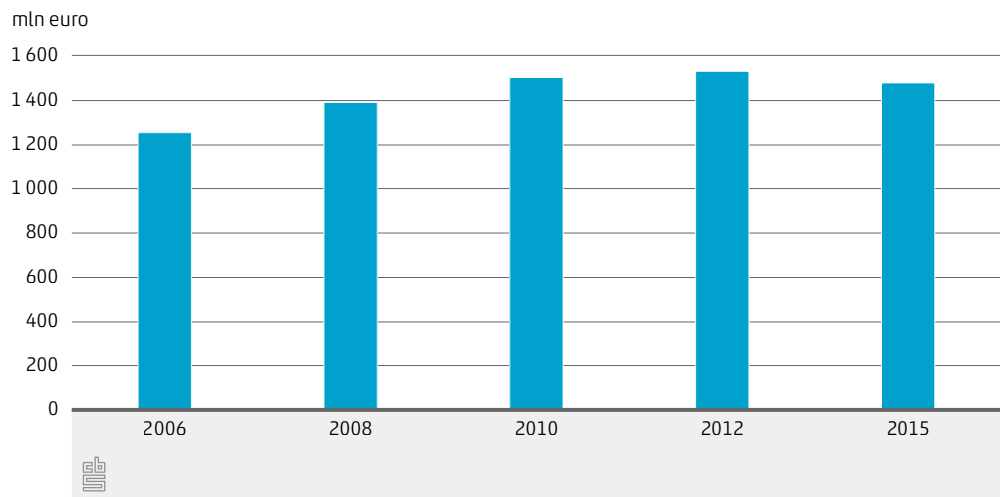
⁴⁾ Voor het mbo gaat het om het aantal studenten dat ingeschreven staat voor een opleiding in de richting 'sport en bewegen'.

⁵⁾ Voor het ho gaat het om het aantal studenten dat ingeschreven staat voor de opleidingen 'sport en bewegen', 'sport, gezondheid en management', 'sport en bewegingseducatie', 'sportmanagement', 'docent lichamelijke oefening akte eerste graad' en 'fysiotherapie'. Het aantal studenten dat fysiotherapie studeert is aanzienlijk, terwijl slechts een klein deel van de fysiotherapiebehandelingen gerelateerd is aan sport. Op basis van gegevens van NIVEL (2011, 2013) nemen we aan dat ruim vier procent van alle fysiotherapiebehandelingen sport-gerelateerd is. Zo ook zullen we aannemen dat ruim vier procent van de kosten van de opleiding fysiotherapie toegerekend moet worden aan de sporteconomie.

9.2 Toegevoegde waarde onderwijs

De bedrijfstak onderwijs genereert de meeste toegevoegde waarde van alle bedrijfstakken die onderscheiden worden binnen de sporteconomie. Ongeveer een kwart (24 procent) van de totale toegevoegde waarde binnen de sporteconomie wordt gegenereerd door de bedrijfstak onderwijs. Dit aandeel was nagenoeg constant in de periode 2006–2015. Het jaar 2015 was overigens wel het eerste jaar waarin de toegevoegde waarde afnam in de hier beschouwde periode. In 2015 kwam vijf procent van de totale toegevoegde waarde van de bedrijfstak onderwijs zelf voort uit bewegingsonderwijs en ander sport gerelateerd onderwijs.

9.2.1 Toegevoegde waarde bedrijfstak onderwijs binnen sporteconomie

Literatuur

CBS en HAN (2012), *Methodological Manual for a Sport Satellite Account*. Den Haag: CBS.

CBS (2013), *Sport in beeld, de bijdrage van sport aan de Nederlandse economie 2006, 2008 en 2010*. Den Haag: CBS.

CBS (2015), *De Nederlandse sporteconomie. De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006-2012*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: CBS.

CBS (2019), *Satellietrekening cultuur en media 2015. De bijdrage van cultuur en media aan de Nederlandse economie*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: CBS.

Inspectie van het Onderwijs (2014), *Hoeveel uren lichamelijke opvoeding moeten worden gegeven op scholen voor voortgezet onderwijs?*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Kooijman M.K., Barten J.A., Swinkels I.C.S., Veenhof, C. (2011), *Jaarcijfers 2010 en trendcijfers 2006-2010 fysiotherapie*. Landelijke Informatievoorziening Paramedische Zorg. Utrecht: NIVEL.

Kooijman M.K., Verberne L.D.M., Barten J.A., Leemrijse C.J., Veenhof C., Swinkels I.C.S. (2013), *Jaarcijfers 2012 en trendcijfers 2008-2012 fysiotherapie*. Landelijke Informatievoorziening Paramedische Zorg/NIVEL Zorgregistraties eerste lijn. Utrecht: NIVEL.

Marco van Berkel et al. (2008), *'Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs'*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

SCP (2015), *Rapportage sport 2014*. Den Haag: SCP.

SCP et al. (2018), *Rapportage sport 2018*. Den Haag: SCP / Mulier Instituut.

Bijlagen

I De Nederlandse satellietrekening sport: theorie en methodebeschrijving

I.1 Theorie

Het systeem van nationale rekeningen geeft een cijfermatige beschrijving van het economische proces binnen een land en de economische relaties met het buitenland. De classificaties en definities die gebruikt worden in de nationale rekeningen zijn vastgelegd in internationale handboeken waardoor de cijfers vergelijkbaar zijn tussen landen. Bekende macro-economische kengetallen uit de nationale rekeningen zijn het bruto binnenlands product (bbp), de consumptieve bestedingen, het aantal werkzame personen en het aantal gewerkte arbeidsjaren (arbeidsvolume).

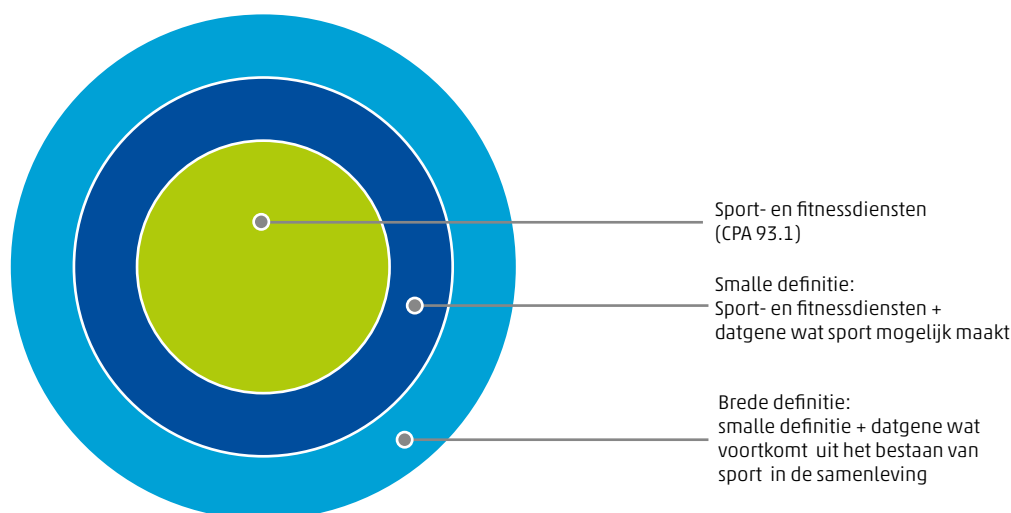
Aan het systeem van nationale rekeningen kunnen satellietrekeningen toegevoegd worden. Deze bieden de mogelijkheid het systeem van nationale rekeningen uit te breiden vanuit een specifieke (sociaal-)economische invalshoek. In de satellietrekeningen kunnen daartoe alternatieve of complementaire concepten en classificaties gebruikt worden. Op dit moment publiceert het CBS op reguliere basis vier satellietrekeningen, namelijk de Milieurekening (NAMEA), de groeirekeningen, de regionale rekeningen en de Satellietrekening toerisme (SRT). Daarnaast is in 2019 op verzoek van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor het eerst een satellietrekening cultuur en media samengesteld (CBS 2019).

Voor het samenstellen van de satellietrekening sport zijn nog geen internationale handboeken voorhanden. In het kader van de eerste oplevering van de satellietrekening sport over het verslagjaar 2006 heeft het CBS met medewerking van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) een methodologisch handboek opgesteld (CBS/HAN 2012). Dit methodologisch handboek volgt zoveel mogelijk de richtlijnen die de Europese werkgroep voor sport en economie (*EU working group Sport and Economics*) heeft opgesteld. Een tweede belangrijke leidraad voor de satellietrekening sport is het internationale handboek voor de SRT: *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework* (TSA:RMF).

I.2 De Vilniusdefinitie van sport

De Europese werkgroep voor sport en economie heeft een definitie opgesteld die beter bekend staat als de *Vilniusdefinitie* van sport. Binnen deze definitie wordt een drietal afbakeningen gegeven van de sporteconomie. De zogeheten *kerndefinitie* van de sport is beperkt tot de sport- en fitnessdiensten (CPA 93.1). Deze klasse bevat voornamelijk de diensten geleverd door sportclubs, sportverenigingen, fitnesscentra, sportcomplexen en overkoepelende sportorganisaties. De meer omvangrijke *smalle definitie* van de sport wordt ingegeven door het idee dat de sporteconomie ook alle goederen en diensten bevat die nodig zijn voor de beoefening van sport. De sporteconomie bevat volgens deze afbakening bijvoorbeeld ook sportkleding en sportartikelen. In de meest brede afbakening van de Vilniusdefinitie bevat de sporteconomie daarbovenop datgene wat voortvloeit uit het bestaan van sport in de samenleving. Denk hierbij aan sportbijlagen in kranten, sportuitzendingen op televisie, zorg gerelateerd aan sportblessures, of uitgaven van bezoekers tijdens sportevenementen. Deze *brede definitie* van sport vormt internationaal gezien het uitgangspunt voor de satellietrekening sport.

I.2.1 Schematisch overzicht van de Vilniusdefinitie van sport

In de Vilniusdefinitie is vastgelegd welke goederen en diensten behoren tot de sport of daar aan gerelateerd zijn. Dit bevordert de vergelijkbaarheid van de satellietrekening sport die de verschillende Europese deelnemers opstellen. Omdat de sport niet in alle landen op dezelfde manier georganiseerd is, of omdat culturele verschillen leiden tot uiteenlopende opvattingen over sport, bestaat de mogelijkheid om bij wijze van uitzondering af te wijken van de Vilniusdefinitie. Wanneer hier sprake van is, zal dit expliciet worden aangegeven. De aan sport gerelateerde finale bestedingen staan centraal in de satellietrekening sport. Aan sport gerelateerde finale bestedingen zijn uitgaven van huishoudens, instellingen zonder winstoogmerk en overheden aan sportgoederen en -diensten. Ook investeringen, voorraadvorming en uitvoer ten behoeve van finale consumptie vallen onder de finale bestedingen. Duurzame goederen die voor meer zaken dan sport alleen gebruikt kunnen worden, worden niet meegenomen in de satellietrekening sport. Zo worden het tv-toestel waarop naar de sportuitzending gekeken wordt, of de auto waarin men naar het sportveld gaat, niet gerekend tot de sporteconomie. Bij wijze van uitzondering, wordt duurzame sportinfrastructuur speciaal aangelegd voor sportdoeleinden daarentegen wel meegenomen. Sportproducten kunnen ook uitgevoerd worden om vervolgens in het buitenland geconsumeerd te worden. Om de aan sport gerelateerde finale bestedingen alsook het totale aanbod van sportgoederen en -diensten correct te kunnen bepalen, wordt de aan sport gerelateerde in- en uitvoer in kaart gebracht in de satellietrekening.

Sportkarakteristieke en niet-sportkarakteristieke goederen en diensten

De meeste goederen en diensten die vallen onder de Vilniusdefinitie bevatten slechts ten dele sportgoederen en -diensten. Zo bevat de productgroep 'schoenen' niet exclusief sportschoenen. Daarom moet voor deze productgroep – en zo ook voor de meeste andere productgroepen – bepaald worden wat het deel is dat aan sport gerelateerd is. Het kan in dit verband handig zijn een onderscheid te maken tussen sportkarakteristieke en niet-sportkarakteristieke producten. Sportkarakteristieke producten zijn die producten waarvan aangenomen mag worden dat, als sport zou ophouden te bestaan in de samenleving, ze ook op zouden houden te bestaan in een redelijke hoeveelheid. Denk bijvoorbeeld aan voetbalschoenen of de voetbaltoto. Voor sportkarakteristieke producten zoals voetbalschoenen doet het er niet toe of ze ook gebruikt worden of niet. Alle sportkarakteristieke producten moeten gerekend worden tot de sporteconomie.

Niet-sportkarakteristieke producten zijn producten die soms in een sportrelevante context gebruikt worden, maar soms ook niet. Voorbeelden zijn T-shirts die gebruikt worden om in te sporten (ook al zijn ze niet specifiek voor dit doel gemaakt) of het treinvervoer dat gebruikt wordt om naar een sportevenement te gaan, maar meestal voor niet-sportrelevante doeleinden gebruikt wordt. Niet-sportkarakteristieke producten moeten slechts gedeeltelijk opgenomen worden, namelijk in zoverre ze gebruikt worden in een sportrelevante context.

Een voorbeeld kan verhelderen op welke manier het onderscheid tussen sportkarakteristieke en niet-sportkarakteristieke producten uitkomst kan bieden. Stel dat we willen weten wat het sportrelevante deel is in de productgroep 'kleding'. Uiteraard moeten we alle sportkleding meenemen: tennisshirts, trainingsbroeken en judopakken zouden immers praktisch ophouden te bestaan wanneer sport niet langer zou bestaan. Alle uitgaven aan andere kleding voor zover die voor sportdoeleinden gebruikt wordt, willen we eveneens meenemen in de satellietrekening sport, net zoals we ook de benzine voor racewagens, of de maaltijden van bezoekers tijdens een sportevenement moeten meenemen in de satellietrekening sport volgens de Vilniusdefinitie. We moeten dus bepalen hoeveel kleding, naast de sportkleding, gebruikt wordt voor sportdoeleinden. Tot slot zijn er producten die vallen binnen de meest smalle definitie, de kerndefinitie van sport. Voor zover deze producten geconsumeerd worden door huishoudens, instellingen zonder winstoogmerk of overheden moeten ze zonder meer opgenomen worden.

Nederlandse aanpassingen aan internationale definitie

Bij het berekenen van de omvang van de Nederlandse sporteconomie hebben we bij sommige productgroepen de Vilniusdefinitie wat vrijer geïnterpreteerd. Hiervan is in de volgende vier gevallen sprake:

1. We hebben de kledingstukken sokken, truien en vesten toegevoegd aan de sporteconomie. Over deze kledingstukken wordt binnen de Vilniusdefinitie echter niet gesproken.
2. In plaats van 'Radio en Televisie' hebben we ons gericht op de productgroep 'Telecommunicatie'. Een tv-abonnement wordt in Nederland namelijk via aanbieders uit deze bedrijfstak verkocht.
3. Voor de productgroep speelgoed is het moeilijk om goede broninformatie te vinden. In plaats van deze productgroep hebben we de online spellen uitgewerkt. Dit is in het Nederlandse systeem een aparte productgroep. Door deze aanpassing meten we dus wel een FIFA computerspel, maar niet een speelgoed variant van een biljarttafel.
4. De Vilniusdefinitie geeft een zeer uitgebreide lijst van verzekeringen die mogelijk tot de sporteconomie behoren. In Nederland beschikken we niet over zulke detailinformatie. We hebben ons beperkt tot de schadeverzekering.

Er zijn ook voorbeelden van goederen die we graag hadden willen meenemen maar waarvoor we vooralsnog geen informatie hebben kunnen vinden. Voorbeelden hiervan zijn golfkarretjes, GPS horloges en foto's van amateursporters die na afloop van het betreffende evenement gekocht zijn.

Toepassing van de Vilniusdefinitie

De Vilniusdefinitie geeft geen sluitende definities van de begrippen 'sport' of 'sporter' en daarmee ook niet van de sport. Daarmee wordt er ruimte opengelaten aan landen om een eigen invulling van deze begrippen te hanteren. Voor het samenstellen van de Nederlandse satellietrekening sport worden de volgende vuistregels gehanteerd:

1. Wanneer het onduidelijk is of een bepaalde activiteit gerekend moet worden tot een sport wordt de *familiegelijkenis toets* gebruikt. De toets is een hulpmiddel dat helpt te beslissen hoe 'ver' een activiteit verwijderd staat van de 'kern' van Olympische sporten, en daarmee of een activiteit gezien moet worden als sport of niet. *Fysieke inspanning, competitie* en *spel* vormen de drie criteria waarvan tenminste aan twee voldaan moet zijn om te kunnen spreken van een sportieve activiteit. Een voorbeeld kan dit verhelderen: men kan zich bijvoorbeeld afvragen of recreatief badmintonnen op de camping nog iets met sport te maken heeft. Volgens de familiegelijkenis toets is dit het geval. Bij het badmintonnen op een camping ontbreekt misschien het competitieve element, maar het spelelement en het element van fysieke inspanning zijn duidelijk herkenbaar.¹⁾ Merk op dat dit ertoe leidt dat veel recreatieve activiteiten op deze manier aangemerkt kunnen worden als een sportieve activiteit. De onder de punten 2 en 3 genoemde activiteiten voldoen aan de familiegelijkenis, maar zijn belangrijk genoeg om expliciet te noemen.
2. Denksporten zoals schaken, dammen en bridge worden meegenomen in de satellietrekening sport. Ondanks dat het fysieke element bijna geheel ontbreekt bij dit soort denksporten, is er een duidelijk competitief element aanwijsbaar (er is een schaakfederatie en er zijn internationaal georganiseerde wedstrijden) en bezit het schaken een duidelijk spelelement.
3. Recreatieve activiteiten worden vaak aangemerkt als sportactiviteit binnen de satellietrekening sport. Te denken valt aan wandelen, recreatief fietsen en recreatief zwemmen. Deze activiteiten voldoen aan de criteria van fysieke inspanning en spel volgens de familiegelijkenis toets. Merk op dat volgens de familiegelijkenis toets veel recreatieve activiteiten sport-gerelateerd genoemd kunnen worden.
4. Opkomende sporten die zich in de toekomst mogelijk gaan ontwikkelen tot volwaardige (Olympische) sport worden in principe gerekend tot de sportactiviteiten. Denk bijvoorbeeld aan *downhill ice skating*. Op deze manier is de satellietrekening sport toekomstbestendig.
5. Producten die hun oorsprong vinden in de sport, maar tot een modeartikel zijn geworden, worden niet tot de satellietrekening sport gerekend. Het gaat hier om producten die hun relatie tot sport (vrijwel) geheel hebben verloren, zoals sneakers.

¹⁾ Meer informatie over de familiegelijkenis toets is te vinden in het methodologisch handboek van de satellietrekening sport (zie CBS/HAN 2012).

I.3 Methodebeschrijving

Indicatoren satellietrekening sport

De satellietrekening sport levert een aantal macro-economische indicatoren voor de sporteconomie in Nederland op. Deze zijn opgenomen in tabel 1 en 3 van de tabellenset achter in dit rapport. De berekening van enkele van deze indicatoren behoeft nog een nadere toelichting.

De toegevoegde waarde (in basisprijzen²⁾) van een sector is gelijk aan de totale productie minus het intermediair verbruik. De aan sport gerelateerde toegevoegde waarde van een bedrijfstak maakt echter slechts een deel uit van de totale toegevoegde waarde van een bedrijfstak. Niet alle productie van een bedrijfstak is namelijk bestemd voor aan sport gerelateerde bestedingen. Denk bijvoorbeeld aan de kledingindustrie: deze industrie produceert niet alleen kleding ten behoeve van de sport, maar ook werkkleding- en vrijetijdskleding.

Sportrelevante toegevoegde waarde is er ook in bedrijfstakken die niet direct worden geassocieerd met sport. Als een sporter bijvoorbeeld een blessure oploopt en zich laat behandelen in het ziekenhuis zal een stukje toegevoegde waarde van de gezondheids- en welzijnszorg als relevant voor de sporteconomie worden aangemerkt. En als deze persoon de trein neemt naar een sportevenement kan een gedeelte van de toegevoegde waarde van het vervoersbedrijf worden toegeschreven aan de sporteconomie.

De aan sport gerelateerde toegevoegde waarde wordt voor elke bedrijfstak bepaald op basis van de verhouding tussen de aan sport gerelateerde en de niet aan sport gerelateerde productie. Ditzelfde principe wordt gehanteerd voor de berekening van het aantal werkzame personen en het arbeidsvolume in de sporteconomie. Nadat de aan sport gerelateerde toegevoegde waarde (in basisprijzen) is bepaald, wordt het aan sport gerelateerde bbp (in marktprijzen) berekend door bij de toegevoegde waarde het saldo van de productgebonden belastingen en subsidies en de btw-inkomsten op te tellen.

Methodebeschrijving samenstellen satellietrekening sport

Het samenstellen van de Nederlandse satellietrekening sport gebeurt met een vergelijkbare methode als het samenstellen van de nationale rekeningen. Er zijn twee fasen te onderscheiden. In de eerste fase worden de bronnen bewerkt. Daarna volgt een integratiefase waaruit een consistente set van cijfers voortvloeit.

In de eerste fase worden de gegevens in lijn gebracht met de concepten van de nationale rekeningen. Sport-economische basisgegevens worden bijvoorbeeld omgezet naar de productindeling van de nationale rekeningen. Hiervoor wordt de meest gedetailleerde productgroepenindeling van de nationale rekeningen gebruikt. Voor sommige bronnen moeten ook andere bewerkingen, zoals correcties voor btw, op de brongegevens worden uitgevoerd.

De belangrijkste CBS-bronnen voor de satellietrekening sport zijn: de statistiek Sportaccommodaties, de statistiek Internationale Handel, de Productiestatistieken en de Overheidsstatistieken. Er worden echter ook andere bronnen van binnen en buiten het CBS gebruikt om inschattingen te kunnen maken van het sportrelevante deel van het brede scala aan goederen en diensten dat deel uitmaakt van de Vilniusdefinitie van sport. De volledige lijst van gebruikte bronnen is in tabel I.3 te vinden.

²⁾ Meer informatie over de waardering in basisprijzen en marktprijzen is te vinden in het methodologisch handboek van de satellietrekening sport (zie CBS/HAN 2012) en in bijlage II Gehanteerde begrippen in deze publicatie.

Nadat alle bronnen zijn bewerkt, begint de integratiefase. Deze fase kent meerdere dimensies:

1. Integratie bronmateriaal: soms geven twee of meer bronnen elk een andere schatting voor exact hetzelfde fenomeen. In dat geval wordt gekozen voor de meest betrouwbare schatting.
2. Consistentie met cijfers uit de nationale rekeningen: de gegevens worden getoetst op consistentie met de nationale rekeningen. Zo kunnen de aan sport gerelateerde bestedingen aan een bepaalde dienst bijvoorbeeld niet hoger zijn dan het totale aanbod van deze dienst zoals geregistreerd in de nationale rekeningen.

In de integratiefase worden over- en onderschattingen of andere problemen in de basisgegevens geïdentificeerd. Het aanbod van aan sport gerelateerde goederen en diensten wordt per product ingepast en consistent gemaakt met de aan sport gerelateerde bestedingen. Het aanbod van een product wordt vervolgens toegewezen aan een of meer bedrijfstakken en aan de invoer vanuit het buitenland. Tot slot worden de aan sport gerelateerde toegevoegde waarde en werkgelegenheid op basis van de ingepaste aanbodtabel berekend, zoals eerder beschreven onder het kopje indicatoren satellietrekening sport.

I.1 Afbakening Nederlandse sporteconomie

Goederengroep in sport-aanbod- en sportgebruiktabel	Goederengroep nationale rekeningen	Omschrijving productgroep	Operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2008)	CPA-omschrijving
Benodigheden paardensport	0143459	Overige dieren	Paarden voor de (recreatieve) paardensport	01.43.10	Levende paarden en andere paardachtigen
Sportvoeding en -drank	1086000	Kind- en dieetvoeding	Dieetvoeding en voedingssupplementen gebruikt door sporters	10.86.10	Gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding
Benodigheden paardensport	1091019	Veevoerders	Veevoerders gebruikt voor de paardensport	10.91.10	Bereide veevoerders, met uitzondering van luzernemeel en luzerne in pellets
Sportvoeding en -drank	1107190	Overige frisdranken en melk	Sport(energie)dranken	11.07.19	Andere niet-alcoholische dranken
Sportkleding	1392110	Beddengoed	Slaapzakken voor de bergsport en andere actieve outdoor sporten	13.92.24	Dekbedden, gewatteerde dekens, kussens, poefs, peluws, slaapzakken en dergelijke, met binnenvering of opgevuld met ongeacht welk materiaal, dan wel van rubber of van kunststof
Sportkleding	1399000	Overige textielwaren	Tenten, luchtbedden en kampeermatrasen van textiel aangeschaft voor sportbeoefening	13.92.22	Dekkleden en zonneschermen voor winkelpuien en dergelijke; zeilen voor schepen, zeilplanken, zeilwagens en zeilleden; tenten en kampeerartikelen (luchtbedden daaronder begrepen)
				13.92.23	Valschermen (bestuurbare valschermen daaronder begrepen) en rotochutes; delen daarvan
				13.94.11	Koord, bindgaren en touw, van jute of van andere bastvezels
				13.94.12	Geknoopte netten van koord, bindgaren of touw; netten van textielstof; artikelen van garen of van strippen, n.e.g.
				13.94.20	Lompen en vodden; afval en oud goed van bindgaren, van touw of van kabel
Sportkleding	1412000	Werkkleding	Al dan niet gespecialiseerde werkkleding gebruikt bij sportbeoefening	14.12.11	Ensembles, colbertjassen en blazers, zijnde werk- en bedrijfskleding, voor heren
				14.12.12	Lange en korte broeken en zogenaamde Amerikaanse overalls, zijnde werk- en bedrijfskleding, voor heren
				14.12.21	Ensembles, blazers en andere jasjes, zijnde werk- en bedrijfskleding, voor dames
				14.12.22	Lange en korte broeken en zogenaamde Amerikaanse overalls, zijnde werk- en bedrijfskleding, voor dames
Sportkleding	1413939	Bovenkleding/Trui	Al dan niet gespecialiseerde bovenkleding gebruikt bij sportbeoefening (incl. truien, vesten e.d.)	14.11.10	Kleding van leder of van kunstleder
				14.13.11	Overjassen, jekkers, capes, anoraks, blousons en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.13.12	Kostuums, ensembles, colbertjassen, blazers, lange en korte broeken en zogenaamde Amerikaanse overalls, van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.13.13	Mantels, capes, anoraks, blousons en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.13.14	Mantelpakken, broekpakken, ensembles, blazers en andere jasjes, japonnen, rokken, broekrokken, lange en korte broeken en zogenaamde Amerikaanse overalls, van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.13.21	Overjassen, jekkers, capes, anoraks, blousons en dergelijke artikelen van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.13.22	Kostuums en ensembles van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.13.23	Colbertjassen en blazers van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.13.24	Lange en korte broeken en zogenaamde Amerikaanse overalls van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.13.31	Mantels, capes, anoraks, blousons en dergelijke artikelen van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.13.32	Mantelpakken, broekpakken en ensembles van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.13.33	Blazers en andere jasjes van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.13.34	Japonnen, rokken en broekrokken van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.13.35	Lange en korte broeken en zogenaamde Amerikaanse overalls van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.13.40	Oude kleren en dergelijke
				14.14.11	Overhemden, van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.14.13	Blouses en hemdblouses, van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.14.21	Overhemden van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.14.23	Blouses en hemdblouses, van textielstoffen, niet van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
Sportkleding	1414931	Onderkleding/sok	Al dan niet gespecialiseerde onderkleding gebruikt bij sportbeoefening (incl. sokken, kousen e.d.)	14.39.10	Truien, jumpers, pullovers, slip-overs, vesten en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk
				14.14.12	Slips, onderbroeken, nachthemden, pyjama's, badjassen, kamerjassen en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.14.14	Onderjurken, onderrokken, slips, nachthemden, pyjama's, negligés, badjassen, kamerjassen en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.14.22	Borstrokken en onderhemden, slips, onderbroeken, nachthemden, pyjama's, badjassen, kamerjassen en dergelijke artikelen, van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				14.14.24	Borstrokken en onderhemden, onderjurken, onderrokken, slips, nachthemden, pyjama's, negligés, badjassen, kamerjassen en dergelijke artikelen, van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				14.14.25	Bustehouders, gaines (step-ins), korsetten, bretels, jarretelles, kousenbanden en dergelijke artikelen, alsmede delen daarvan, ook indien van brei- of haakwerk
				14.14.30	T-shirts, borstrokken en onderhemden, van brei- of haakwerk
Sportkleding	1419000	Overige kleding	Overige al dan niet gespecialiseerde kleding gebruikt bij sportbeoefening	14.31.10	Kousenbroeken, kousen, kniekousen, sokken en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk
				14.19.12	Trainingspakken, skipakken, badpakken en zwembroeken en andere kleding, van brei- of haakwerk
				14.19.13	Handschoenen (met of zonder vingers), wanten en dergelijke, van brei- of haakwerk
				14.19.19	Ander geconfectioneerd kledingtoebehoren en delen van kleding of van kledingtoebehoren, van brei- of haakwerk
				14.19.22	Trainingspakken, skipakken, badpakken en zwembroeken en andere kleding, van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk
				14.19.23	Zakdoeken, sjaals, sjerpen, hoofddoeken, sluiers, voiles, dassen, sjaaldassen, handschoenen en ander geconfectioneerd kledingtoebehoren; delen van kleding of van kledingtoebehoren, van textielstoffen, andere dan van brei- of haakwerk, n.e.g.
				14.19.31	Kledingtoebehoren van leder of van kunstleder, met uitzondering van handschoenen speciaal ontworpen voor sportbeoefening
				14.19.32	Kleding van vilt, van gebonden textielvlies of van geïmpregneerde of beklede textielstof
				14.19.41	Hoedvormen (cloches) van vilt, schijfvormige 'plateaus' en cilindervormige 'manchons' van vilt; hoedvormen gevlochten uit een stuk of vervaardigd door het aaneenzetten van stroken, ongeacht de stof waarvan die stroken zijn vervaardigd
				14.19.42	Handschoenen (met of zonder vingers), wanten en dergelijke, van brei- of haakwerk

I.1 Afbakening Nederlandse sporteconomie (vervolg)

Goederengroep in sport-aanbod- en sportgebruiktabel	Goederengroep nationale rekeningen	Omschrijving productgroep	Operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2008)	CPA-omschrijving
Sportkleding	1510000	Lederwaren en leer	Zadels en andere lederwaren voor de beoefening van de paardensport	14.19.43	Andere hoofddekseis, met uitzondering van die van rubber of van kunststof, veiligheidshoofddekseis en hoofddekseis van asbest; binnenranden (zweetbanden), voeringen, overtrekken, karkassen, kleppen en stormbanden, voor hoofddekseis
Sportkleding	1520000	Schoenen	Sportschoenen (excl. sneakers) + schoenen aangeschaft voor sportbeoefening.	15.12.11	Zadel- en tuigmakerswerk voor dieren, ongeacht de stof waarvan het vervaardigd is
				15.20.11	Waterdicht schoeisel met buitenzool en bovendeel van rubber of van kunststof, ander dan schoeisel met beschermende metalen neus
				15.20.12	Schoeisel met buitenzool en bovendeel van rubber of van kunststof, ander dan waterdicht schoeisel en sportschoeisel
				15.20.13	Schoeisel met bovendeel van leder, ander dan sportschoeisel, schoeisel met beschermende metalen neus en divers speciaal schoeisel
				15.20.21	Tennisschoenen, basketbalschoenen, gymnastiekschoenen, trainingsschoenen en dergelijk schoeisel
				15.20.29	Ander sportschoeisel, met uitzondering van skischoenen, zogenaamde snowboardschoenen en schoeisel waaraan schaatsen zijn bevestigd
				15.20.31	Schoeisel met beschermende metalen neus
Motorbrandstoffen	1920211	Benzine	Benzine die is verbruikt in het gaan van en naar het sporten	19.20.21	Motorbenzine, vliegtuigbenzine daaronder begrepen
Motorbrandstoffen	1920262	Diesel	Diesel die is verbruikt in het gaan van en naar het sporten	19.20.25	Reactiemotorbrandstof van het kerosinetype
Geneesmiddelen	2120100	Geneesmiddelen	Geneesmiddelen gebruikt om sportbeoefening mogelijk te maken (smal), of om sportblessures te verhelpen (breed). We nemen hierbij mee de farmaceutica die door de consument wordt gekocht bij drogisterij of apotheek (zelfzorg) en de farmaceutica die wordt voorgeschreven en gedeclareerd via zorgverzekeraar of andere wettelijke regelingen	19.20.26	Gasoliën
				21.20.11	Geneesmiddelen bevattende penicillinen of andere antibiotica
				21.20.12	Geneesmiddelen bevattende hormonen, doch geen antibiotica
				21.20.13	Geneesmiddelen bevattende alkaloiden of derivaten daarvan, doch geen hormonen of antibiotica
Geneesmiddelen	2120210	Sera en vaccins	Geneesmiddelen gebruikt om sportbeoefening mogelijk te maken (smal), of om sportblessures te verhelpen (breed), zoals bloedfracties, sera en vaccins voor mensen (niet voor dieren).	21.20.21	Sera en vaccins
Geneesmiddelen	2120240	Gaas en verband	Gazen, verbanden, genezing ondersteunend materiaal en hechtmiddelen ten behoeve van de behandeling van sportblessures. Sportgerelateerd verbandmateriaal zoals: Hechtpleisters, catgut en dergelijke, tassen, dozen, trommels en dergelijke voor eerste hulp bij sportongevallen	21.20.24	Hechtpleisters, catgut en dergelijke; tassen, dozen, trommels en dergelijke voor eerste hulp bij ongevallen
Vervoermiddelen	221100	Rubberbanden	Autobanden voor gespecialiseerde sportwagens en autobanden ten behoeve van racewagens die op het circuit rijden	22.11.11	Nieuwe luchtbanden van rubber, van de soort gebruikt voor personenauto's
				22.11.12	Nieuwe luchtbanden van rubber, van de soort gebruikt voor motorfietsen of voor fietsen
				22.11.13	Nieuwe luchtbanden van rubber, van de soort gebruikt voor autobussen, voor vrachtwagens of voor luchtvaartuigen
				22.11.15	Binnenbanden, massieve of halfmassieve banden, verwisselbare loopvlakken voor banden en velglinten, van rubber
Sportartikelen	2540000	Wapens en munitie	Pistolen, revolvers, geweren voor de schietsport	25.40.12	Revolvers, pistolen, vuurwapens, andere dan voor militair gebruik, en dergelijke toestellen
				25.40.13	Bommen, raketten en dergelijke munitie voor militair gebruik; patronen en andere munitie en projectielen, alsmede delen daarvan
				25.40.14	Delen van oorlogswapens en van andere wapens
Vervoermiddelen	2910200	Personenauto's	Sportauto's speciaal geprepareerd voor sportdoeleinden (voor op het circuit)	29.10.21	Auto's met een motor met vonkstekking, met een cilinderinhoud van = 1 500 cm ³ , nieuw
				29.10.22	Auto's met een motor met vonkstekking, met een cilinderinhoud van > 1 500 cm ³ , nieuw
				29.10.23	Auto's met een zuigermotor met zelfontsteking (diesel of semidieselmotor), nieuw
				29.10.24	Andere auto's voor het vervoer van personen
Vervoermiddelen	3012000	Plezierboten	Kano's, kajaks, roeiboten, zeilboten en andere boten voor de pleziervaart (m.u.v. motorboten)	30.12.11	Zeilboten (andere dan opblaasbare) voor recreatie of voor sport, ook indien met hulpmotor
				30.12.12	Opblaasbare plezier- en sportvaartuigen
				30.12.19	Andere plezier- en sportvaartuigen; roeiboten en kano's
Vervoermiddelen	3091000	Motorfietsen	Racemotorfietsen en crossmotoren speciaal geprepareerd voor racesport (voor op het circuit)	30.91.11	Motorfietsen en fietsen met hulpmotor, met motor met op- en neergaande zuigers, met een cilinderinhoud van = 50 cm ³
				30.91.12	Motorfietsen met motor met op- en neergaande zuigers, met een cilinderinhoud van > 50 cm ³
				30.91.13	Motorfietsen, n.e.g.; zijspanwagens
Vervoermiddelen	3092000	Fietsen en onderdelen daarvan	Sportfietsen (hybride- of toerfietsen, ATB- en MTB-fietsen, sport- of racefietsen) en onderdelen van sportfietsen	30.92.10	Fietsen, zonder motor
				30.92.20	Invalidenwagens, met uitzondering van delen en toebehoren
Sportartikelen	3230000	Sportartikelen	Hengels, vishaken, hengelbenodigdheden, lokvogels en dergelijke, jachtbenodigdheden, ski's, schaatsen, waterski's, surfplanken, zeilplanken, rackets, golfstokken, ballen en ander materieel voor diverse sporten, handschoenen en wanten speciaal voor sportbeoefening van leder	32.30.11	Sneeuwski's en ander materieel voor de sneeuwskisport, met uitzondering van schoeisel; ijsschaatsen en rolschaatsen; delen daarvan
				32.30.12	Schoeisel voor de sneeuwskisport
				32.30.13	Waterski's, surfplanken, zeilplanken en ander materieel voor de watersport
				32.30.14	Artikelen en materieel voor gymnastiek, voor fitnessstraining of voor atletiek
				32.30.15	Andere artikelen en ander materieel, voor sporten of voor openluchtspelen; zwembaden en speelbadjes
				32.30.16	Hengelstokken en andere hengelbenodigdheden; jacht- en visbenodigdheden, n.e.g.
Sportartikelen	3250400	Brillen en lenzen	(Zonne)brillen en lenzen, alsmede delen daarvan voor de verbetering van de gezichtsscherpte of voor het beschermen van de ogen	32.50.41	Contactlenzen; brillenglazen van ongeacht welke stof
				32.50.42	Brillen (voor de verbetering van de gezichtsscherpte, voor het beschermen van de ogen en andere) en dergelijke artikelen

I.1 Afbakening Nederlandse sporteconomie (vervolg)

Goederengroep in sport-aanbod- en sportgebruiktabel	Goederengroep nationale rekeningen	Omschrijving productgroep	Operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2008)	CPA-omschrijving
Sportartikelen	3299020	Overige artikelen	Valhelmen voor de motorsport en de motorpakken	32.99.11	Veiligheidshoofddeksets en andere veiligheidsproducten
				32.99.59	Andere artikelen, n.e.g.
Reparatie van sportartikelen en -vervoermiddelen	3315000	R/o/i schip	Reparatie, onderhoud en installatie van kano's, kajaks, roeiboten, zeilboten en andere boten voor de pleziervaart (m.u.v. motorboten)	33.15.10	Reparatie en onderhoud van schepen
Bouwdiensten	4100021	Bouw nw. geb	Nieuwbouw van sporthallen, zwembaden, fitnesscentra en andere gebouwen ten dienste van sport en het aanleggen van sportvelden alsmede het (groot) onderhoud ervan	41.00.20	Niet voor bewoning bestemde gebouwen
				41.00.40	Bouw van niet voor bewoning bestemde gebouwen (nieuwbouw, uitbouw, verbouwing en renovatie)
Bouwdiensten	4100022	Onderhoud geb.		41.00.20	Niet voor bewoning bestemde gebouwen
				41.00.40	Bouw van niet voor bewoning bestemde gebouwen (nieuwbouw, uitbouw, verbouwing en renovatie)
Bouwdiensten	4212129	Specifieke gww	O.a. bouw van sportfaciliteiten	42.99.12	Bouwwerken voor sport of recreatie
				42.99.22	Bouw van stadions en sportvelden
Bouwdiensten	4291000	Waterbouw gww	Algemene civieletechnische gebouwen in de waterbouw, zoals havens voor de pleziervaart t.b.v. sport	42.91.10	Kust- en havenwerken, dammen, sluizen en dergelijke hydromechanische werken
Reparatie van sportartikelen en -vervoermiddelen	4520000	Reparatie van auto's en motoren	Onderhoud en reparatie van gemotoriseerde sportvoertuigen	45.20.11	Gewoon onderhoud en reparatie van personenauto's en lichte vrachtauto's, met uitzondering van reparatie van de elektrische installatie, banden en carrosserie
				45.20.12	Reparatie van de elektrische installatie van personenauto's en lichte vrachtauto's
				45.20.13	Reparatie van banden, inclusief uitlijnen en uitbalanceren van wielen, van personenauto's en lichte vrachtauto's
				45.20.14	Reparatie van de carrosserie en dergelijke (portieren, sloten, ramen, overspuiten, reparatie na aanrijding), van personenauto's en lichte vrachtauto's
				45.20.21	Gewoon onderhoud en reparatie van andere auto's, met uitzondering van reparatie van de elektrische installatie en de carrosserie
				45.20.22	Reparatie van de elektrische installatie van andere auto's
				45.20.23	Reparatie van de carrosserie en dergelijke (portieren, sloten, ramen, overspuiten, reparatie na aanrijding) van andere auto's
				45.40.50	Onderhoud en reparatie van motorfietsen
Openbaar vervoer	4910000	NS reizigersvervoer	Treinvervoer van atleten, toeschouwers van sportevenementen	49.10.11	Personenvervoer per spoor voor sightseeing
				49.10.19	Ander interlokaal personenvervoer per spoor
Openbaar vervoer	4931000	Tram- en busvervoer	Tram- en busvervoer van atleten, toeschouwers van sportevenementen	49.31.10	Personenvervoer per spoor binnen steden en voorsteden
				49.31.21	Personenvervoer over de weg binnen steden en voorsteden volgens dienstregeling
				49.31.22	Intermodaal personenvervoer binnen steden en voorsteden volgens dienstregeling
				49.39.11	Interlokaal personenvervoer over de weg volgens dienstregeling
				49.39.12	Interlokaal personenvervoer over de weg voor bijzondere doeleinden volgens dienstregeling
				49.39.13	Ander personenvervoer over de weg voor bijzondere doeleinden volgens dienstregeling
				49.39.20	Personenvervoer met kabelspoorwegen, kabelbanen en skiliften
				49.32.11	Taxidiensten
Openbaar vervoer	4939900	Overig personenvervoer	Taxivervoer van atleten, toeschouwers en personen die op binnenlandse sportvakantie gaan	49.32.12	Verhuur van personenauto's met chauffeur
				49.39.32	Personenvervoer over de weg voor sightseeing
Horecadiensten	5510000	Hotels en pensions	Overnachtingen van sporters en toeschouwers rondom sportevenementen, en overnachtingen van personen tijdens sportvakanties in hotels/motels	55.10.10	Kamers of andere accommodatie-eenheden voor bezoekers, met dagelijkse reiniging (met uitzondering van timeshareaccommodatie)
Horecadiensten	5523000	Overige logies	Overnachtingen van sporters en toeschouwers rondom sportevenementen en overnachtingen van personen tijdens sportvakanties voor zover niet ondergebracht in 55100000; kampeerterreinen en overige plekken voor kortstondig verblijf	55.20.11	Kamers of andere accommodatie-eenheden voor bezoekers in jeugdherbergen en vakantiehuizen
				55.20.12	Kamers of andere accommodatie-eenheden in timeshareaccommodatie
				55.20.19	Andere kamers of accommodatie-eenheden voor bezoekers, zonder dagelijkse reiniging
				55.30.11	Diensten in verband met kampeerterreinen
				55.30.12	Diensten in verband met caravanterreinen
				55.90.19	Andere accommodatie, n.e.g.
Horecadiensten	5610000	Maaltijd-verstrekking	Verstrekking van maaltijden aan sporters en toeschouwers tijdens sportevenementen en trainingen en verstrekking van maaltijden aan sporttoeristen tijdens sportvakanties in Nederland.	56.10.11	Restaurants met bediening
				56.10.12	Restauratiewagens en scheepsrestaurants
				56.10.13	Zelfbedieningsrestaurants
				56.10.19	Andere eetgelegenheden
Horecadiensten	5620000	Catering	Cateringdiensten t.b.v. sporters en toeschouwers tijdens sportevenementen en trainingen; cateringdiensten t.b.v. van sporttoeristen tijdens sportvakanties in Nederland	56.29.20	Kantines
Horecadiensten	5630000	Drankverstrekking	Verstrekking van dranken aan sporters en toeschouwers tijdens sportevenementen en trainingen en verstrekking van dranken van sporttoeristen tijdens sportvakanties in Nederland.	56.21.19	Andere catering voor speciale gelegenheden
				56.30.10	Drinkgelegenheden
Media	5811100	Studieboeken	Studieboeken t.b.v. sportbeoefening (waaronder schaak- en damboeken)	58.11.12	Gedrukte vak- en wetenschapsboeken

I.1 Afbakening Nederlandse sporteconomie (vervolg)

Goederengroep in sport-aanbod- en sportgebruiktabel	Goederengroep nationale rekeningen	Omschrijving productgroep	Operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2008)	CPA-omschrijving
Media	5811120	Naslagwerken en kalenders	Kalenders en naslagwerken over sport of met sport als hoofdonderwerp	58.11.19	Andere gedrukte boeken, brochures en dergelijke
				58.19.11	Gedrukte ansichtkaarten, wenskaarten en dergelijke
				58.19.12	Gedrukte prenten, tekeningen en foto's
Media	5811900	Overige boeken	Boeken met als thema sport	58.19.13	Gedrukte decalcomanieën van alle soorten, kalenders
				58.11.14	Gedrukte woordenboeken en encyclopedieën
				58.11.15	Gedrukte atlanten en andere kaartenboeken
				58.11.16	Gedrukte cartografische werken van alle soorten, andere dan boeken
				58.11.19	Andere gedrukte boeken, brochures en dergelijke
				58.11.20	Boeken op disk, band of een andere fysieke drager
Media	5813100	Gedrukte kranten en dagbladen	Sportbijlages in de kranten en sportpagina's in tijdschriften	58.13.10	Gedrukte kranten
Media	5813200	Online kranten en dagbladen	Sportbijlages in online kranten en sportpagina's in online tijdschriften	58.13.20	Onlinekranten
Media	5814110	Gedrukte alg. tijdschriften	Abonnementen op tijdschriften met sport als belangrijkste onderwerp	58.14.11	Gedrukte algemene tijdschriften
Media	5814200	Tijdschriften online	Online abonnementen op tijdschriften met sport als belangrijkste onderwerp	58.14.20	Onlinetijdschriften
Media	5821000	Computerspellen	Sportgerelateerde videospellen	58.21.00	Deze CPA wordt niet genoemd in de oorspronkelijk Vilniusdefinitie. We nemen deze CPA op in plaats van CPA voor speelgoed (code 32.40.42).
Media	5911200	Films en video's op drager	Video's en dvd's met als inhoud sportdocumentaire	59.11.21	Originele films en originele video- en televisieprogramma's
Media	6012800	Radio/tv publiek	Het verzorgen van radio- en televisieprogramma's door de publieke omroepen betrekking hebbende op sport	59.11.22	Bioscoopfilms
				59.11.23	Films en andere video-inhoud op disk, band of op een andere fysieke drager
				60.10.11	Uitzending en programmering van radioprogramma's
				60.10.12	Originele radio-uitzendingen
				60.10.20	Programma's van radiozenders
				60.20.11	Uitzending van onlinetelevisieprogramma's, met uitzondering van abonneetelevisie
				60.20.12	Uitzending van andere televisieprogramma's, met uitzondering van abonneetelevisie
				60.20.13	Uitzending van onlinetelevisieprogramma's: abonneetelevisie
				60.20.14	Uitzending van andere televisieprogramma's: abonneetelevisie
				60.20.20	Originele televisie-uitzendingen
				60.20.31	Programma's van televisiezenders, met uitzondering van abonneetelevisie
				60.20.32	Televisieprogramma's voor abonneezenders
Media	6100000	Telecommunicatie	Uitgaven aan radio/tv abonnementen voor zover toe te schrijven aan het gebruik om sportuitzendingen te beluisteren/bekijken	61.00.00	Deze CPA wordt niet genoemd in de oorspronkelijk Vilniusdefinitie. We nemen deze CPA op naast de CPA voor radio en televisie (code 60.xx.xx). Deze uitgaven zitten in Nederland deels in een abonnement van de provider.
Reisbemiddeling en -verzekeringen	6512000	Schade-verzekeringen	Verzekeringsdiensten t.b.v. paarden, zeilboten, raceauto's en -motoren, trailers, sportfietsen, wintersportvakanties en beoefening gevaarlijke sporten	65.12.11	Ongevallenverzekeringen
				65.12.12	Ziekteverzekeringen
				65.12.71	Reis- en bijstandsverzekeringen
Benodigheden paardensport	7500000	Veterinaire diensten	Veterinaire diensten t.b.v. paarden gebruikt voor de (recreatieve) paardensport	65.12.90	Andere schadeverzekeringen
				75.00.11	Veterinaire diensten voor huisdieren
				75.00.19	Andere veterinaire diensten
Reisbemiddeling en -verzekeringen	7911000	Reisbemiddeling	Reisbemiddeling gericht op sportvakanties, waaronder reisgidsen	79.11.11	Reservering van vluchten
				79.11.12	Reservering van treinreizen
				79.11.13	Reservering van busreizen
				79.11.14	Reservering van huurauto's
				79.11.19	Andere reservering van vervoer door reisbureaus
				79.11.21	Reservering van accommodatie
				79.11.22	Reservering van cruises
				79.11.23	Reservering van pakketreizen
				79.12.11	Organisatie en samenstelling van reizen door reisorganisatoren
				79.12.12	Reisleiders
Reisbemiddeling en -verzekeringen	7990000	Infoboeking	Boeking van tickets voor sport- en recreatieve evenementen	79.90.31	Ruil van timesharewoningen
				79.90.11	Bevordering van toerisme
				79.90.12	Bezoekersinformatie
				79.90.20	Gidsen
				79.90.39	Reservering van kaarten voor evenementen, amusement en recreatie en andere reservering, n.e.g.
				79.90.32	Reservering van congressentra en tentoonstellingsruimten
				84.12.11	Onderwijs
				84.12.14	Recreatie, cultuur en religie
Overheidsgoederen en -diensten	8400010	Overheidsdiensten	Uitgaven van het openbaar bestuur (voornamelijk gemeenten) aan sport(bevordering). Plus de politie inzet bij voetbalwedstrijden.	84.30.11	Uitkeringen bij ziekte, moederschap of tijdelijke arbeidsongeschiktheid
				84.30.12	Pensioenregelingen voor ambtenaren; ouderdoms-, invaliditeits- of overlevingspensioenen, andere dan voor ambtenaren

I.1 Afbakening Nederlandse sporteconomie (vervolg)

Goederengroep in sport-aanbod- en sportgebruiktabel	Goederengroep nationale rekeningen	Omschrijving productgroep	Operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2008)	CPA-omschrijving				
Onderwijs	8500010	Gesubsidieerd onderwijs	Gymnastiekles, lichamelijke opvoeding, zwemles, mbo-opleidingen sport en bewegen, opleidingen tot sportmanager, sportleraar, sportarts, sportfysioloog, sportfysiotherapeut, sporteconomie et cetera.	85.10.10	Kleuteronderwijs				
				85.20.11	Basisonderwijs, online				
				85.20.12	Ander basisonderwijs				
				85.31.11	Lager algemeen vormend voortgezet onderwijs, online				
				85.31.12	Ander lager algemeen vormend voortgezet onderwijs				
				85.31.13	Hoger algemeen vormend voortgezet onderwijs, online				
				85.31.14	Ander hoger algemeen vormend voortgezet onderwijs, online				
				85.32.11	Lager voortgezet technisch en beroepsonderwijs, online				
				85.32.12	Ander lager voortgezet technisch en beroepsonderwijs				
				85.42.11	Tertiair onderwijs, eerste trap, online				
				85.42.12	Ander tertiair onderwijs, eerste trap				
				85.42.13	Tertiair onderwijs, tweede trap, online				
				85.42.14	Ander tertiair onderwijs, tweede trap				
				85.42.15	Tertiair onderwijs, derde trap, online				
				85.42.16	Ander tertiair onderwijs, derde trap				
				Onderwijs	8500020	Levering van onderwijs aan derden	Schoolgeld voor sportgerelateerd onderwijs aan derden geleverd door het onderwijs van het Rijk	85.10.10	Kleuteronderwijs
85.20.11	Basisonderwijs, online								
85.20.12	Ander basisonderwijs								
85.31.11	Lager algemeen vormend voortgezet onderwijs, online								
85.31.12	Ander lager algemeen vormend voortgezet onderwijs								
85.31.13	Hoger algemeen vormend voortgezet onderwijs, online								
85.31.14	Ander hoger algemeen vormend voortgezet onderwijs, online								
85.32.11	Lager voortgezet technisch en beroepsonderwijs, online								
85.32.12	Ander lager voortgezet technisch en beroepsonderwijs								
85.42.11	Tertiair onderwijs, eerste trap, online								
85.42.12	Ander tertiair onderwijs, eerste trap								
85.42.13	Tertiair onderwijs, tweede trap, online								
85.42.14	Ander tertiair onderwijs, tweede trap								
85.42.15	Tertiair onderwijs, derde trap, online								
85.42.16	Ander tertiair onderwijs, derde trap								
Onderwijs	8550600	Particulier onderwijs overig	Sportgerelateerde onderwijsondersteunende diensten, sportgerelateerd lager voortgezet technisch en beroepsonderwijs, sport en recreatieonderwijs, dansscholen en dansleraren - alle voor zover niet-gesubsidieerd					85.60.10	Onderwijsondersteunende diensten
				85.32.12	Ander lager voortgezet technisch en beroepsonderwijs				
				85.32.13	Hoger voortgezet technisch en beroepsonderwijs, online				
				85.32.14	Ander hoger voortgezet technisch en beroepsonderwijs				
				85.51.10	Sport- en recreatieonderwijs				
				85.52.11	Dansscholen en dansleraren				
				Onderwijs	8553000	Autorijles	Autorijles voor coureurs en vliegles t.b.v. sportvliegers	85.53.12	Vlieg- en vaaronderricht
					Medische diensten	8610900	Ziekenhuiszorg	Ziekenhuiszorg t.b.v. behandeling van sportblessures	86.10.11
				86.10.15		Andere diensten van artsen in ziekenhuizen			
				86.10.13	Revalidatie				
				Medische diensten	8621000	Huisartsenzorg	Consulten en behandeling t.b.v. behandeling van sportblessures	86.21.10	Huisartspraktijken
				Medische diensten	8622000	Preventieve zorg	Overige consulten t.b.v. behandeling van sportblessures en sport medische keuringen en preventieve zorg, bijvoorbeeld advies	86.22.11	Diensten in verband met analyse en interpretatie van medische beelden
				Medische diensten	8687200	Paramedische zorg	Consulten t.b.v. behandeling van sportblessures en fysiotherapie bij sporters	86.22.19	Andere diensten van specialisten
								86.90.11	Diensten in verband met zwangerschap
								86.90.12	Verpleging
								86.90.13	Fysiotherapie
86.90.18	Geestelijke gezondheidszorg								
87.10.10	Verpleegtehuizen								
Diensten m.b.t. sport, fitness en recreatie	9200000	Gokwezen	Gokken op sportwedstrijden (voetbal, paardensport) en kansspelen georganiseerd door sportorganisaties (Grote Club Actie)	86.90.19	Andere menselijke gezondheidszorg, n.e.g.				
				92.00.11	Kansspelen: aan tafels				
				92.00.12	Kansspelen: aan machines				
				92.00.13	Loterij- en cijferspeldiensten				
92.00.14	Onlinekansspelen								

I.1 Afbakening Nederlandse sporteconomie (slot)

Goederengroep in sport-aanbod- en sportgebruiktabel	Goederengroep nationale rekeningen	Omschrijving productgroep	Operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2008)	CPA-omschrijving
Diensten m.b.t. sport, fitness en recreatie	9310100	Sport btw-vrij	Exploitatie van sportaccommodaties (zoals zwembaden, stadions, jachthavens), sportorganisaties (zoals sportclubs, sportscholen, sportinstructeurs, maneges), overkoepelende sportorganen (zoals sportbonden), organisatie sportevenementen en andere sportactiviteiten	92.00.19	Andere kansspelen
				92.00.21	Onlinebookmakers
				92.00.29	Andere bookmakers
				93.11.10	Exploitatie van sportaccommodaties
				93.12.10	Sportclubs
				93.19.11	Promotie van al dan niet recreatieve sportevenementen
				93.19.12	Sportlieden
				93.19.13	Ondersteunende diensten in verband met sport en recreatie
				93.19.19	Andere diensten in verband met al dan niet recreatieve sport
				93.11.10	Exploitatie van sportaccommodaties
Diensten m.b.t. sport, fitness en recreatie	9310200	Sport btw-plichtig	Exploitatie van sportaccommodaties (zoals zwembaden, stadions, jachthavens), sportorganisaties (zoals sportclubs, sportscholen, sportinstructeurs, maneges), overkoepelende sportorganen (zoals sportbonden), organisatie sportevenementen en andere sportactiviteiten	93.12.10	Sportclubs
				93.19.11	Promotie van al dan niet recreatieve sportevenementen
				93.19.12	Sportlieden
				93.19.13	Ondersteunende diensten in verband met sport en recreatie
				93.19.19	Andere diensten in verband met al dan niet recreatieve sport
				93.11.10	Exploitatie van sportaccommodaties
				93.12.10	Sportclubs
				93.19.11	Promotie van al dan niet recreatieve sportevenementen
				93.19.12	Sportlieden
				93.19.13	Ondersteunende diensten in verband met sport en recreatie
Diensten m.b.t. sport, fitness en recreatie	9320000	Recreatie	Consumptieve bestedingen van particulieren bij de jachthavens	93.19.19	Andere diensten in verband met al dan niet recreatieve sport
				93.13.10	Fitnesscentra
				93.29.19	Andere recreatie, n.e.g.
				93.29.11	Recreatieparken en -stranden
				93.29.22	Exploitatie van speelautomaten werkende op munten
Reparatie van sportartikelen en -vervoermiddelen	9590000	Reparatie consumenten-artikelen	Onderhoud en reparatie van sportmaterieel	95.29.14	Reparatie en onderhoud van sportmaterieel
				95.23.10	Reparatie van schoeisel en lederwaren
				95.29.11	Reparatie en vermaken van kleding en huishoudtextiel
				95.29.12	Reparatie van fietsen

I.2 Classificatie van bedrijfstakken in de sportaanbod- en sportgebruiktabel

Bedrijfstak	SBI 2008	SBI omschrijving
Landbouw, bosbouw en visserij	01-03	Landbouw, bosbouw en visserij
	Industrie	10-12 Voedings- en genotmiddelenindustrie
	13-15	Textiel-, kleding-, lederindustrie
	16-18	Hout-, papier-, grafische industrie
	13-15	Textiel-, kleding-, lederindustrie
	19	Aardolie-industrie
	20	Chemische industrie
	21	Farmaceutische industrie
	22-23	Kunststof- en bouwmaterialindustrie
	24-25	Basismetaal, metaalproductenindustrie
	26	Elektrotechnische industrie
	27	Elektrische apparatenindustrie
	28	Machine-industrie
	29-30	Transportmiddelenindustrie
	31-33	Overige industrie en reparatie
Bouwnijverheid	41	Algemene bouw en projectontwikkeling
	42	Grond-, water- en wegenbouw
	43	Gespecialiseerde bouw
Handel	45	Autohandel en -reparatie
	46	Groothandel en handelsbemiddeling
	47	Detailhandel (niet in auto's)
Vervoer en opslag	49	Vervoer over land
	50	Vervoer over water
	51	Vervoer door de lucht
	52-53	Opslag, diensten voor vervoer, post e.d.
Horeca	55-56	Horeca
Informatie en communicatie	58-60	Uitgeverijen, film, radio en t.v.
	61	Telecommunicatie
	62-63	IT- en informatiedienstverlening
Overige dienstverlening	64	Bankwezen
	65	Verzekeraars en pensioenfondsen
	66	Overige financiële dienstverlening
	68	Verhuur en handel van onroerend goed
	69-71	Management- en technisch advies
	72	Research
	73-75	Reclame, design, overige diensten
	77	Verhuur van roerende goederen
	78	Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling
	79	Reisbureaus, reisorganisatie en -info
	80	Beveiligings- en opsporingsdiensten
	81	Schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.
	82	Overige zakelijke dienstverlening
	94	Ideële, belangen-, hobbyverenigingen
	95	Reparatie van consumentenartikelen
96	Overige persoonlijke dienstverlening	
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	84	Openbaar bestuur en overheidsdiensten
Onderwijs	85	Onderwijs
Gezondheids- en welzijnszorg	86	Gezondheidszorg
	87-88	Verzorging en welzijn
Kunst, cultuur en kansspelen	90-92	Kunst, cultuur en kansspelen
Sport en recreatie	93	Sport en recreatie

I.3 Gebruikte bronnen

Naam van de bron	Herkomst	Verlagjaar
Accountancy Magazine	www.amweb.nl	2010
Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs	Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding e.a.	2008
Bol	www.bol.com	2015
Brancherapport Special Watersport	Delta Lloyd	2011
Brandstofverbruik van scooters	www.scooterland.nl	n.v.t.
Budgetonderzoek	CBS	2006-2012, 2015
Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme	Politie	2006, 2008, 2010, 2012, 2015
Commissariaat voor de media - mediamonitor	www.mediamonitor.nl/mediamarkten/tijdschriften/tijdschriften-in-2015	2011-2015
Consumentenonderzoek Voedingssupplementen	Schuttelaar en Partners	2009
Continu Vakantieonderzoek	CBS	2006, 2008, 2010, 2012, 2015
Continu Vrijtijdsonderzoek	Bedrijfschap Horeca en Catering	2006, 2010, 2012, 2013, 2015
De maatschappelijke betekenis van sport - rapport	Fontys Hogescholen	1995
Distrifood trendrapport	www.distrifood.nl	2008, 2010
Drankenconsumptie in Nederland	www.fws.nl	2007-2011
ECI	www.eci.nl	2015
Enquete Beroepsbevolking (EBB)	www.cbs.nl	2016
Factsheet Watersportindustrie	HISWA	2013,2015
Fysiotherapie - jaarcijfers	NIVEL	2010, 2012
Gegevens over sportblessures	www.veiligheid.nl	2006, 2010, 2015
Groeirekeningen	CBS	2006, 2008, 2010, 2012
Grote Clubactie	www.clubactie.nl	2010-2012, 2015
HOI Instituut voor Media Auditing	www.hoi-online.nl	2009-2013, 2015
Inventarisatie General Aviation Nederland	Platform Nederlandse Luchtvaart	2006, 2007
Jaarverslag Kansspel autoriteit	https://kansspelautoriteit.nl/	2015
Jaarverslag kansspelen	College van Toezicht op Kansspelen	2006, 2008
Jaarverslag Publieke Omroep	Publieke Omroep	2006, 2008, 2010, 2012, 2015
Kengetallen paardenhouderij	www.wageningenur.nl	2009
Kerncijfers tweewielers 2013	www.bovag.nl	2004-2013
Kijkonderzoek	Stichting Kijkonderzoek	2006, 2008, 2010, 2012, 2015
Koninklijke Nederlandse Autosport Federatie	www.knaf.nl	2006-2013,2015-2017
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie	www.knhs.nl	2015
Koninklijke Nederlandse Motorrijdersvereniging	www.knmv.nl	2006-2012
Kosten coureursopleiding	Verschillende websites van autosportscholen	2015
Kosten motoren	www.nieuwsmotor.nl	2007-2015
Kosten vlieglessen	www.klmaeroclub.com	2015
Ledentallenrapportage NOC*NSF	www.nocnsf.nl	2006-2010, 2012, 2015
Letse Informatie Systeem	www.veiligheid.nl	2006, 2010, 2015
Lotto - Jaarverslag	www.delotto.nl	2015
Marktplaats	www.marktplaats.nl	2015
Mobiliteit in Cijfers Auto's 2011/2012	Bovag-Rai	2006-2010
Mobiliteit in Cijfers Auto's 2013/2014	Bovag-Rai	2006-2012
Mobiliteit in Cijfers Auto's 2014/2015	Bovag-Rai	2006-2013
Mobiliteit in Cijfers Auto's 2018/2019	Bovag-Rai	2006-2015
Mobiliteit in Cijfers Tweewielers 2010/2011	Bovag-Rai	2004-2009
Mobiliteit in Cijfers Tweewielers 2011/2012	Bovag-Rai	2004-2010
Mobiliteit in Cijfers Tweewielers 2014/2015	Bovag-Rai	2007-2013
Mobiliteit in Cijfers Tweewielers 2018/2019	Bovag-Rai	2007-2015
Mobiliteitsonderzoek Nederland (MoN) - Onderzoek Verplaatsingsgedrag in Nederland (OviN)	CBS	2006, 2008, 2010-2013,2014-2016
Nationaal Kompas Volksgezondheid	www.nationaalkompas.nl	
Nationaal Sportonderzoek 2012	HAN, LEI Wageningen UR	2012
Nationale Rekeningen	CBS	2006, 2008, 2010, 2012
Onderwijstijd in het basisonderwijs	Nationale Onderwijsgids	2015
Onderzoek Dagrecreatie	CBS	2006, 2007
Onderzoek naar de optiekbranche	Hoofdbedrijfschap Detailhandel	2006
Ongevallen en Bewegen in Nederland, 2014; VeiligheidNL	www.veiligheid.nl	2014
Overzicht omvang relevante markten verzekeraars	www.verzekeraars.nl	2010-2013
Paarden - kosten van een paard	www.sophia-vereeniging.nl www.1001tips.be www.dier-en-natuur.infonu.nl www.eigenpaard.nl https://natuurlijkpaarden.nl/	2015

I.3 Gebruikte bronnen (slot)

Naam van de bron	Herkomst	Verslagjaar
Paardensportonderzoek	ZKA Consultants & Planners	2006, 2011
Passie voor Paarden	LEI Wageningen UR	2009
Platform voor paardenvoer	www.voervergelijk.nl	2014
Prodcum	CBS	2008-2017
Radio luistercijfers (continu luisteronderzoek)	https://nationaleluisteronderzoek.nl/analysetool/	2006, 2008, 2010, 2012, 2015
Rapport Ridderhof	Onderzoeksraad voor Veiligheid	2011
Satellietrekening Toerisme	CBS	2006, 2008, 2010, 2012, 2015
Schooltijden en onderwijstijd	www.rijksoverheid.nl	2015
Sportblessures en bezoek aan sportwedstrijden	volksgezondheidszorg.info	1975-2012
Statistiek Internationale Handel	CBS	2006, 2008-2013, 2015
Statistiek Overheidsuitgaven voor cultuur, sport en recreatie	CBS	2006, 2008, 2010, 2012, 2015
Toerisme en recreatie in cijfers	CBS	2012, 2015
Top 100 evenementen	Respons	2006, 2010, 2012, 2015
Urentabellen lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs	Onderwijsinspectie, Ministerie OC&W	2006-2015
Veterinaire kosten van (sport)paarden	Verschillende websites over (huis)dieren	2015
Vgchartz	www.vgchartz.com	2006-2018
Wapenvergunningen 2015	www.politie.nl	2015
Werken bij de publieke sector	Ministerie van BZK	2006, 2008, 2010, 2012
Wettelijk verplichte onderwijstijd voortgezet onderwijs	www.rijksoverheid.nl	2015

II Gehanteerde begrippen

aanbodtabel – De aanbodtabel beschrijft het aanbod van goederen en diensten verbijzonderd naar productgroepen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen binnenlandse productie door de verschillende bedrijfstakken en invoer van al deze productgroepen.

afgedragen btw – Het bedrag aan belasting over de toegevoegde waarde (btw) dat producenten moeten afdragen aan de overheid.

arbeidsjaar – Een maatstaf voor het arbeidsvolume, die wordt berekend door alle banen (voltijd en deeltijd) om te rekenen naar voltijdbanen, ook wel voltijdequivalenten (vte) genoemd.

basisprijs – De aankoopprijs van een goed of dienst exclusief de handels- en vervoersmarges en exclusief productgebonden belastingen en subsidies.

bedrijfsklasse – Op grond van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) worden bedrijven ingedeeld naar hun voornaamste economische activiteit. Bedrijfsklasse is een aanduiding voor het 4-digit of 5-digit niveau van de SBI.

bedrijfstak – In deze publicatie wordt de term 'bedrijfstak' gebruikt om groepen van bedrijfsklassen aan te duiden.

bedrijfstak sport – In deze publicatie wordt de term 'bedrijfstak sport' gebruikt voor de bedrijfstak 'sport, recreatie en fitness'. Dit komt overeen met sbi 93.1.

belasting (over) toegevoegde waarde (btw) – Een productgebonden belasting, die op de verschillende momenten van levering door producenten wordt geïnd en uiteindelijk volledig ten laste komt van de eindgebruikers. Producenten dragen alleen het verschil af tussen de belasting over de toegevoegde waarde (btw) op hun verkopen en de btw op hun aankopen.

bruto binnenlands product (marktprijzen) (bbp) – Het eindresultaat van de productieve activiteiten van de ingezeten productie-eenheden. Het is gelijk aan de toegevoegde waarde tegen basisprijzen van alle bedrijfsklassen samen, aangevuld met enkele transacties die niet naar bedrijfsklassen worden verdeeld. De toegevoegde waarde (basisprijzen) per bedrijfsklasse is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen). De onverdeelde transacties betreffen het saldo van productgebonden belastingen en subsidies en het verschil tussen toegerekende en afgedragen btw. Het bbp is ook gelijk aan de waarde van het in Nederland gevormde inkomen.

consumptie – Het verbruik van goederen en diensten voor de rechtstreekse bevrediging van individuele of collectieve behoeften van leden van de gemeenschap. Ook de overheid en instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens kunnen goederen en diensten consumeren. Wanneer bedrijven goederen en diensten consumeren spreken we van intermediair verbruik.

diensten – Producten die niet tastbaar zijn, zoals horeca, handel, transport, zorg, overheid.

finale bestedingen – De waarde van de geproduceerde eindproducten. Het totaal van de finale bestedingen wordt onderverdeeld naar uitvoer, consumptieve bestedingen en investeringen (inclusief voorraadmutaties). De finale bestedingen vormen samen met het intermediair verbruik de totale bestedingen aan goederen en diensten.

gebruiktabel – De gebruiktabel beschrijft het gebruik van goederen en diensten verbijzonderd naar productgroepen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen intermediair verbruik door bedrijfsklassen en finale bestedingen.

goederen – Tastbare producten, zoals voedingsmiddelen, duurzame consumptieartikelen of machines.

intermediair verbruik – De producten die in de verslagperiode zijn verbruikt in het productieproces, gewaardeerd tegen aankooprijzen, exclusief aftrekbare btw. Dit kunnen al of niet in de verslagperiode aangekochte grondstoffen, halffabricaten en brandstoffen zijn, maar ook diensten zoals communicatiediensten, schoonmaakdiensten en diensten van externe accountants.

producten – Goederen en diensten die het resultaat zijn van een productieproces.

productgebonden belastingen – Dit zijn belastingen die moeten worden betaald per eenheid geproduceerd of verhandeld product. Zij zijn gerelateerd aan de waarde of de hoeveelheid van het product en hebben zowel betrekking op geproduceerde als op ingevoerde producten. Productgebonden belastingen worden onderscheiden in productgebonden belastingen op productie, belastingen op invoer (exclusief btw), toegerekende btw en het verschil toegerekende en afgedragen btw.

productgebonden subsidies – Deze subsidies worden uitgekeerd per eenheid geproduceerd of verhandeld product. Zij zijn gerelateerd aan de waarde of aan de hoeveelheid van het product en kunnen zowel betrekking hebben op geproduceerde als op ingevoerde producten. Productgebonden subsidies worden onderscheiden in productgebonden subsidies op productie en op invoer.

productie – De productie omvat de waarde van alle voor de verkoop bestemde goederen (ook de nog niet verkochte) en de ontvangsten voor bewezen diensten. Verder omvat de productie producten met een marktequivalent die voor eigen gebruik zijn geproduceerd zoals investeringen in eigen beheer, eigen woningdiensten en landbouwproducten voor eigen consumptie door landbouwers. De productiewaarde hiervan wordt berekend door de geproduceerde hoeveelheid te waarderen tegen de prijs die de producent bij verkoop zou hebben ontvangen.

sporteconomie – Alle stromen van goederen, diensten en geld die te maken hebben met sport.

Standaard Bedrijfsindeling (sbi) – De Nederlandse hiërarchische indeling van economische activiteiten die door het CBS wordt gebruikt om bedrijfseenheden in te delen naar hun hoofdactiviteit.

Vilniusdefinitie van sport – Niet zozeer een definitie als wel een (statistische) afbakening van het begrip sport binnen de nationale rekeningen. Deze bestaat uit 3 tredes: de kerndefinitie: komt overeen met de CPA 93.1 (sport- en fitnessdiensten); de smalle definitie: de statistische definitie plus alle goederen en diensten die nodig zijn als input voor (het beoefenen van) sport; de brede definitie: de smalle definitie plus alle goederen en diensten die een (direct of indirect) verband met een sportactiviteit hebben, maar zonder dat ze noodzakelijk zijn voor (het beoefenen van) sport.

toegerekende btw – De berekening van het bedrag dat op basis van de bekende transacties aan btw betaald zou moeten zijn. Dit wordt berekend door op de relevante goederen- en dienstentransacties de wettelijke btw-percentages toe te passen. Met relevant wordt bedoeld dat de btw alleen berekend wordt over de transacties waarbij sprake is van een eindheffing.

toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen) – Het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (exclusief aftrekbare btw).

toegevoegde waarde (netto, basisprijzen) – Bruto toegevoegde waarde minus afschrijvingen.

voorraad – Geproduceerde activa bestaande uit goederen en diensten die zijn ontstaan in de lopende of in een eerdere periode en die worden aangehouden voor verkoop, gebruik in het productieproces of voor ander gebruik in de toekomst. De voorraden omvatten grondstoffen en halffabricaten, onderhanden werk, gereed product en handelsgoederen.

voorraadmutatie/voorraadverandering – De voorraadverandering komt overeen met het verschil tussen de toevoegingen en de onttrekkingen aan de voorraden tijdens de beschouwde periode.

werknemer – Een persoon die in een arbeidsovereenkomst afspraken met een economische eenheid maakt om arbeid te verrichten waartegenover een financiële beloning staat.

werkzame persoon – Persoon die een baan heeft bij een in Nederland gevestigd bedrijf of bij een particulier huishouden in Nederland. Werkzame personen kunnen worden onderscheiden in werknemers en zelfstandigen.

zelfstandige – Een persoon met als (hoofd)baan het verrichten van arbeid voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk, of in het bedrijf of de praktijk van een gezinslid, of in een zelfstandig uitgeoefend beroep.

Tabellenset

1. Macro-economische indicatoren sporteconomie

	2006	2008	2010	2012	2015
	mln euro				
<i>Sporteconomie¹⁾</i>					
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	5 170	5 620	6 000	6 020	6 230
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	5 730	6 210	6 640	6 630	7 060
Productie	10 190	11 070	11 520	11 520	12 260
Invoer	1 570	1 680	1 740	1 630	2 400
Finale bestedingen	12 320	13 330	13 900	13 760	15 500
waaronder					
consumptie huishoudens (incl. izw's)	7 610	8 110	8 410	8 410	9 070
consumptie overheid	2 750	3 080	3 330	3 310	3 510
uitvoer totaal	1 560	1 670	1 680	1 720	2 610
waarvan					
uitvoer uit binnenlandse productie	680	650	640	640	910
wederuitvoer	890	1 020	1 040	1 070	1 710
<i>Totaal Nederland</i>					
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	515 986	570 887	567 757	583 832	620 835
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	579 212	639 163	631 512	645 164	690 008
Productie	1 065 771	1 191 757	1 178 924	1 255 794	1 338 856
Invoer	350 695	402 775	401 585	466 677	518 594
Finale bestedingen	929 907	1 041 938	1 033 097	1 111 841	1 208 602
waaronder					
consumptie huishoudens (incl. izw's)	268 541	288 516	282 510	289 756	310 816
consumptie overheid	135 492	152 650	167 232	169 875	172 354
uitvoer totaal	401 272	457 913	454 398	528 623	570 353
waarvan					
uitvoer uit binnenlandse productie	243 273	272 163	265 619	306 203	364 073
wederuitvoer	157 999	185 750	188 779	222 420	206 280
	%				
<i>Aandeel sporteconomie</i>					
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Productie	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9
Invoer	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5
Finale bestedingen	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3
waaronder					
consumptie huishoudens (incl. izw's)	2,8	2,8	3,0	2,9	2,9
consumptie overheid	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0
uitvoer totaal	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5
waarvan					
uitvoer uit binnenlandse productie	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
wederuitvoer	0,6	0,5	0,6	0,5	0,8

¹⁾ Alle waarden over de sporteconomie zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's.

2. Aanbod- en gebruiktabel sporteconomie, 2015

	Aanbod goederen en diensten										Gebruik goederen en diensten														
	Productie vanuit de bedrijfstakken										Gezondheids- en welzijnszorg	Kunst, cultuur en kansspelen	Sport en recreatie	Totaal binnelandse productie	Invoer van goederen en diensten	Handels- en vervoersmarges	Product-gebonden belastingen en subsidies	Totaal aanbod (aankoop-prijzen)	Uitvoer uit binnelandse productie	Wederuitvoer	Consumptie huishoudens (incl. izw's)	Consumptie overheid	Investeringen en voorraadverandering	Totaal gebruik (aankoop-prijzen)	
Landbouw, bosbouw en visserij	Industrie	Bouwnijverheid	Handel	Vervoer en opslag	Horeca	Informatie en communicatie	Overige dienstverlening	Openbaar bestuur en overheidsdiensten	Onderwijs																
	mln euro ¹⁾																								
Benodigdheden paardensport	210	110	0	0	0	0	0	70	0	0	0	0	0	390	70	40	0	500	230	40	210	0	20	500	
Sportvoeding en -drank	0	170	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	170	60	100	10	330	150	50	140	0	0	330	
Sportkleding	0	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	40	910	630	20	1 600	30	740	830	0	0	1 600	
Motorbrandstoffen	0	200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	200	10	20	100	330	0	0	330	0	0	330	
Geneesmiddelen	0	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	70	50	0	150	40	50	20	40	0	150	
Vervoermiddelen	0	320	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	330	470	150	20	960	380	290	270	0	10	960	
Sportartikelen	0	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	60	700	570	10	1 340	50	530	730	0	30	1 340	
Bouwdiensten	0	0	210	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	210	10	0	0	220	0	0	0	0	220	220	
Reparatie van sportartikelen en -vervoermiddelen	0	10	10	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	60	0	0	0	60	0	0	60	0	0	60	
Openbaar vervoer	0	0	0	0	120	0	0	0	0	0	0	0	0	120	0	0	0	120	0	0	120	0	0	120	
Horecadiensten	10	0	0	10	0	1 360	0	170	0	0	0	10	50	1 620	30	0	0	1 650	0	0	1 640	0	0	1 650	
Media	0	0	0	0	0	0	280	0	20	0	0	0	0	300	40	20	0	360	20	10	280	50	0	360	
Reisbemiddeling en -verzekeringen	0	0	0	0	30	0	0	370	0	0	0	0	20	410	30	0	20	460	0	0	460	0	0	460	
Overheidsgoederen en -diensten	0	50	0	0	0	0	0	0	1 250	0	0	0	0	1 300	0	0	0	1 300	0	0	0	1 300	0	1 300	
Onderwijs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 740	0	0	0	1 740	0	0	0	1 740	0	0	40	1 700	0	1 740	
Medische diensten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	480	0	0	480	0	0	0	480	0	0	190	290	0	480	
Diensten m.b.t. sport, fitness en recreatie	0	0	0	0	0	60	0	0	10	190	0	90	2 860	3 210	10	0	20	3 240	0	0	3 130	110	0	3 240	
Handels- en vervoersmarges	0	0	0	1 580	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 580	0	-1 580	0	0	0	0	630	0	10	640	
Niet-aftrekbare btw																									
Totaal aanbod of gebruik	220	980	220	1 640	150	1 420	280	610	1 280	1 930	480	100	2 940	12 260	2 400	0	190	14 850	910	1 710	9 070	3 510	310	15 500	
Intermediair verbruik	180	760	160	660	90	730	150	430	520	450	150	40	1 710	6 030											
Toegevoegde waarde (basisprijzen)	50	220	60	990	60	690	130	180	760	1 480	320	70	1 230	6 230											
	aantal (x 1 000) ¹⁾																								
Totaal werkzame personen	0	0	0	20	0	20	0	0	10	20	10	0	30	130											
Totaal arbeidsjaren	0	0	0	20	0	10	0	0	10	20	0	0	20	90											

¹⁾ Cijfers zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's dan wel tien duizendtallen. Hierdoor tellen onderliggende cijfers niet altijd op tot het totaal.

3. Indicatoren arbeid en werkgelegenheid sporteconomie

	2006	2008	2010	2012	2015
	x 1 000				
<i>Sporteconomie¹⁾</i>					
Aantal werkzame personen	130	130	130	130	130
waarvan					
aantal werknemers	110	120	120	110	110
aantal zelfstandigen	10	20	20	20	20
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	100	100	100	90	90
waarvan					
Arbeidsvolume van werknemers, in arbeidsjaren	80	80	80	80	80
Arbeidsvolume van zelfstandigen, in arbeidsjaren	10	10	10	10	20
<i>Totaal Nederland</i>					
Aantal werkzame personen	8 519	8 914	8 778	8 836	8 808
waarvan					
aantal werknemers	7 191	7 529	7 396	7 399	7 315
aantal zelfstandigen	1 328	1 386	1 382	1 436	1 492
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	6 860	7 181	7 056	7 055	7 015
waarvan					
Arbeidsvolume van werknemers, in arbeidsjaren	5 838	6 095	5 955	5 901	5 820
Arbeidsvolume van zelfstandigen, in arbeidsjaren	1 022	1 086	1 101	1 154	1 195
	%				
<i>Aandeel sporteconomie</i>					
Aantal werkzame personen	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4
waarvan					
aantal werknemers	1,5	1,5	1,6	1,5	1,5
aantal zelfstandigen	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3
waarvan					
Arbeidsvolume van werknemers, in arbeidsjaren	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Arbeidsvolume van zelfstandigen, in arbeidsjaren	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3

¹⁾ Alle aantallen over de sporteconomie zijn afgerond op tien duizendtallen.